

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN THE ARTS 16

PEKKA LILJA

EINO LEINO JA VIRO

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, JYVÄSKYLÄ 1981

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN THE ARTS

Editor: *Prof. Kalevi Pöykkö*

Department of Art History
University of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-8516-5
ISBN 978-951-39-8516-5 (PDF)
ISSN 0075-4633

ISBN 951-678-623-5
ISSN 0075-4633

COPYRIGHT © 1981, by
University of Jyväskylä

Jyväskylässä 1981 Kirjapaino Kari Ky

Jakaja Jyväskylän yliopiston kirjasto 40100 Jyväskylä 10
Distributor Jyväskylä University Library SF-40100 Jyväskylä 10 Finland

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN THE ARTS 16

PEKKA LILJA

EINO LEINO JA VIRO

TUTKIMUS EINO LEINON VIROLAISAIHEISESTA
TUOTANNOSTA JA HÄNEN SUHTEESTAAN VIROON,
SEN KIRJALLISUUTEEN JA KIRJAILIJOIHIN

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, JYVÄSKYLÄ 1981

KUNNIOITETUN OPETTAJANI
PEKKA LAPPALAISEN
MUISTOLLE

URN:ISBN:978-951-39-8516-5
ISBN 978-951-39-8516-5 (PDF)
ISSN 0075-4633

ISBN 951-678-623-5
ISSN 0075-4633

COPYRIGHT © 1981, by
University of Jyväskylä

Lilja, Pekka

Eino Leino ja Viro: Tutkimus Eino Leinon virolaisaiheisesta tuotannosta ja hänen suhteestaan Viroon, sen kirjallisuuteen ja kirjailijoihin / Pekka Lilja. - Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1981. - 120 s. - (Jyväskylä Studies in the Arts, ISSN 0075-4633; 16) ISBN 951-678-623-5

Eino Leino and Estonia. A study of Eino Leino's works dealing with Estonia and of his relationship to Estonia, her literature and writers.

The aim of this study is to shed further light on the relationship of Eino Leino, one of the most prominent Finnish lyric poets, to our ethnic relations, the Estonians, as well as on the Estonian influence to be found in his work. In studies to date, Eino Leino's interest in Estonia has, at most, been mentioned in footnotes, and other like comments. The method of this study is biographic-genetic, although basically the study belongs to the comparative study realm.

The origin of the relations between Finland and Estonia is to be found in the age of National Romanticism in the 19th century. Both countries underwent a drive for the advancement of their respective national cultures, in the national languages. From the 1860s onwards, the nationalistically minded intelligentsia began to feel interested in their closest linguistic and ethnic relatives.

A major impulse in the awakening of Leino's interest in Estonia was in his eldest brother O.A.F. Lönnbohm, who was one of the most prominent Estophiles of his time. A significant influence was exerted by Leino's most prominent acquaintances among Estonian writers, namely Gustav Suits and Friedebert Tuglas. Writers common to both the Finnish and Estonian literatures, Hella Wuolijoki and Aino Kallas were also instrumental in introducing Leino to the literature and social conditions of Estonia.

Leino's Estonia-oriented lyrical poetry is, for the larger part, connected to the period where both countries attained their independence. Leino found themes for his poetry in both Finnish and Estonian folk-songs. His last, unrealised plan was to write a third volume of "Holy Songs", ("Helkavirsiä"), based on Estonian themes.

Leino's visit to Estonia in 1921 was the climax of the last years of his life. The reception he experienced there was of a kind he had never before experienced. As a result of his visit, the translation of Leino's works into Estonian experienced a real break-through. Next to Juhani Aho and Aino Kallas, Leino was the best-known Finnish writer in Estonia. The most dramatic event in Leino's visit was his application for Estonian citizenship, a step which however was not fruitful. It was nevertheless a demonstration of the long-standing sympathies Leino had felt for Estonia.

Literary relations between Finland and Estonia. Eino Leino and Estonia. Eino Leino and Estonian literature. Eino Leino and Estonian writers. Estonia in Eino Leino's works. Eino Leino's works in Estonia. Pekka Lilja, Department of Literature, University of Jyväskylä, SF-40100 Jyväskylä 10.

Saatteeksi

Tämä tutkimus on otsikkonsa mukaan rajoittunut Eino Leinon elinaikaan ja näkökulma on suomalainen. Työssä on pyritty näkemään Eino Leinon virolaisaiheinen tuotanto, hänen suhteensa Viroon, sen kirjallisuuteen ja kirjailijoihin orgaanisena kokonaisuutena, suurena linjana, mikä samalla selittää Leinon runoilijankuvaa ja myös monisärmäistä ihmisen Eino Leinoa. Vaikka metodi on geneettis-biografinen, niin perusasetelmaltaan tämä tutkimus kuuluu komparatistimin piiriin. Kyseessä on suomalaisen kirjailijan vaikutussuhde toisen maan kirjallisuuteen, kirjailijoihin ja kulttuuripiiriin. Tutkimuksessa ei ole kuitenkaan pyritty koko ongelma-
kentän selvittämiseen, sillä se vaatisi epäilemättä myös virolaisten tutkijoiden voimallisen panoksen mukaanottamista nimenomaan selvitettäessä Leinon vaikutusta virolaiseen lyriikkaan, mikä ei ole ollut vähäinen.

Eino Leino oli, kuten komparatistinen tutkimus kutsuu mediator tai agent littéraire, suhteessa Viron kirjallisuuteen. Hän oli sitä molempiin suuntiin. Tämän vuoksi on syytä painottaa paitsi hänen perehtymystään virolaiseen kirjallisuuteen myös hänen henkilökohtaisia siteitään virolaisen kirjallisuuden edustajiin. Leinolla oli onni tuntea läheisesti näistä monia ja merkittäviä. Jotkut heistä olivat menestyksekkäitä paitsi kirjailijoina myös "agent littéraire'in" roolissa, kuten Gustav Suits ja Aino Kallas, joka voidaan syystä lukea myös virolaisen kirjallisuuden edustajiin. Toiset tekivät suuriarvoista työtä pääasiassa välittäjän roolissa, kuten August Annist. Mutta kaikilta heiltä Leino sai voimakkaita impulsseja, jotka vaikuttivat hedelmöittävästi runoilija Eino Leinoon.

Työn nyt valmistuessa haluan kiittää sen tarkastajia, prof. Karl Murua ja ap.prof. Kai Laitista varteenotettavista huomautuksista. Tarton yliopiston kirjastolle kuuluu kiitos bibliografisista tiedoista. Samoin kiitän Jyväskylän yliopiston julkaisutoimikuntaa ja Jyväskylä Studies in the Arts -sarjan toimittajaa prof. Kalevi Pöykköä tutkimuksen hyväksymisestä julkaisusarjaan.

Jyväskylässä Pyhän miesten päivänä 1981

Pekka Lilja

SISÄLLYS

Saatteeksi

I Suomen sillan pitkospuita	1
1. Taustaa	1
2. Suomen ja Viron kirjallisuus- ja kulttuurisuhteet ennen Eino Leinoa	2
II Virolaiset virikkeet	8
1. Leinon Viron harrastuksen viriäminen	8
2. Ensimmäiset yhteydet virolaisiin	12
3. Yhteiskirjailijoiden vaikutus	21
III Tasavallat kansan kahden	30
1. Leino Viron puolestapuhujana	30
2. Viro Leinon runoudessa	34
IV Uutta isänmaata etsimässä	49
1. Virolainen odysseia	49
2. Viimeiset terveiset	66
V Päätelmiä	70
Lähdeviitteet ja huomautukset	72
Lähteet	94
Liite: Eino Leinon tuotanto viroksi 1902-1978	97
Henkilöhakemisto	107
Teoshakemisto	111
Summary	118

Eino Leino sidemetele Eestiga on korduvalt tähelepanu juhitud. Ent tundub, et see teema pole ammendatud ja võiks edaspidigi veel ahvatleda kirjandussuhete jälgijaid. (Heldur Niit. Looming 1,1973.)

I Suomen sillan pitkospuita

1. Taustaa

Eino Leino oli, huolimatta tuotantonsa vankan kansallisesta pohjasta, ajattelutavaltaan ja toiminnaltaan kansainvälisimpiä kirjailijoitamme omana aikanaan. Hän suuntasi katseensa Eurooppaan jo vuosikymmeniä ennen kuin Tulenkantajat "avasivat ikkunat Eurooppaan", kuten on tapana sanoa. Ennen kaikkea Leino oli kiinnostunut suurista eurooppalaisista kulttuuri-alueista ja niiden kirjallisuudesta: saksalaisesta, ranskalaisesta, italialaisesta, skandinaavisesta ja venäläisestä kulttuuripiiristä.¹ Mutta Leino ei silti unohtanut voidaan sanoa koko runoilijauransa aikana virolaistakaan kulttuuripiiriä. Tietenkään sen anti ei ollut yhtä painava kuin muiden edellämainittujen kulttuuripiirien, mutta eittämättömän läheinen se Leinolle oli. Leinokin katsoi Suomenlahden yli Eurooppaan, mutta ei Viron yli ja ohi, kuten useimmat hänen suomalaiset kirjailijakollegansa joitakin näkyviä poikkeuksia, kuten Aino Kallasta, lukuunottamatta tekivät. Virolaisuuden harrastuksen siemenen Leinossa pani itämään hänen vanhin veljensä ja Hämeenlinnan kouluvuosien aikainen majoittajansa Oskar Anders Ferdinand Lönnbohm, joka oli itse innokas estofiili.² Kylvö kantoi hyvän sadon, sillä Leino oli myöhempinä vuosina ajoittain hyvinkin innokas Viron harrastaja. Tämän kiinnostuksen dramaattisin manifestaatio oli Leinon anomus päästä Viron kansalaiseksi vuonna 1921, jolloin Leino teki Viron matkansa, josta tuli hänen elämänsä viimeinen kohokohta. Viro ei kuulu Eino Leinon tuotantoon eksplisiittisesti keskeisesti vaikuttaneisiin motiiveihin, mutta se on kuitenkin siellä selkeänä sivujuonteena erotettavissa.

Eino Leino ja Viro -otsikon alla onkin käsiteltävä paitsi Leinon tuotantoa ja kriitikotoimintaa myös Suomen ja Viron kirjallisia suhteita ja kirjailijasuhteita sekä kulttuurisuhteita laajemminkin. Leinolla oli läheinen yhteys useisiin Viron kirjallisuuden ja kulttuurielämän merkittäviin edustajiin. Virossa Leino oli kiistatta viime sotiin asti jos ei tunnetuin niin ainakin tunnetuimpia suomalaisia kirjailijoita.

Eino Leino ja Viro ei ole tutkimuksessa ja kirjallisuudessa käsittelemättömän aihe. Näkyvimmin Leinon Viron suhteita on esitellyt Leino hyvän ystävän ja runoilijakollegan Gustav Suitsin suomalaissyntyinen puoliso Aino Thauvõn-Suits kirjassaan *Tuntemani Eino Leino*.³ Pienistä epätasallisuyksistä huolimatta Thauvõnin kirja antaa erityisesti Leinon Viron matkasta vuonna 1921 oikean kuvan. Thauvõn-Suitsin etuna, ja toisaalta haittana kuten Onervallakin, oli se, että hän oli Leinon läheinen ystävä. Verraten runsaasti on olemassa erilaisista julkaisuissa ilmestyneitä artikkeleita, joissa Eino Leinon suhde Viroon ja virolaisiin hahmottuu moneltakin puolelta.⁴

2. Suomen ja Viron kirjallisuus- ja kulttuurisuhteet ennen Eino Leinoa

Suomen ja Viron suhteella on pohjansa kansallisromantiikassa. Samalla kun molemmissa maissa tultiin vähitellen viime vuosisadan alkuvuosista lähtien tietoisiksi omasta kansallisesta identiteetistä, niin samalla ruvettiin tulemaan tietoisiksi myös lähimmästä sukulaiskansasta, virolaisista ja suomalaisista.

Suomen ja Viron kirjallisuus- ja kulttuurisuhteita on selvittänyt ansiokkaasti amerikanvirolainen George (Jüri) Kurman tutkimuksessaan *Literatures in contact: Finland and Estonia*.⁵

Varsinainen kirjallis-kulttuurinen kanssakäyminen Suomen ja Viron välillä alkoi 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Suomen puolella tienavaajana oli A.I. Arvidsson, joka oli kiinnittänyt huomiota saksalaissyntyisen estofiilin Johann Heinrich Rosenplänterin aikakauskirjaan *Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache*. Rosenplänter esitti lehdessään mm., että virkamiesten, pappien ja moisionomistajien olisi osattava myös viiron kieltä. Arvidsson tapasi Rosenplänterissä hengenheimolaisensa. Arvidsson oli tietävästi ensimmäinen suomalainen yksityishenkilö, joka tilasi *Beiträgen*, tosin vasta Ruotsiin siirryttyään.⁶ Hän ryhtyi myös kirjeen-

vaihtoon Rosenplänterin kanssa saadakse tietoa "heimolaisistamme virolaisista".⁷

Arvidsson oli myös ehkäpä ensimmäinen virolaisen kirjallisuuden kääntäjä Suomessa. Hän käänsi aluksi saksannoksista, mutta vuonna 1822 jo suoraan virosta Mnemosyne- aikakauslehteen. Arvidsson näyttää jo tällöin omanneen hyvän viroksen kielen taidon, kuten seuraavasta käännösnäytteestä ilmenee.

Salme

Olli ükski nori naene,	Fordom fanns så en ung en qvinna.
Läksi karja satemaie,	Som gick ut sin hjord att beta:
Leidis kannu vainiulta,	Hon på åkern fann en höna:
Viis se kannu koije.	Bragte hönan hem till huset.
Kannast kasvis innimenne,	Deraf växte upp en mänska,
Sulla Salme neitsikenne.	Sköna Salme, blida jungfrun. ⁸

Huomattavin hahmo Suomen ja Viron välisissä kirjallisissa kontakteissa vuosisadan keskivälin paikkeilla Arvidssonin jälkeen oli Elias Lönnrot. Lönnrot harrasti viroksen kieltä jonkin verran jo opiskeluaikanaan.⁹ Lönnrot oli ensimmäinen suomalainen, joka lähti Viroon tutustuakseen varta vasten viroksen kieleen ja virolaiseen kansanrunouteen.¹⁰ Hänen tärkein tuttavuutensa tällä vuoden 1844 noin puoli vuotta kestäneellä matkalla oli Friedrich Robert Faehmann, lääkäri ja kansanrunouden ja kansankielen harrastaja ja edistäjä kuten Lönnrotkin.¹¹ Lönnrot tapasi myös virolaisten "Lönnrotin", Vörossa tuolloin asuneen Friedrich Reinhold Kreutzwaldin, lääkärin ja virolaisten kansalliseepoksen Kalevipoegin kokoajan, joka sai toimintaansa vaikutteita ja innoitusta Lönnrotilta.

Lönnrot tutustui hyvin perusteellisesti tuolloiseen viroksieliseen kirjallisuuteen, varsinkin ns. kansankirjoihin, joilla pyrittiin kansanvalistuksen edistämiseen. Hän teki myös runsaan määrän suomenkielisiä mukaelmia näistä kansankirjoista.¹²

Lönnrotia voidaan hyvällä syyllä pitää Suomen ja Viron kirjallisuussuhteiden pisneevina.¹³ Seuraava merkittävä Suomen sillan rakentaja Suomen puolella oli August Ahlqvist.¹⁴ Hän kävi Viroksessa kymmenen vuotta Lönnrotin jälkeen

eli vuonna 1854. Ahlqvist oli jo paljon ennen matkaansa tuntenut voimakasta, varsinkin paljon kansallisromanttisesti väritynyttä kiinnostusta Viroa ja viron kieltä kohtaan ja olisi jopa halunnut yhdistää viron ja suomen kielen.¹⁵ Ahlqvistin käynnistä ei ole kovin täsmällisiä tietoja,¹⁶ mutta sitäkin tärkeämpänä on pidettävä hänen matkansa tuloksena syntynyttä esseettä Viron nykyisemmästä kirjallisuudesta, joka ilmestyi vuonna 1855 Suomi- aikakauskirjassa. Tämän tutkimuksen kannalta Ahlqvist on sikäli merkityksellinen, että hän oli mitä ilmeisimmin innoittamassa Eino Leinon vanhinta veljeä O.A.F. Lönnbohmia Viron matkoille.

Näin on tultu 1860- luvulle, josta lähtien Suomen ja Viron kulttuuriyhteydet, myös kirjalliset yhteydet, rupeavat entisestään huomattavasti vilkastumaan. Martti Haavio pitää 1860- lukua suorastaan käännekohtana tässä suhteessa.¹⁷ Tämä johtui siitä, että molemmissa maissa kansallinen herätys oli kyennyt jo käytännöllisiinkin saavutuksiin. Oli pystytty luomaan kansallisesti ajatteleva älymystö, joka alkoi kiinnostua lähimmän sukulaiskansan kulttuurista. Suomi oli tässä vuorovaikutuksessa vielä pitkään antavana osapuolena.

1860- luvulta lähtien kontaktit siis selvästi tiivistyivät ja tihentyivät. Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen on ennen muita mainittava 1860- luvun Suomen sil- lan rakentajista. Hän toimi tässä kahdella tavalla: solmi henkilökohtaisia siteitä virolaisiin ja vaikutti siihen, että Viroa esiteltiin Kirjallisessa Kuukauslehdessä.¹⁸ Hänen merkittävä Viron vierailunsa vuonna 1867 on selostettu melko yksityiskohtaisesti Rafael Koskimiehen monografiassa.¹⁹

Kirjallisen Kuukauslehden palstoilla esiintyi muitakin tunnettuja estofiileja kuin Koskinen, kuten Bernhard Fredrik Godenhjelm, joka mm. esitteli 1867 lehdessä Kreutzwaldin laatiman Eestirahva Ennemuistesed jutud, joka painettiin Helsingissä 1866 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustantamana. Godenhjelm jatkoi myöhemminkin lehdessä Viron ja sen kulttuurin esittelyä.

Viron kansallisen heräämisen suuria saavutuksia on Viron ensimmäiset taulujuhlat, jotka järjestettiin Tartossa 1869. Suomen ja Viron yhteyksien vakiintumista osoittaa se että juhlilla oli myös suomalaisia vieraita, nimittäin C.G. Svan ja J.R. Aspelin. Svan kirjoitti kolmiosaisen matkakertomuksen Matkahavainnoita Viron ja Liivinmaalta, mikä ilmestyi Kirjallisessa Kuukauslehdessä.²⁰

1870- luvulle tultaessa oli siis yhtä ja toista ehditty tehdä Suomessa Viron suhteiden alalla. Suomalaiset estofiilit olivat lisäksi varsin näky-

viä hahmoja yleensäkin suomalaisessa sivistyselämässä. Kun Leinon vanhin veli Oskar Anders Ferdinand Lönbohm saapui Helsingin yliopistoon opiskelemaan 1876 eli ylioppilaaksitulovuonnaan, niin oli mitä luultavinta, että hän oli tuleva tietoisesti sukulaiskansastamme virolaisista opintojensa aikana. Mutta hän näyttää olleen kiinnostunut virolaisista jo ennen yliopisto-opintojaan, sillä jo keväällä 1877 opettajakandidaattitutkintoa suorittava Lönbohm lähti Viroon keräämään kansanrunoutta ja opiskelemaan viron kieltä. Tuskinpa ilman aiempaa harrastusta tällainen matka olisi toteutunut näin pienen opintojen alkamisesta.²¹

Eino Leino sai ensimmäisen kosketuksensa viron kieleen ja kirjallisuuteen asuessaan veljensä O.A.F. Lönbohmin luona Hämeenlinnassa. (Tästä lähtien OAF.) Ei ole täsmällistä tietoa siitä, miten paljon OAF ohjasi tietoisesti tulevaa mestarirunoilijaa virolaisuuden pariin, mutta ainakin Eino Leinon oman tunnustuksen mukaan on varmaa, että ilman veljensä Viron harrastusta hän tuskin olisi kiinnostunut Virosta niin paljon kuin kiinnostui.²² Leino toteaa, että hän oli heti Hämeenlinnaan tultuaan ruvennut silmäilemään veljelleen tulevaa Postimees-lehteä, josta tuli Leinon ensimmäinen viron kielen oppikirja. Viidennellä luokalla Hämeenlinnan lyseossa 1891-1892 ollessaan Leino sairastui tulirokkoon ja rupesi sairashuoneessaan, joka oli OAF:n kirjastohuone, aikansa kuluksi lueskelemaan. Tällöin hänen käteensä sattuvat Lydia Koidulan ja Anna Haavan runot, jotka houkuttelivat hänet tutustumaan lähemminkin viron kieleen. Apuneuvoina hänellä olivat Julius Krohnin, Aino Kallaksen isän, viron kieliooppi ja kuulun virolaisen kielitieteilijän Ferdinand Wiedemannin Ehnstnisch-deutsches Wörterbuch.²³ Leino luki myös aiemmin mainitun Kreuzwaldin Eestirahva Ennemuistesed jutud näin hankitun kielitaidon turvin. "Koi(p.o.Koit) ja Hämarik eivät siitä saakka ole heleällä runoudellaan lakanneet ajatuksiani valaisemasta", tunnustaa Leino muistelmissaan.²⁴ Nämä vaikutelmat olivat niin syvävaikutuksisia, että ne olivat eräs päämotiivi Leinon virolaiseen odysseiaan vuonna 1921.²⁵

Leino toteaa veljensä olleen innokkaan estofiilin. Tässä toteamuksessa hän on enemmän kuin oikeassa. Ainakin nuorta Lönbohmiä voisi pitää lähes "viromaana", millaisen epiteetin hän omisti ensimmäisellä Viron matkallaan 1877 tapaamalleen Carl Allakselle, Aino Kallaksen tulevan puolison Oskar Kallaksen enolle.²⁶ Vaikka OAF oli Hämeenlinnan vuosinaankin kiireinen mies,

sekä lehtori että Hämeen Sanomat- lehden toimittaja, niin tuntuisi varsin epätodennäköiseltä, että hän ei olisi käsitellyt Viroa nuoremman veljensä kanssa. Jotta saataisiin käsitys siitä, millaisen kuvan OAF saattoi Viros- ta antaa veljelleen, on tarkasteltava siinä määrin kuin se tämän tutkimuksen kannalta on tarpeellista, mitä OAF oli ehtinyt puuhata Viron harrastustensa parissa ennen Hämeenlinnan vuosia. Näin on tehtävä senkin takia, että OAF:n varsin merkityksenkäs ja Leinoonkin vaikuttanut toiminta tällä alueella on syyttä jäänyt vähälle huomiolle.

Varsinkin OAF:n pitkät ja perusteelliset kirjeet hänen Viron matkaltaan Uudessa Suomettaressa ansaitsevat tulla lähemmin tarkastelluiksi: siksi monipuolisen ja eloisasti välitetyn kuvan 1870- luvun Viros- tai oikeammin Vi- ron- ja Liivinmaan kuvernementeista hän kykeni suomalaisille lukijoille välittämään.²⁷

Nuoren OAF:n matkakirjeet paljastavat hänet selvästi innokkaaksi estofiiliksi.²⁸ Voisi sanoa, että OAF on virolaisempi kuin virolaiset itse. Mat- kansa aikana hän tarkastelee kaikkia asioita nimenomaan virolaisuuden edis- tämisen kannalta. Ei ole tiedossa, mistä 21- vuotiaan opiskelijan Viron harrastus oli peräisin, mutta matkakirjeiden perusteella voi päätellä, että se on ilmeisesti syntynyt jo ennen yliopistoon tuloa. Siksi laajasti OAF näyttää olleen perillä Viron asioista.

Tässä ei ole tarpeen selostaa yksityiskohtaisesti OAF:n matkakirjeitä, mutta eräisiin keskeispiirteisiin on syytä kiinnittää huomiota, sillä kirjei- den ilmentämä estofiilinen henki säilyi OAF:ssä myöhempinäkin vuosina ja on epäilemättä ainakin osittain siirtynyt myös Eino Leinoon.

OAF oli kirjeidensä perusteella selvästikin kansallisromanttisen hengen läpitunkema. Samoin kuin hän näki Suomessa tärkeäksi tehtäväksi suomalai- sen ja suomenkielisen kulttuurin edistämisen, samoin hän toivoi virolaisten pystyvän Suomen esimerkin mukaan viemään omaa kansallista asiaansa eteen- päin. Hän vertaa esimerkiksi Tallinnasta Tarttoon porhaltavan junan kulkua virolaisuuden eteenpäinmenoon ja uskoo Viron olevan joskus yhtä kukoistava kuin pinta-alaltaan samankokoinen Alankomaat.²⁹ OAF näkee Viron olevan vielä lähes kaikissa suhteissa Suomea jäljessä, mutta hän on selvästi va- kuuttunut Viron kehitysmahdollisuuksista, kunhan vain kansalliset pyrin- nöt pääsisivät kylliksi vaikuttamaan.

OAF:n kansalliselle pohjalle rakentuva ajattelutapa tulee näkyviin tarkastelepa hän melkein mitä tahansa ilmiötä tuolloisessa Virossa. Kun hän selostaa lukijoille varsin laajasti Viron uskonnollisia oloja aina niiden historiallista taustatekijöistä lähtien³⁰, niin hän ei ole suinkaan kiinnostunut uskonnollisuudesta sinänsä, vaan hän on huolestunut varsin laajamittaisesta virolaisten kääntymisestä "Kreikan uskoon" eli Venäjän ortodoksisen valtionkirkon huomaa sen takia, että hän näkee tässä venäläistymisen vaaran.³¹ Matkakirjeessään OAF tuo esiin konkreetin esimerkin. Eräs virolainen opettaja oli luopunut evankelis-luterilaisuudesta ja ruvennut käyttämään kotikielensä venäjää. Hänen vaimonsa selitti asian OAF:lle: "Kui on vene usk, peab ka olema vene keel." Eli kun on venäjän usko, pitää olla myös venäjän kieli.³²

OAF tiedostaa myös selvästi maan kantaväestön eli virolaisten alistetun aseman sekä venäläiseen hallintovaltaan että saksankieliseen yläluokkaan nähden. Eino Leinohan teki myöhemmin hyvin selkeän rinnastuksen Suomen ruotsinkielisen ja Viron saksankielisen yläluokan välillä. Hän kirjoitti runossaan Vapaa Viro, joka ilmestyi kokoelmassa Leirivalkeat (1917):

Meillä ruotsi, teillä saksa,
sama vihdoon tsaarivalta !
Kertoa ei kieli jaksa,
kuink'ei kuoltu maailmalta,
riittää, että rinnan tiellä
kohdataan nyt riemumiellä.

Tämä aspekti tulee näkyviin OAF:n kuvatessa Haapsalun kouluoloja ja virolaisten työläisten asemaa,³³ Puisen kalastajia³⁴ tai Hiidenmaan yhteiskunnallisia oloja.³⁵ Erityistä huomiota OAF kiinnitti luonnollisesti tähän asiaan käydessään Tarton yliopistossa, jossa ei ollut lainkaan kansankielistä opetusta tuohon aikaan eikä juuri vironkielisiä ylioppilaitakaan.³⁶

Vaikka OAF:ssa elää kansallisromantiikan idealismi, niin se ei ole silti sokaissut häntä näkemästä asioita objektiivisesti. On hyvin todennäköistä, että OAF:n matkakirjeistä välittyvä toisaalta voimakkaan estofiilinen mutta toisaalta asiat objektiivisesti näkevä asenne siirtyi myös Eino Leinon tä-

män suhteessa Viroon ja virolaisiin.

OAF ei kuitenkaan surkuttele "virolaisparkoja", vaan raportoi suopeaan sävyyn niistä ilmiöistä, jotka osoittavat virolaisuuden eteenpäinmenoa. Hän ilahtuu aina tavatessaan henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita virolaisten kansallisen kulttuurin kehittamisestä. Näitä ovat mm. aiemmin mainittu Carl Allas,³⁷ todellinen monipuolisuusmies, lehtimies, runoilija, säveltäjä ja kielentutkija Karl August Hermann,³⁸ Viron kansallisen herätyksen merkkimies J.V. Janssen³⁹ ja myös kansallisen liikkeen johtomiehiin kuulunut kansanrunoudentutkija Jakob Hurt.⁴⁰ Tässä yhteydessä OAF joutuu kuitenkin valittaen toteamaan, että Tarton yliopisto ei virolaisten kansallisia pyrintöjä pysty kovin paljon edistämään, sillä se oli tuohon aikaan selvästi Baltian saksalaisten yliopisto. Vaikka siellä oli tieteellisesti hyvinkin korkeatasoista opettajakuntaa, niin OAF ei rupea tätä seikkaa ihastelemaan, vaan on murheissaan siitä, että virolaisten ylioppilaiden osuus siellä on jokseenkin mitätön.⁴¹

II Virolaiset virikkeet

1. Leinon Viron harrastuksen viriäminen

Eino Leinon suhtautuminen Viroon oli hyvin samantapainen kuin nuoren OAF:n Eino Leino ei varauksetta hyväksynyt jotain vain sen takia, että se oli virolaista alkuperää, vaan hän epäämättömistä virolaissympatioistaan huolimatta tarkasteli Viroa ja virolaisia mahdollisimman objektiivisesti kuten OAF:kin teki. Toisaalta Leino ei myöskään omaksunut varsin tavallista ison veljen asennetta tai säälinkeista etnografispohjaista asennetta, vaan katsoi virolaisten selvästi objektiivisista seikoista johtuvasta jälkeenjääneisyydestään huolimatta pystyvän varmasti samaan kuin suomalaisetkin suotuisampiin oloihin päästessään eli hänellä oli aivan sama asennoituminen kuin mikä tulee ilmi OAF:n matkakirjeistä.

OAF saattoi vaikuttaa Leinon virolaisharrastuksen viriämiseen myöhemmilläkin teoillaan, sillä hän kävi Virossa vielä vuosina 1880 ja 1897. Näistä matkoista on säilynyt dokumentteja O.A.F. Lönnbohmin arkistossa Kuopion Mu-

seon kulttuurihistorian osastolla.⁴² OAF:n pahasti keskeneräiset käsikirjoitukset eivät kuitenkaan tarjoa uutta materiaalia hänen matkakirjeisiinsä verrattuna. OAF on myös sikäli merkittävä suomalais- virolaisten kulttuurisuhteiden pioneeri, että hän julkaisi ensimmäisen suomalais-virolaisen sanakirjan vuonna 1882.⁴³ Kirjassa on n. 6.500 sanaa ja on mahdollista, että Leino käytti sitä Hämeenlinnassa viron kielen alkeisiin tutustuessaan, vaikka hän ei sitä Elämäni kuvakirjassa mainitsekaan. Ensimmäisen Viron matkansa tieteelliset tulokset, kansanrunouden keruuaineksen, OAF julkaisi 1893 Suomi-sarjassa.⁴⁴ Tämän kirjan esipuheessa hän vielä toi esiin toiveensa julkaista vuosien 1877-1878 matkan kirjeet eri kirjana. Näin ei, valitettavasti, kuitenkaan koskaan tapahtunut.

Eino Leinon käydessä Hämeenlinnassa koulua OAF toimitti Hämeen Sanomia. Siinä oli tuona aikana verraten runsaasti myös Viron uutisia, joten tämänkin perusteella tuntuu todennäköiseltä, että OAF olisi ottanut nuoremman veljensä kanssa puheeksi Viron asiat. Hämeen Sanomissa oli vuosina 1886-1890 eli OAF:n toimittajakaudella Viron uutisia kaikkiaan 34 numerossa. Määrä ei ole absoluuttisesti kovin suuri, mutta kun ottaa huomioon sen hyvin niukan palstatilan, mikä oli varattu ulkomaan uutisille, niin määrää on pidettävä hyvin kohtuullisena ja varmasti suurempana kuin keskimäärin Suomen lehdistössä. OAF ei siis ollut unohtanut nuoruusvuosiensa Viron harrastusta niinä vuosina, jolloin virikkeille herkimässä iässä oleva Leino asui hänen luonaan.

Kouluaikanaan Leino siis sai ensimmäiset virikkeensä Viron harrastukselleen, kuten edellä todettiin. Leino piti myöhemminkin mielessään ensimmäiset virolaiskirjailijat, joihin hän koulupoikana tutustui. Niinpä Anna Haava, jota hän tulirokossa ollessaan luki, oli myös ensimmäinen virolaiskirjailija, jonka parissa Leino kokeili todenteolla viron kielen taitoaan. Veljekset Kasimir ja Eino Leino⁴⁵ alkoivat nimittäin julkaista vuoden 1898 alusta lähtien kaksi kertaa kuukaudessa ilmestyvää aikakauslehteä Nykyaika, jonka toimitussihteerinä oli Eino Leino. Lehden numerossa 11-12,1899,s.329-322, on julkaistu neljä Anna Haavan runoa. Ne ovat: Kyllä tuikkivat tähdet,(alunperin Küll hiilgavad tähed, Luuletused. Teine vihk. Tartus 1890,s. 79.) Oi kunnne kulje ? (Oh, kuhu lähen ma ?sama,s. 8.) ,Oi oisimpa kuollut! (Oh oleksin ära surnud, sama, s. 67.) ja Oi, älä sä kysy! (Oh ära sa küsi,sama s. 113.)

On hyvin todennäköistä, että Leino luki koulupoikana näitä samoja runoja.

Ainakin kokoelma oli jo silloin ilmestynyt, sillä Leino luki Haavaa viidennellä luokalla ollessaan eli siis lukuvuonna 1891-1892, kun Haavan kokoelma ilmestyi 1890. OAF seurasi tuohon aikaan virkeästi Viron tapahtumia ja kulttuurielämää, joten on täysin mahdollista, että hän oli hankkinut Haavan kokoelman kirjastoonsa.

Runot ovat tyypillistä Anna Haavan nuoruudentuotantoa, jonka keskeisteema oli rakkaus. Leino valitsi neljän runon valikoimaansa kolme rakkausrunoa. Neljäs, Oi, kunne kulje ?, on ehkä tulkittavissa kovaa maailmaa vastaan suojattoman runoilijan, "laululintusen" ("laululind") yksinäisyyden ja turvattomuuden tunteen ilmaisuksi.

Ei ole tietoa siitä, onko Leinolla mahdollisesti ollut apua Haavan runoja kääntäessään, mutta käännöksiä on ainakin mitä kielitaidon osoittamiseen tulee pidettävä onnistuneina. Esimerkiksi Kyllä tuikkivat tähdet on sekä rytmillisesti että sisällön välittymisen suhteen onnistunut käännös. Leinolla näyttää olleen myös viron kielen nyanssien tajua, sillä hän ei ole tyytynyt helpoimpaan vastineeseen, vaan on selvästikin etsinyt runon kokonaistunnelmaan sopivimpia synonyymeja. Virolaisväriä käännökselle antaa viron 'armastada'(rakastaa)- verbin kääntäminen suomeksi armastaa- verbillä, joka on suomen kielessä harvinainen, mutta silti tunnettu.⁴⁶ Leinon kääntäjän taidosta voidaan tuoda näytteenä esiin juuri em. Kyllä tuikkivat tähdet.

Kyllä tuikkivat tähdet-
niitä näe mä en.
Kyllä ärjyvät tuulet-
niitä kuule ma en:
s u a näen, s u a kuulen yksin ma,
sinä olet mun tuskani, riemuni sa.

Anna tuikkia tähtein !
Niitä näe mä en.
Anna ärjä tuulten !
Niitä väistä mä en:
Minä tahdon koko maailman unhoittaa-
minä tahdon sua ainiaan armastaa.

(KÜll hiilgavad tähed-
 Ei näe ma neid.
 KÜll tormavad tuuled-
 Ei kuule ma neid:
 S i n d näen, s i n d kuulen ainult ma,
 Sa oled mu ónn, mu ónnetus sa.

Las hiilgada tähed !
 Ei näe ma neid.
 Las tormavad tuuled !
 Ei karda ma neid:
 Ma tahan kõik ilma unusta'-
 Ma tahan sind igavest' armasta',)

Leinon käännös ei häpeä alkuperäisen rinnalla: mieluumminkin päinvastoin. Leinon lyyrikonkieli näyttää olleen nykyaikaisempi ja taipuisampi kuin Haavan. Leinon ei tarvitse esimerkiksi turvautua kankeantuntuisiin loppuheittoihin siinä määrin kuin Haavan. Mutta Haava olikin kirjoittanut runonsa kymmenkunta vuotta aiemmin kuin Leino käännöksensä. Virossakin on pantu merkille Leinon Haava- käännökset. Postimees- lehden arvostelija piti Oh ära sa küsi- runon käännöstä runomitaltaan jopa kauniimpana kuin alkuperäistä.⁴⁷

Leinon käännösten yksityiskohtainen tarkastelu enemmän tässä ei ole tarpeen, mutta yleishavaintona voidaan todeta, että Leino on hallinnut viron kielen hyvin ja on saanut aikaan myös taiteelliset vaatimukset täyttävät käännökset. Nämä Haavan käännökset Leino on sijoittanut antologiaansa Maailman kannel, mikä ilmestyi vuonna 1908. Se on valikoima Leinon suomentamaa maailmanrunoutta. Leino on muokannut uudestaan Haavan runojen suomennot Maailman kannelta varten. Muutokset eivät ole kovin suuria, mutta ovat selviä parannuksia. Olihan Leino itsekin kehittynyt lyyrikkona huomattavasti niinä kymmenenä vuotena, mitkä olivat kuluneet Nykyajan käännöksistä Maailman kanteleen ilmestymiseen. Kyllä tuikkivat tähdet⁴⁸ on muuten aivan samassa asussa kuin vuoden 1899 Nykyajassa paitsi, että viimeisessä säkeessä on inversio. Oi, kunne kulje ?- runon kieltämättä hiukan kummallinen nimi on nyt saanut luontevamman asun Kunne kuljen?. Siihen on myös tehty runsaasti muutoksia, lähinnä osuvampia synonyymeja käyttämällä. Nykyajassa nel-

jäntenä ollut Oi, älä sä kysy on sijoitettu Maaailman kanteleessa kolmanneksi nimellä Älä sä kysy! Siihen on tehty myös pieniä muutoksia osuvampien sanavalintojen avulla. Nykyajassa Oi, oisinpä kuollut!- nimellä esiintynyt runo on saanut uudeksi nimekseen Kun oisin kuollut. Sitä on myös vähäisessä määrin hiottu. Haava on päässyt Maaailman kanteleessa hyvään seuraan. Antologian muita runoilijanimiä ovat mm. Horatius, Goethe, Heine, Musset ym.

2. Ensimmäiset yhteydet virolaisiin

Kuka on ensimmäinen virolainen, johon Leino on tutustunut? Kysymykseen lienee mahdoton vastata täysin varmasti. Elämäni kuvakirjan henkilöhakemistoon ei sisälly yhtään virolaista, jonka Leino olisi tavannut niinä vuosina, joita muistelmateos kuvaa. Tuskinpa tällainen henkilö oli edes J. Ploompuu, mahdollisesti kirjakauppias ja kustantaja Jaak Ploompuu,⁴⁹ jonka runo Myöhästynyt kevät julkaistiin Nykyajassa nr. 1&2, 1899.s.12-13. Runo on merkitty kirjoitetuksi Virossa huhtikuulla 1898. Sen kääntäjää ei ole ilmoitettu. Todennäköisesti kääntäjä on Leino, sillä Ploompuun runoa seuraa Leinon Yksin hiihtäjä ja kun Leino oli lehden toimitussihteeri, niin Leino joutui joka tapauksessa saattamaan Ploompuunkin runon painokuntoon.

Mutta se on varmaa, että ensimmäinen merkittävä virolainen kirjallisuus- ja kulttuurihenkilö, johon Leino tutustui oli Gustav Suits. Ilmar Talve on kirjoittanut Suitsin Suomessa olosta vuosina 1901-1911 artikkelin,⁵⁰ joten asiaa ei tarvitse selvittää tässä lähemmin. Suits ja Leino tutustuivat ilmeisesti helmikuussa 1905, sillä 14.3.1905 Suits kirjoitti ystävänsä Leen Johannes Aavikille, että hän oli tutustunut pari viikkoa aiemmin Eino Leinoon E.N. Setälän luona.⁵¹ Keväällä 1905 Suits kysyi kirjeessä aikoiivatko Manninen ja Leino mennä Savo-Karjalaisen osakunnan kesäjuhille.⁵² Suits näyttää näihin aikoihin seurustelleen melko läheisesti Leinon kanssa, sillä kun Suitsin esikoiskokoelma Elu tuli (Elämän tuli), joka painettiin Suomessa Yrjö Weijolan kustantamana, tuli kesällä 1905 kirjapainosta, niin kahdesta ensimmäisestä valmistuneesta kirjasta toinen luovutettiin Eino Leinolle.⁵³

Vuonna 1905 Leino seurasi jännittyvää poliittista tilannetta Helsingissä

yhdessä Suitsin kanssa. Niinpä he olivat katsomassa Suurtorin mielenosoitusta syksyllä 1905 Senaatin nurkalta.⁵⁴ Onerva mainitsee Suitsin myös asuneen Leinon avioiduttua tämän luona Länsirannalla, mutta Talve kiistää tämän.⁵⁵ Sen sijaan Leino asui varmasti vuosia myöhemmin Suitsin avioiduttua tämän Helsingin asunnossa, jolloin Suitsin suomalainen puoliso Aino Thauvón- Suits oli lähes Leinon holhooja.⁵⁶

Suits oli oikeastaan tuttava Leinon kanssa ennen kuin he tapasivatkaan. Suits oli nimittäin lukenut Leinon runoutta ilmeisesti noin vuodesta 1902 lähtien.⁵⁷ Eino Leino oli muutenkin suuri esikuva Noor-Eestin ryhmän runoilijoille, joiden johtohahmoksi Suits vähitellen kohosi. Olisi varmasti oman monografiansa arvoinen asia selvittää millainen oli Leinon vaikutus uuteen virolaiseen runouteen, jonka edelläkävijä Noor-Eestin ryhmä oli, kuten Heldur Niit huomauttaa.⁵⁸ Siitä, että Leino vaikutti voimakkaasti nuoreen Suitsiin, ei ole epäilystäkään. Suits itse on antanut tästä parhaan todistuksen. Leinon saapuessa virolaiselle odysseialleen vuonna 1921, Gustav Suits tervehti häntä Murrang-nimisessä aikakauslehdessä:

Ken tulta on, se tulta palvokoon! Se Eino Leinon soivan ja liekehtivän lyriikan tunnussana on näiden rivien kirjoittajalle kerran merkinnyt jotain. En palauttaisi sitä tässä julkisesti mieleen, jos sellaiset kirjalliset asiantuntijat kuin Friedebert Tuglas ja Aino Kallas vielä äskettäin eivät olisi väittäneet, että minun Elu tuli- niminen esikoisteokseni on merkinnyt Virossa jotain. On kuin olisivat Eino Leinon tulikieliet vuosien takaa siirtyneet hänen nuoremman ja pienemmän virolaisen veljensä pääläelle. Siitä Elu tulin innostuksen epämääräinen loiste, siitä Viron runouden uudessa ahjossa taotut muotovarmat säehahmot! Eino Leino on yksi niistä harvoista suomalaisista kirjailijoista, joka on kirjallisesti vaikuttanut minuun. Eino Lei-

no on yksi niistä harvoista suomalaisista kirjailijoista, joille Viron uuden elämänrytmin nousu on suoranaisessa kiitollisuudenvelassa.

Ota keväisessä Virossa vastaan minun myöhäinen kiitokseni, Eino Leino! Kiitos kirjalliselle ja yhteiskunnalliselle tielle saattamisesta, kiitos unohtumattomista hetkistä ensimmäisen kerran tavatessamme! Vaikka seuraisimme Eino Leinon jättiläistuotantoa alusta loppuun, me emme tavoita tämän karhunpojan ja mesikämmenen täyttä neroutta kuin henkilökohtaisessa tapauksissa. Oli kerran Viron provinssista tullut oppimishaluinen nuorimies, suomalaisella lyyralla varustettu valkolakki päässä, ja hän on Eino Leinon improvisaatioista ammentanut enemmän kuin yhdeltäkään professorilta.⁵⁹

Luonnollisesti edelläolevissa Suitsin sanoissa on osittain vieraskohdellaisuutta mukana, mutta toisaalta Gustav Suits oli tunnetusti henkilö, joka punnitsi sanottavansa aina huolellisesti. Kenellekään toiselle suomalaiselle Suits ei olisi varmasti tällaisia sanoja omistanut. Toinen todiste Leinon suuresta vaikutuksesta Suitsiin löytyy tämän kirjeestä 1.2.1905, jossa hän toteaa Leinon olevan lahjakkain suomalainen runoilija ja Leinon vaikuttaneen paljon häneen.⁶⁰ Nuori Suits sai todella paljon runoilija ja ihminen Eino Leinolta.

Eino Leinon vaikutus Gustav Suitsin esikoisrunokokoelmaan *Elu tuli* on todettu niin moneen kertaan ja niin monessa paikassa, että sitä ei tarvitse enää tässä lähteä todistamaan. Mainittakoon kuitenkin eräs varhaisimmista ja Suomessa vähiten tunnetuimpia todistajia : nimittäin S. Sinimetsin artikkeli *Soome mõjudest Gustav Suitsu luules* (Suomalaisista vaikutteista Gustav Suitsin runoudessa), mikä ilmestyi aikakauslehdessä *Eesti Kirjandus*, nr.6, 1937, s. 281-291.⁶¹

Eino Leino arvosteli Suitsin esikoiskokoelman *Elu tuli*.⁶² Tätä arvostelua on esitelty sekä Suomessa⁶³ että Virossa⁶⁴. Leino ei mene oikopäätä Suitsin teoksen pariin, vaan aloittaa arvostelunsa johdannolla, joka osoit-

taa hänen olleen perillä Viron kirjallisuudesta ja historiasta. Leinon mukaan Viron kirjallisuutta ei juuri tuohon aikaan Suomessa tunnettu. Joskus oli nähty joku Koidulan tai Haavan runojen suomennos.⁶⁵ Näin oli todella asianlaita. Vuoteen 1905 mennessä Suomessa oli ilmestynyt vain seitsemän virolaista kaunokirjallista, laajasti ymmärrettynä, teosta, joista oikeastaan ainut kaunokirjallisesti merkittävä oli Eduard Bornhöhen historiallinen romaani Kostaja, joka ilmestyi Suomessa 1888.⁶⁶ Merkillepantava on ehkä myös Lilli Suburgin saksalaistuttamisen vastainen kertomus Liina, joka julkaistiin Suomessa 1892.⁶⁷

Mutta Leino ei langettanut kaikesta tästä syytä pelkästään suomalaisille, kuten innokkaimmilla estofiileilla oli tapana, vaan katsoi, etteivät "seltsi"-albumit, joita lahden takaa oli saatu käsiin, juuri innostaneet julkaisemiseen. Mutta toisaalta hän moitti sitä, että kiinnostus virolaisia kohtaan oli ollut etnografista: oli vain ihmetelty virolaisten sitkeyttä, kun nämä kaikista vaikeuksista huolimatta eivät aiokaan kuolla sukupuuttoon.

Leino totesi lyhyesti Viron historian olleen vielä raskaamman kuin Suomen, mutta oli varma siitä, että kun vapauden säde hieman pilkistää, niin virolaisetkin pystyvät näyttämään mihin pystyvät. Tässä profetiassa Leino osui oikeaan. Viron itsenäistyttyä sen kirjallisuus nousi nopeasti Suomen tasolle. Lauri Viljanen saattoi 1930 julistaa Tulenkantajat-lehdessä,⁶⁸ että Suomi saattaisi mennä Eestin kautta Eurooppaan, jolla hän tarkoitti sitä, että virolaiset olivat jo kiinteämmin mukana mukana eurooppalaisessa kulttuurikehityksessä kuin suomalaiset.

Tämän jälkeen Leino siirtyi puhumaan Suitsista ja toteaa tämän epäilemättä oppineen paljon Suomesta. Hän toteaa Suitsin olevan patriootti, mutta onneksi muutakin. Leinohan suhtautui synkeimpänä sortokautenakin kriittisesti hurraa-isänmaallisuuteen. Leino tunnustaa rehellisesti, että hänen viiron kielen taitonsa ei ole niin hyvä, että hän pystyisi täysin pätevästi arvioimaan Suitsin virtuosimaista sanankäyttöä, mutta lisää Suitsin olevan ilmeisen osaava runomittojen ja sointujen käyttäjä. Suitskin on Leinon mukaan nykyaikainen tulen palvoja jo nimestään alkaen. Leino viittaa tulesta puhujiin Nietschestä alkaen ja itseensä päätyen.⁶⁹

Runojen analyysi Leinon arvostelussa jää verraten niukaksi. Parhaana hän pitää Löpp ja algus-runoa, jonka hän on osittain suomentanutkin suorasanaisesti. Leinoa runo miellytti sen takia, että sen paatos ei ollut hänen mie-

lestään onttoa, vaan raudalta kalskahtavaa, päämäärästään tietoista. Parista runosta Leino huomauttaa, että niissä on nähtävissä epäitsenäisyyttä. Ilmeisesti hän tarkoittaa, että niissä Leinon itsensä vaikutus näkyy liian selvästi. Kyseessä ovat Kevade laul ja Noorte laul, joille löytyy Leinon tuotannosta esikuvia. Kevade laulin alaotsikkona onkin Eino Leinot lugedes (Eino Leinoa lukiessa). Nuorten laulu- niminen runo löytyy Leinon kokoelmasta Ajan aalloilta vuodelta 1899. Kevade laulin esikuva on mahdollisesti Päivän poika, joka sekkin on peräisin Ajan aalloilta -kokoelmasta.⁷⁰

Leino ei lopeta arvosteluaan mihinkään kannustavaan tai vielä vähemmän ylistävään huomautukseen, vaan toteaa Suitsin tässä kokoelmassa liikkuvan vielä kypsimmän tunne-elämän alueella, vaikka runoilija itse Leinon, ilmeisesti henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvan arvioinnin mukaan oli itse mennyt jo ohi tästä vaiheesta.

Leino kykeni näkemään, että Suitsissa Viron runous oli saanut uudenlaisen edustajan. Suits oli murrosajan ja samalla uuden ajan alku Viron runoudessa. Tässä Leino osui osittain varmasti pelkällä runoilijanvaistollaan täysin oikeaan.

Suitsin ja Leinon yhteydenpito ei suinkaan loppunut tähän, vaikka kovin tarkkaa tietoa ei ole siitä, miten tiivistä Suitsin ja Leinon seurustelu maailmansotaa edeltävinä vuosina oli. Mutta on dokumentoitavissa, että Suits liikkui samoissa nuorsuomalaisissa ja osittain radikaaleissa piireissä kuin Leino.⁷¹ Leino joka tapauksessa näyttää pitäneen Suitsin keskeisesti mielessään, sillä ollessaan häämatkalla Pariisiin hän kirjeessään Olaf Homénille Kölnistä 11.4.1906, siis noin puoli vuotta Elu tulon arvostelun jälkeen, pyysi tervehtimään tutuistaan vain kahta, Mannista ja Suitsia. Jo tämäkin todistaa, että Leinon ja Suitsin yhteydenpidon on täytynyt olla melko tiivistä. Tosin keväällä 1906 Suits käy Tukholmassa ja Helsingin yliopiston matrikkeliinkin hänet merkitään poissaolevaksi.⁷²

Ilmeisen tiivistä Suits seurusteli myös Päivä-lehden piiriin kuuluneiden henkilöiden kanssa ja välittäjänä oli 1907 perustetun Päivän avustajiin kuulunut Leino.⁷³ Tähän piiriin Suits viittasi vielä vuonna 1921 tervehtessään Viroon saapunutta Leinoa.⁷⁴ Myös vuonna 1908 Leinon elämän suurena murrosvuotena, Suits ja Leino näyttävät seurustelleen keskenään, sillä Leino sai avioliittonsa purkaututtua turvapaikan Suitsin entisestä asunnosta Eerikinkatu 3:sta.⁷⁵

Seuraavina maailmansotaa edeltävinä vuosina Suitsin ja Leinon yhteys löyhenee, sillä minkäänlaisia dokumentteja tiivimmästä yhteydenpidosta ei ole säilynyt. Eino Leino eli boheemivuosiaan, kun taas Suits oli asettumassa ns. porvarillisen elämän uumiin, joista Eino Leino oli tempaissut itsensä irti. Suits avioitui 1911 suomalaisen Aino Thauvónin kanssa ja asettui asumaan Kiiloon, jonne Helsingin kabineteissa mielellään oleskellut Leino ei eksynyt. Suits työskenteli 1911-1913 Helsingin yliopiston kirjastossa, 1913-1917 suomen ja ruotsin kielen opettajana Helsingin venäläisessä lukiossa. Vallankumouksen jälkeen Suits siirtyi Ruotsiin hankkimaan tunnustusta suunnitteilla olleelle itsenäiselle Virolle. Hän hoiti vuodesta 1919 lähtien Tarton yliopiston kirjallisuuden professorin virkaa, mutta hänen vaimonsa työskenteli Suomessa vuoteen 1923 asti. Eino Leino alkoi olla vakituinen vieras Suitsien Helsingin asunnossa Liisankatu 27:ssä vuodesta 1921 lähtien, kuten Aino Thauvón- Suits toteaa.⁷⁶

Mutta vuosi 1921 on niin tärkeä Eino Leinon ja Viron suhteessa, että sitä on käsiteltävä tuonempana omassa luvussaan. Tuossa luvussa Aino ja Gustav Suitsilla on keskeinen osuus.

On myös muistettava, että Gustav Suits käänsi Leinoa viroksi, kuten liitteestäkin ilmenee jo vuodesta 1902 lähtien. Ainut Leinon kokonaisteos, jonka Suits käänsi on Päivä Helsingissä, joka ilmestyi viroksi vuonna 1912. Suits ei ollut tyytyväinen teoksen vastaanottoon, sillä se vaiettiin Virossa kuoliaaksi.⁷⁷

Suomessa oleskeli joko pakolaisina tai muista syistä ennen ensimmäistä maailmansotaa monia nimekkäitä virolaisia kirjailijoita ja muidenkin taiteiden edustajia. Leinosta puhuttaessa heistä on mainittava Suitsin ohella Friedebert Tuglas. Hän tuli vuoden 1906 syksyllä Suomeen vapauduttuaan Toompean vankilasta Tallinnassa, jonne hän oli joutunut vuoden 1905 tapahtumien yhteydessä.

Ei ole täyttä varmuutta siitä, milloin Leino ja Tuglas ovat kohdanneet ensimmäisen kerran. Hänen muistelmateoksistaankaan ei löydy mainintoja tapaamisista Leinon kanssa. Helsinkiin tultuaan Tuglas oli paljon tekemisissä Gustav Suitsin kanssa, joten on todennäköistä, että jossain vaiheessa hänen on täytynyt kohdata Eino Leinokin.⁷⁸ Tuglas selostaa itse muistelmissaan Helsingissä oleskeluaan, mutta ei sen viimeisiä vuosia, jolloin hän oli todistettavasti kosketuksissa Leinon kanssa.⁷⁹ Mutta varma todiste Leinon ja

Tuglasin henkilökohtaisesta tapaamisesta löytyy Aino Kallaksen päiväkirjoista. Kallas nimittäin kirjoittaa päiväkirjassaan 15.2.1917: "Eilen olivat Eino Leino, Suits rouvineen ja Tuglas täällä." (Helsingissä Kallaksen asunnossa.)⁸⁰ Ilmeisesti samasta tapaamisesta kertoo myös Aino Thauvón-Suits teoksessaan *Tuntemani Eino Leino*. Tosin Thauvón-Suits muistaa tapaamisen ajankohdan todennäköisesti väärin, sillä hän arvelee sen tapahtuneen vuonna 1916. Mutta koska hän on luottanut vain muistiinsa, niin vuoden erehdys ylineljän vuosikymmenen takaisia tapahtumia muistellessa on ymmärrettävä. Thauvón-Suits mainitsee Kallaksen asunnossa Antinkadulla olleen myös Tuglasin, Suitsin ja Leinin emännän lisäksi.⁸¹

Mutta on hyvin todennäköistä, että Leino ja Tuglas olivat kohdanneet jo ennen näitä Aino Kallaksen kahvikutsuja. Tuglas oli nimittäin vuonna 1916 ruvennut avustamaan Leinon ja Onervan yhdessä toimittamaa *Sunnuntai* -aikakauslehteä. Tuntuu hyvin uskottavalta, että Tuglas on avustuksia lehteen toimitaessaan tavannut myös päätoimittaja Leinon henkilökohtaisesti, vaikka Tuglas joutui pakoilemaan santarmeja monia salanimiä käyttäen, sillä mitä pitemmälle sota eteni sitä tiukemmalle poliittiset pakolaiset, joihin Tuglaskin kuului, Suomessa joutuivat.

Ensimmäisen kerran Friedebert Tuglasin nimi näkyy *Sunnuntain* palstoilla 2.7.1916 nr. 26. Lehden em. numerossa on suomennettuna nimellä *Kukkaisessa infernossa* Tuglasin novelli *Lillelises infernos*, joka on peräisin Tuglasin novellikokoelmasta *Liivakell* (Tiimalasi), mikä ilmestyi vuonna 1913. Novellin suomensi taiteilija Hilja Tolvanen, joka suomensi muutkin *Sunnuntaissa* ilmestyneet Tuglasin tekstit. Seuraava Tuglasin esiintyminen *Sunnuntain* palstoilla oli esse *Kriitillinen intermezzo*, mikä ilmestyi kolmessa osassa: 23.7., 30.7. ja 13.8.1916, vastaavasti numeroissa 29, 30-31 ja 32. Kriitiline intermezzo, kuten esseän alkuperäinen nimi kuului, ilmestyi ensimmäisen kerran aikakauslehdessä *Tallinna Kaja* (Tallinnan Kaiku) vuoden 1915 lopulla.⁸² Kovin paljon Leinon vaikutusta tai kosketuskohtia Leinoon ei Tuglasin esseessä ole. Leino tosin tarttui eräiseen Tuglasin esittämään huomautukseen. Tuglas väitti esseensä ensimmäisessä osassa (23.7.), että Viron kirjallisuuden suuri heikkous on mielikuvituksen puute. Saman hän katsoi koskevan myös suomalaista kirjallisuutta - Kalevala ja Kivi poisluettuna. Tästä asiasta Tuglas joutui myöhemmin polemiikkiin em. Kallaksen kahvikutsuilla. Asiasta oli ilmeisesti ollut aiemminkin puhetta. Leino kiisti jyrkästi sen, että Suomen kansaa voisi syyttää mielikuvituksettomuudesta.⁸³

Mutta Tuglasin kirjoittelu Leinon Sunnuntaissa ei päättynyt tähänkään. 11.3.1917, nr. 10 ilmestyi jälleen Tuglasin esse, Ajan henki, I osa. Tässä I osassa Tuglas puhuu teatterista ja katsojan roolista. Todennäköisesti Tuglas on kirjoittanut esseensä Suomen Kansallisteatterissa 15.9.1915 ensi-iltansa saaneen Eduard Vilden näytelmän Vihtahousu vaikutuksesta.⁸⁴ Teatterista palatessaan kirjoittaja tapaa kadulla keski-ikäisen miehen, joka oli myös teatterissa. Kirjoittaja mainitsee tämän tuttavansa jättäneen runouden kirjoittamisen ja siirtyneen proosaan. Kuvaus sopii hyvin Leinoon, sillä Leino oli siihen aikaan kun Tuglas kirjoitti esseensä hiukan alle nelikymmenvuotias eli keski-ikäinen. Vuosina 1911-1915 Leino todella harrasti proosaa huomattavasti enemmän kuin lyriikkaa; ainakin kvantitatiivisesti. Tällöin ilmensivät hänen proosateoksensa Työn orja 1911, Rahan orja 1912, Naisen orja 1913, Onnen orja 1913, Pankkiherroja 1914 ja Paavo Kontio, lakitieteen tohtori 1915. Tuglasin Ajan henki eli alkukielisenä Aja vaim ilmestyi tällinlaisessa Pävalehtissä 1916.⁸⁵ Tuglas mainitsee myös, että tämä öinen tuttava ei ole vielä siirtynyt yli elämän keskikohdan. Näinhän Leinokaan normaaliin inhimillisten mittojen mukaan ei ollut tehnyt, mutta oman elämänsä keskikohdan Leino oli jo selvästi sivuuttanut. Hän kuoli 1926.

Ajan hengen toinen osa ilmestyi Sunnuntaissa 18.3.1917, nr.11. Siinä Tuglas keskustelee keski-ikäisen tuttavansa, mitä ilmeisimmin Leinon kanssa. Keskustelu on varsin oppinutta. Siinä siteerataan mm. Flaubertia, Nietzscheä ja Schilleriä eli sellaisia henkilöitä, joiden tuotantoa Leinokin varmasti tunsu. Tämän jälkeen Tuglasin alter ego siirtyy pohtimaan meren rannalle elämän ja taiteen suhdetta yksikseen. Mutta satamassa hän jälleen törmää liehuvaohelmaiseen tuttavaansa. Ehkäpä Leinon liehuva kappa oli jäänyt Tuglasin mieleen. Keppi, kappa ja hattuhan olivat Leinon tavaramerkki 1910 -luvulla hänen rientäessään kabinetista toiseen.

Tuglasin ja Leinon suhteen merkityksellisyyttä osoittaa sekin, että Tuglas oli Suitsin ohella toinen virolaiskirjailija, jonka teoksen Leino on arvostellut. Se, että Leino arvosteli nimenomaan Suitsin ja Tuglasin teokset johtui varmasti henkilökohtaisesta tuttavuudesta, mutta varmaankin myös siitä, että Leino tunnetusti tarkkasilmäisenä kriitikkona oivalsi Suitsin ja Tuglasin kirjallisen merkityksen. Tuglasin teos, jonka Leino arvosteli, on novellikokoelma Vilkkuva tuli, joka ilmestyi 1911 Otavan kustantamana. Se on myös ensimmäinen Suomessa ilmestynyt virolainen novellikokoelma. Suomen-taja oli Emilia Tavia eli Aino Thauvõn. Tässä yhteydessä kannattaa panna

merkille, että Vilkkuvan tulen novellit Tuomen helpeet, Kesäyön rakkaus, Midia, Vilkkuva tuli ja Iltataivas ovat ne novellit, jotka muodostivat Virossa 1913 ilmestyneen novellikokoelman *Õhtu taevas* (Iltataivas).

Gustav Suits seurasi myös läheisesti silloisen morsiamensa käännöstyön edistymistä. Hän aikoi kirjoittaa artikkelin Tuglasista Helsingin Sanomiin novellikokoelman ilmestyttyä, mutta artikkeli jäi kirjoittamatta. Suits ehdotti kokoelman nimeksi *Novelleja*.⁸⁶

Aino Thauvõn oli toimittanut suomentamansa kokoelman Eino Leinolle Helsingin Sanomien toimitukseen nimettömänä lähetyksenä toivoen, että Leino arvostelisi kirjan, kuten hänen kirjeestään Tuglasille vuoden 1911 marraskuulta ilmenee.⁸⁷

Leinon arvostelu on lyhyt, mutta suopea: melkein pä ylistävä. Mutta tämä ei johdu Leinon ja Tuglasin tuttavuudesta, vaan siitä, että Tuglas oli todellinen mestari novellin kirjoittajana.⁸⁸ Leino totesi arvostelunsa aluksi, että Virossa oli kasvamassa omaperäinen kirjallisuus, joka vaati suomalais-tenkin yhä suurempaa huomiota. Parhaana novellina Leino piti kokoelmassa *Kesäyön* rakkautta. Novelli on hyvin "sillanpääläinen" kuvaus rengin ja piian kesäoisestä kamppailusta toistensa ja omien tunteidensa kanssa. Novellissa kiinnittyy huomio myös ihmisen ja luonnon onnistuneesti kuvattuun organiseen yhteyteen. Leino pitikin aivan oikeutetusti Tuglasin vahvoina puolina sielunelämän ja luonnon kuvausta. Hän suositti Tuglasin teosta lämpimästi kaikille hyvän novellikirjallisuuden ystäville ja samoin niille, jotka halusivat seurata veljeskansamme kirjallisuuden uusimpia virtauksia.⁸⁹

Leino osui taas arvioinnissaan oikeaan, kuten Suitsinkin kohdalla, sillä Tuglasista tuli todella, ja nimenomaan Vilkkuvassa tulevissa olleiden novellienkin ansiosta, modernin virolaisen novellistiikan ensimmäisiä ja samalla merkittävimpiä edustajia.

Tuglasin ja Leinon tiet erkanivat joksikin aikaa Tuglasin palattua yksitoista vuotta kestäneen maanpakonsa jälkeen huhtikuussa 1917 Viroon. Mutta ero oli vain väliaikainen, sillä Leinon Viron vierailun yhteydessä vuonna 1921 he tapasivat uudelleen eikä Leino unohtanut Tuglasta eikä Tuglas Leinoa tämän jälkeenkään.

3. Yhteiskirjailijoiden vaikutus

Epäilemättä juuri Suits ja Tuglas olivat Leinon virolaistuttavuuksista merkittävimmit. Mutta virolaistuttavuuksina, ja kirjallisesti merkittävänä, voidaan tavallaan pitää myös kahta suomalais-virolaista tai yhtä hyvin virolais-suomalaista yhteiskirjailijaa, Hella Vuolijokea ja Aino Kallasta, jotka vaikuttivat myös voimakkaasti siihen, mitä Leino Virosta ja sen kirjallisuudesta tunsivat ja tiesi. Olihan toinen, Vuolijoki, syntyperältään virolainen ja toinen, Kallas, oikeastaan enemmän virolainen kuin suomalainen ainakin tuotantonsa perusteella arvioituna.

Hella Vuolijoki mainitsee muistelmateoksessaan Kummituksia ja kajavia,⁹⁰ että hän näki Leinon ensimmäisen kerran syksyllä 1904 Kansallisteatterissa ollessaan siellä yhdessä Aino Kallaksen kanssa. Hella Vuolijoen huomio oli kiintynyt erityisesti ihmeellisen näköiseen "odaliski-morsiameen"⁹¹ Freya Schoultziin.

Mutta mainittavampaa yhteydenpitoa Leinon ja Vuolijoen välillä ei tietävästi ollut ennen vuotta 1914. Leinon kirjeistä ei ainakaan löydy mainintoja Hella Vuolijoesta ennen tuota vuotta. Leino oli ensimmäisen avioliittonsa kariuduttua ja jo sen aikanakin usein nähty vieras Helsingin ravintoloissa ja usein hänen seuranaan oli Sulo Vuolijoki, Hella Vuolijoen aviopuoliso. Tällaisessa yhteydessä Hella Vuolijoki mainitsee tutustuneensa Leinon vappuna 1914, jolloin Leino ja Sulo Vuolijoki viettivät kevään juhlaa varsin perusteellisesti useita vuorokausia väsyttären sekä itsensä että naisseuralaiset Onervan ja Hella Vuolijoen Kämpin loppumattomien pullorivien äärellä.⁹² Pian tämän jälkeen Hella Vuolijoki lähti kesälomalle Viroon pikku-Vappunsa kanssa aviomiehen jäädessä Helsinkiin mm. Leinon seurasta nauttimaan. Nuoren äidin palattua lomalta Virosta kuumeisen lapsen kanssa ei Helsingin satamassa ollut ketään vastassa, mutta lopulta perheenisä Sulo Vuolijoki löytyi Kappelista Leinon seurasta. Ystävykset ilmoittivat, että heidän aikomuksenaan oli lähteä kalastamaan Hauholle Kukkian saareen Vuolijokien kesäpaikkaan. Mutta tuskinpa Leino olisi malttanut paeta pääkaupungin iloista korpisaareen, jollei Hella Vuolijoki olisi sinne häntä houkutellut. Luodolla Helsingin edustalla Leinon kanssa keskustellessaan Hella Vuolijoki kertoili tälle Kukkian saaren ihanuudesta.⁹³

Kappelista Leino sitten vihdoin samana päivänä, kun ensimmäinen maailmansota syttyi, tavoitettiin ja saatiin junaankin, jolla lähdettiin Hämeenlinnan

kautta Hauholle.⁹⁴ Tosin lähtö ei tapahtunut aivan vaikeuksitta, kuten Hella Vuolijoki kuvaa.⁹⁵

Tähän idylliseen retkeen pois pahasta maailmasta sodan jo raivotessa Euroopan taistelukentillä ei kannattaisi kiinnittää huomiota vain sen takia, että retken emäntä oli virolainen, ellei tällä retkellä olisi saanut alkuunsa Leinon Viron kiinnostuksen näkyvin manifestaatio- ajatus Viron matkasta, jonka Leino pystyi toteuttamaan kuitenkin vasta vuonna 1921 olojen niin Suomessa kuin Virossakin rauhoituttua. Hella Vuolijoki itse ainakin vakuuttaa, että hän kykeni vaikuttamaan kertomuksillaan Virossa Leinoon niin voimakkaasti, että tämä alkoi suunnitella runonlausuntakiertuetta Viroon, jolle hänen piti lähteä yhdessä Hella Vuolijoen kanssa. Sodan he arvelivat loppuvan joulukuun mennessä, mutta näin ei käynytäkään ja suunnitelmat lykkääntyivät. Mutta vuonna 1921 Leino lausui runojaan Virossa: ei kuitenkaan Hella Vuolijoen vaan Aino Thauvõn-Suitsin kanssa. Leino myös vakuutti, että Virossa hän ei ryypäisi, vaan istuisi Tarton tuomiokirkko-kirjastossa.⁹⁶ Kaavailpa Leino myös sitä, keitä hän haluaisi Tartossa tavata. Hella Vuolijoki oli käynyt koulunsa Tartossa ja oli syntyjään etelävirolainen, joten hän kertoi Leinolle luonnollisesti mieluummin Tartosta kuin Tallinnasta. Näiden henkilöiden joukossa oli monia, jotka Leino 1921 myös tapasi Tartossa. Heitä olivat mm. Jaan Tõnison, Gustav Suits ja Friedebert Tuglas.⁹⁷

Vaikka Hella Vuolijoki ehkä liioitteleekin merkitystään Eino Leinon Viron harrastukselle, niin on kuitenkin mitä ilmeisintä, että hän todella synnytti idean kirjallisesta kiertueesta Viroon Leinon mieleen, kuten hän moneen kertaan teoksessaan Kummituksia ja kajavia vakuuttaa. Tämän puolesta todistaa sekin, että Leinon runokokoelmaan Elämän koreus (1915), jonka Leino osin kirjoitti Kukkialla,⁹⁸ sisältyi balladi Naissaari, joka on selvästi Hella Vuolijoen virolaiskertomusten inspiroimana syntynyt.⁹⁹ Hella Vuolijoki ei ota itselleen kunniaa balladista, mutta on mahdollista, että alkuidea siihen syntyi jo ennen Kukkian matkaa käydyssä Leinon ja Vuolijoen välisessä keskustelussa.¹⁰⁰ Tämä balladi palautui elävästi Leinon mieleen, kun hän virolaisella odysseillaan vuonna 1921 lähestyi laivalla Tallinnaa. Tallinnan edustalla olevan Naissaaren tullessa näkyviin Leino rupesi lausumaan balladia tuolloiselle matkakumppanilleen Aino Thauvõn-Suitsille. Thauvõn-Suits ei kuitenkaan mainitse Hella Vuolijoen mahdollisesta osuudesta runon syntyyn mitään.¹⁰¹

Muuta selvästi virolaisaiheista runoa kokoelmassa Elämän koreus ei ole. Mainittakoon, että sen ensimmäinen osasto on nimeltään Kukkialta ja siihen sisältyy kuusi runoa, kun niitä koko kokoelmassa on 33.

Naissaari-balladissa kiintyy huomio Leinon kauniisti soinnuttamaan kerto-säkeeseen "-niin kauniisti kajavat veen yli itkee", jossa sana kajava, joka merkitsee lokkia, on valittu sikäli hyvin, että se on foneettisesti hyvin lähellä viron kielen vastaavaa sanaa 'kajakas'. Leino ei varmaankaan ole valinnut tätä teemasanaa sattumanvaraisesti, vaan hän on halunnut saada aikaan alluusion Naissaaren kotimaahan.

Vaikka Elämän koreudessa ei ole nähtävissä selvää Hella Vuolijoen vaikutusta kuin Naissaari -balladissa, niin on hyvin todennäköistä, että Vuolijoki on vaikuttanut Elämän koreuden viimeiseen osastoon, kantaattiin Väinölän väki. Syksyllä 1914 Helsingissä Leino nimittäin kävi Vuolijokien luona, jolloin Hella Vuolijoki luki hänelle virolaisten kansanrunojen perusteella tekemäänsä sotalaulua, johon Leinokin ihastui. Vuolijoki käänsi Leinolle mm. jaksoja poikaansa surevasta äidistä eli äidin valituksia. Leino katsoi nyt löytäneensä uusien, virolaisaiheisten helkavirsien alun ja tarttui heti toimeen. Hän kirjoitti valmiiksi runon nimeltä Äidin itku. Väinölän väessä on runo Vaimojen valituslaulu, jossa naiset valittavat kaatuneita isiään ja veljiään ja sodan mukanaan tuomaa kurjuutta. Tämä runo näyttäisi selvästi saaneen innoituksen Vuolijoen pasifistista sotalaulusta. Äidin itkun piti olla alku uusille helkavirsille, joita Leino jäi luomaan Vuolijokien luo, mutta aamulla Leinon huoneesta löytyi helkavirsien sijasta lakoninen tiedonanto:

Ja vaikk'en ole, vaikken ole Zeppelin,
 En Zeppelin, en Zappelin
 Mun tieni viepi, tieni viepi Kappeliin
 Joss'join tai tappelin. ¹⁰²

Boheemi oli kadonnut, mutta Leino ei unohtanut suunnitelmaansa virolaisaiheisista helkavirsistä myöhemminkään, kuten tuonnempana tullaan näkemään.

Aarre M. Peltosella on toisenlainen käsitys siitä, mihin Leinon runoon ensimmäisen virolaisaiheisen helkavirren luonnostelma on siirtynyt. Hän esittää,¹⁰³ että Äidin itku olisi ollut esikuvana Syreenien kukkiessa -kokoelman runolle Kalevan poika. Kalevan pojan esikuvaksi Äidin itku ei kuitenkaan sisällöllisesti sovi, sillä Kalevan pojassa äiti ei sure sodassa olevaa poi-

kaansa, vaan poika etsii siinä äitiään. Kalevan pojan esikuvana, jos sellainen halutaan välttämättä löytää, on pikemminkin virolaisten kansallisepos Kalevipoeg eli juuri Kalevan poika. Sillä ja runolla on runsaasti sisällöllisiä yhtymäkohtia.

Tarkasteltaessa Leinon suhdetta Viroon ei siis ole syytä unohtaa Hella Vuolijoen osuutta. Vuolijoki oli kiistatta eräs keskeisistä Leinon Viron harrastuksen herättäjistä, vaikka Vuolijoki paikoin liioittelee omaa osuuttaan. Tiesihän Leino toki Virosta ja sen kirjallisuudestakin joltisestikin ennen Kukkian kesää. On myös perusteltua väittää, että Leinon elämän loppuvuosien iloisin tapaus, hänen Viron matkansa vuonna 1921, on suurelta osin Hella Vuolijoen ideoima, vaikka matkan toteuttamisessa Aino Thauvón-Suitsin panos oli tietysti merkittävin.

Leinon naistuttavuudet näyttävät 1910 -luvulla kietoutuvan kummallisesti yhteen Viron kanssa, sillä toinen suomalais-virolainen yhteiskirjailija Aino Kallas oli 1910 -luvun lopulla Leinon tuttavuuksista merkittävin. Tällä suhteella oli toki paljon muitakin kuin kirjallisia dimensioita, mutta tässä yhteydessä niitä ei ole aihetta teemaan löyhästi liittyvinä käsitellä. Leinon ja "Mustan rouvan" rakkaussuhde, jollaiseksi sitä hyvin voidaan nimittää, selviää parhaiten Kallaksen päiväkirjoista, joista näkyy miten voimakas vaikutus Leinolla oli Kallakseen eikä vain päinvastoin. Kai Laitinen on väitöskirjassaan selostanut perustellisesti Kallaksen ja Leinon suhteen kehittymisen.¹⁰⁴

Leinon Viron harrastuksen kannalta on merkitystä sillä, että hän jo Kallaksen, tai Aino Suonion alias Aino Krohnin, kirjailijanuran alusta lähtien seurasi ja arvioi tämän tuotantoa julkisesti. Kun Kallas varsin pian suuntautui tuotannossaan virolaiseen miljööseen, niin Leino tuli samalla perehtyneeksi Viron oloihin ja sen historiaan, joista Kallas ammensi aiheitaan.

Kasimir ja Eino Leinon yhteisen yrityksen aikakauslehti Nykyajan (1898-1899) näytenuumerossa 15.12.1897 Eino Leino, joka ilmeisesti sai vanhemmalta veljeltään kirjallisuudenarvostelijan mandaatin, arvosteli eräänä elämänsä ensimmäisistä arvosteluista Aino Suonion esikoiskokoeleman Lauluja ja Ballaadeja. Aino Krohn käytti kirjailijanimeä Suonio, jonka hän lainasi isältään Julius Krohnilta. Arvostelu on kokonaisuudessaan melko nuiva. Leino, joka oli tuolloin 19-vuotias, kuten Kallaskin, arvioi tämän runoilijantaimen olevan idullaan.¹⁰⁵

Toinen Suonion teos, jonka Leino arvosteli, oli novellikokoelma Kuloa ja kevättä. Leino, nimimerkki E.L., arvosteli Suonion kokoelman Päivälehdessä 30.11.1899. Leino oli saman vuoden alussa kiinnitetty Päivälehden vakinaiseksi teatteri- ja kirjallisuuskriitikoksi.¹⁰⁶ Leino piti kokoelman nimeä teeskenneltynä, sen nimi ei vastannut sen sisältöä. Tämän Leino sanoi nimen-omaan positiivisessa mielessä. Kokoelman sisältö ei ollut hänen mukaansa hentoa ja heikkoa, vaan hallittua. Seuraavaan Suonion kirjaan Leino toivoi kuitenkin enemmän kuohua ja käyntiä. Leino suhtautui teokseen kokonaisuutena katsoen hyvin positiivisesti ja hänen arvostelunsa on selvästi kannustava. Tällä oli varmasti oma merkityksensä ajatellen Leinon ja Kallaksen myöhempää suhdetta. Jos Leino olisi teilannut teoksen, niin on aika vaikea uskoa, että heidän välilleen olisi myöhemmin voinut syntyä niin läheistä suhdetta kuin syntyi. On muistettava, ettei Leinolta suinkaan puuttunut arvostelijan toimessa kriittistä mielenlaatua, mitä hän osoitti erityisesti Suomalaista teatteria suomiessaan.

Seuraavan kerran Leino arvosteli Kallasta tämän seuraavan kirjan, psykologisen romaanin Kirstin ilmestyessä vuonna 1902. Tällöin Aino Krohnista oli jo tullut Aino Kallas hänen avioiduttuaan Oskar Kallaksen kanssa. Aino Suonio hävisi nyt lopullisesti Suomen ja Viron kirjallisuudesta.

Kirstiinkin Leino suhtautui pääasiallisesti positiivisesti. Hän kiitti erityisesti päähenkilön Kirstin sielunkuvausta. Sen sijaan romaanin miespuolinen keskushenkilö Pentti oli Leinon mielestä kuvattu heikommin.¹⁰⁷ Leino ei mainitse sanaakaan siitä, että Kallas oli avioitunut virolaisen Oskar Kallaksen kanssa ja siirtynyt asumaan Pietariin.¹⁰⁸ Tämä on sikäli ymmärrettävissä, että virolainen aihe maailma, joka dominoi myöhemmin Kallaksen tuotantoa, ei tule Kirstissä millään tavoin näkyviin. Tosin Kallaksen ensimmäinen virolaisaiheinen kertomus Varjoja oli kirjoitettu jo 1901.¹⁰⁹

Kallaksen ensimmäistä virolaisaiheista novellikokoelmaa Meren takaa I (1904) Leino ei arvostellut. Leino eli noihin aikoihin kiihkeintä luomis-kauttaan, ja hän oli myös avioitumassa, joten on todennäköistä, että hän ei yksinkertaisesti ehtinyt paneutua asiaan. Mutta Meren takaa- novellikokoelman toisen sarjan, vuodelta 1905, Leino arvosteli. Arvostelu ilmestyi Helsingin Sanomissa 26.11.1905. Leino omistaa siinä melkoisen määrän superlatiiveja Kallakselle, jota hän piti taitavimpana naiskirjailijanamme. Leino

pani merkille sen, että Kallas oli siirtynyt kirjoittamaan virolaisaiheiden pohjalta ja katsoi, että ne tarjosivat Kallakselle kaiken tarpeellisen novellien kirjoittamista varten.¹¹⁰

Arvostelusta paljastuu, että Leino oli lukenut myös Meren takaa I:n. Hän nimittäin sanoo, että edellisestä sarjasta hänen mieleensä oli jäänyt sitkeä virolainen lukkari. Leino tarkoittaa novellia Kirkkoherra ja lukkari. Lukkarin esikuvana oli Oskar Kallaksen eno, Saarenmaan Karjan pitäjän lukkari Carl Allas.¹¹¹ Leino olisi voinut hyvinkin kuulla Carl Allaksesta, sillä hänen veljensä O.Å.F. Lönnbohm tapasi Allaksen vuonna 1877 matkallaan Saarenmaalla, kuten OAF:n Viron matkaa selviteltäessä kävi ilmi. Allaksen hahmo oli jäänyt voimakkaasti Leinon mieleen, sillä toisesta sarjasta hän ei löytänyt yhtä mieliinpainuvaa kertomusta kuin Kirkkoherra ja lukkari.

Leino esitteli suomalaiselle lukijakunnalle melko perusteellisesti Kallaksen virolaisaiheiset novellit. Hän referoi lyhyesti useimmat kokoelman kertomuksista. Saarenmaan profeettaa hän piti kauniina kuvauksena. Pyhän isän lähetissä Leino näki boccaciolaista vaikutusta. Siinähan paavi oli lähettänyt luostariin tarkastajan, koska oli esiintynyt huhuja, joiden mukaan munkit olivat päästäneet lihanhimon valloilleen. Mutta munkit hoitivat tilanteen edukseen boccaciolaisella nokkeluudella, kuten Leino toteaa. Sotilaan äiti ja Kiinalainen aasi (P.o. Pieni kiinalainen aasi) olivat, kuten Leino huomauttaa, saaneet aiheensa Venäjän-Japanin sodasta. Salakuljettajaa Leino piti hyvin kerrottuna vankilaseikkailuna. Pisimmän novellin, nimeltään Kesä, hän katsoi olevan huomattava sen takia, että siinä kuvattiin Itämeren maakuntien elämää. Tässä Leino kuitenkin erehtyi, sillä vaikka novellin nimet ovatkin Itämeren maakuntiin viittaavia, niin aiheen Aino Kallas sai Kangasalta erään opettaja Dittmanin perheessä sattuneesta tapauksesta. Novellin opettaja Hallikissa on Oskar Kallaksen piirteitä.¹¹² Aihetta sinänsä, koulupojan ja rouvan rakkautta, Leino piti kuluneena.

Leino katsoi Kallaksen kehittyneen kertomataiteessaan niin pitkälle, että hänen olisi jo aika käydä vaativampien tehtävien kimppuun. Kertoelmat sujuvat hänen mukaansa Kallakselta jo liiankin helposti. Arvostelusta ei käy ilmi, mitä Leino tarkoitti vaativammilla tehtävillä. Voisi otaksua, että hän halusi Kallaksen siirtyvän romaanien kirjoittamiseen. Jos Leino tarkoitti tätä, niin hän erehtyi, sillä novelleissa Kallas oli löytänyt omimman alueen-

sa, jolla hän pääsi kansainvälisestikin katsoen huipputasolle.

Seuraavan kerran Leino arvosteli Kallasta Ants Raudjalgin, novellin tai kertomuksen, Kallas itse käyttää alaotsikkoa Virolainen kertomus, ilmestyttyä vuonna 1907. Arvostelu ilmestyi Helsingin Sanomissa 5.5.1907. Aluksi Leino huomauttaa, että tässäkin teoksessa aihe on saatu Virosta, kuten Meren takaa -kokoelmissakin. Leino ei kuitenkaan edelleenkään pidä Kallasta virolaisena kirjailijana, sillä hän ei vertaa Ants Raudjalgia samanaikaiseen virolaiseen kirjallisuuteen. Hän katsoo Kallaksen kuuluvan vieläkin suomalaiseseen kirjallisuuteen.

Leino käyttää Ants Raudjalgista arvostelussaan suomalaista nimeä Antti Rautajalka, mikä osoittaa myös sen, että Leino ei ollut valmis luovuttamaan Kallasta virolaisille. Näin oli kuitenkin jo tavallaan tapahtunut, sillä Leinon arvostelemaat Kallaksen virolaisaiheiset teokset ilmestyivät lähes samanaikaisesti myös Virossa ja virokseksi.¹¹³

Leinon arvio Antti Rautajalastakin on positiivinen. Hän pitää sitä kertomataiteellisesti vankkana tuotteena eikä minään valetaiteellisena "liirum laarumina". Leino esittelee teoksen juonen lyhyesti: Antti Rautajalan henkisen selkärangan murtumisen ja hänen latistumisensa venäläisen virkakoneiston osaksi. Leino itse käytti myöhemmin samantapaista aihetta ns. routavuosisarjaan kuuluvassa romaanissaan Olli Suurpää (1908). On hyvinkin todennäköistä, että Leino sai virikkeen Olli Suurpäähän Kallaksen Antti Rautajalasta.¹¹⁴

Kallaksen tarinan toivottomuuden Leino selittää virolaisten pitkällä orjuudella, jonka on täytyntä lyödä leimansa kansan luonteeseen.

Kaiken kaikkiaan Leino näissä neljässä arvostelussa suhtautui hyvin suopeasti Kallaksen tuotantoon. Hän pani merkille sen, että Kallas kehittyi teos teokselta. Kallaksen virolaisaiheisten teosten arvostelijana Leino voidaan perustellusti lukea tältäkin osin myös virolaisen kirjallisuuden merkittäväksi kriitikoksi Suomessa. Leino ei kuitenkaan näytä saaneen Kallaksen tuotannosta erityisiä virikkeitä virolaisaiheiden kuvaukseen. Mutta Viron oloja ja problemeja hän joutui pohtimaan arvioidessaan Kallaksen virolaisaiheista tuotantoa.

Mutta Leinon kiinnostus Kallaksen tuotantoa kohtaan ei jäänyt tähän. Kai Laitiseltakin näyttää jääneen huomaamatta,¹¹⁵ että Leino arvosteli myös Kal-

laksen kääntämän ja koostaman runovalikoiman Merentakaisia lauluja, mikä ilmestyi Suomessa vuonna 1911.¹¹⁶ Leino arvioi, paremminkin kuin arvosteli, sen Helsingin Sanomissa 6.12.1911.¹¹⁷ Merentakaisia lauluja esittelee Kallaksen käännöksinä virolaista kansanrunoutta osastossa Vana kannel ja uudemman runouden edustajina Juhan Liivin, Gustav Suitsin ja Villem Grünthalin, joka käytti myöhemmin runoilijanimeä Ridala.

Leino näyttää seuranneen virolaisen runouden julkaisemista Suomessa, sillä hän toteaa aivan oikein, että virolainen runous oli meillä täysin tuntematonta joitain Koidulan ja Haavan yksittäisiä suomennoksia lukuunottamatta.¹¹⁸ Leino lausuu "Kallalle", kuten hän Kallas -nimen taivuttaa, perustellut kiitokset. Aino Kallas teki todella suuren työn virolaisen kirjallisuuden esittelijänä Suomessa.

Leino toteaa sekä kansanrunouden että erityisesti Liivin synkeän pohjasävelen, joka selittyy Viron kansan kovista kokemuksista. Ystävänsä Suitsin Leino nostaa Viron runouden suureksi toivoksi. Eikä Leino tehnyt tätä pelkkää ystävyyttään. Hän osui arvioinnissaan oikeaan, minkä aika on todistanut. Grünthalin Leino sivuuttaa hyvin lyhyesti toteamalla tämän olevan herkän luonnomystikon, mitä Grünthal tuohon aikaan epäilemättä olikin.

Lopuksi Leino vielä kiitti Kallasta katsauksesta virolaiseen runouteen, mikä oli pioneerityö alallaan. Tässä katsauksessa tulee myös Leino esiin. Kallas on tarkkanäköisesti pannut merkille Leinon vaikutuksen virolaiseen runouteen yleisesti ja Gustav Suitsin runouteen erityisesti. Tämä on tietävästi ensimmäinen kerta, kun Leinon vaikutus Virossa todettiin tällä painokkuudella.¹¹⁹

Leino mainitsi Kallaksen virolaisen ympäristön kuvaajana Suomalaisen kirjallisuuden historiassaan (1910) mainiten sekä Meren takaa -kokoelmat että Antti Rautajalan, josta Leino ei tässäkään yhteydessä halunnut käyttää sen virolaista nimeä Ants Raudjalg. Myös vuonna 1909 ilmestyneessä pikakuvissa Suomalaisia kirjailijoita Leino tuo esiin ohimennen Kallaksen teoksen viimeisessä luvussa Realismin loppu ja uusromanttinen kirjallisuutemme.

Selvää on, että Viro ja sen olot eivät jääneet keskustelun ulkopuolelle Kallaksen ja Leinon tavatessa toisiaan, sillä heidän tuttavuutensa intiimein vaihe sattui ajanjaksoon, jolloin Virokin tempautui mukaan suuriin mullistuksiin, jotka ensimmäinen maailmansota sysäsi liikkeelle. Kallas ja Leino seu-

rustelivat vuosina 1916-1919, jolloin Suomi ja Viro hankkivat valtiollisen itsenäisyyden. Kallaksen ja Leinon yhteiseen tuttavapiiriin kuuluivat mm. Suits ja Tuglas, joten Leinon oli mahdoton välttyä Viron vaikutukselta noina vuosina, kuten Kallaksen päiväkirjoistakin selvästi näkyy.¹²⁰ Leino näyttääkin kyselleen Kallakselta esimerkiksi Tartosta ja elämästä siellä.¹²¹ Leinohan sittemmin vuonna 1921 Tartossa käydessään ihastui kaupungin atmosfääriin suuresti.¹²² Kallakselle Leino myös tunnusti aikeensa lähteä Viron vapaussotaan kaatumaan kunnian kentille, jota varten hän oli hankkinut jo tarvittavia asiakirjojakin. Mutta järkevä Otto Manninen sai lopulta Leinon vakuutettua siitä, että aie on mieletön.¹²³

Kallas epäilemättä vaikutti siihen, että Leino seurasi hyvin kiinteästi Viron tapahtumia 1910 -luvun lopulla. Mutta syvimmin Kallaksen vaikutus Leinon näkyy kuitenkin runokoeelmassa Juhana herttuan ja Catharin Jagellonian lauluja (1919), joka nimeään myöten heijastelee Kallaksen ja Leinon suhdetta. Leinohan kirjeissään puhuttelee Aino Kallasta Catharinaksi ja itseään Juhanaaksi.¹²⁴

Aino Kallaksen ja Eino Leinon suhde oli alusta lähtien tuhoon tuomittu, sillä alkoholisoitunut ja nuhruinen Leino ja ylväs musta rouva, josta sittemmin tuli lähettilään puoliso ensin Helsinkiin ja sitten Lontooseen,¹²⁵ eivät voineet löytää yhteistä perustaa tasavertaiselle suhteelle. Mutta Aino Kallas oli joka tapauksessa tärkeä lenkki Leinon tiellä Viroon. On myös muistettava, että Aino Kallas oli parhaita, jollei paras, tuonaikaisista suomalaisista Viron kirjallisuuden tuntijoista ja yleensäkin hyvä Viron olojen tuntija. Leinon oli Kallaksen seurassa ollessaan mahdoton välttyä Viroa koskevalta informaatiolta, jota hän sitäpaitsi halusi saada. Leinolla oli näihin aikoihin voimakkaita koko Suomen heimoon liittyviä tunteita, joiden eräs ilmaisu on vuonna 1917 ilmestynyt runonäytelmä Karjalan kuningas. Leino kirjoittikin juuri tästä työstä Kallakselle 31.8.1917:

Tahdon kirjoittaa koko meidän heimomme tragedian, taikka oikeammin: kirjoitan sitä. Enkä vain Suomen vaan koko suomalais-ugrilaisen, mongoolisen, turaanilaisen- miksi vain tahdotte sitä nimittää.¹²⁶

Samaan aikaan Aino Kallas teki voimallisesti tunnetuksi Viron kirjallisuutta Suomessa julkaisemalla teoksen *Nuori Viro* (1918), jossa hän esitteli mm. Suitsin ja Tuglasin. Suitsia koskevassa esseessä Kallas tuo esiin Leinon vaikutuksen Suitsin varhaisrunouteen. Kallas toteaa Suitsin saaneen juhlapaatoksensa ja älyllisen ja muodollisen taituruuden oppinsa paljolti Leinolta. Runoilijoita yhdisti Kallaksen mukaan myös omantunnon kollektiivinen laatu, jolla Kallas tarkoitti kanta-aottavaa runoutta.¹²⁷ Hella Vuolijokihan tunnusti myös Leinon voimakkaan vaikutuksen nuoreen virolaispolveen. Vuolijoki katsoi nuoren Viron suorastaan jumaloineen Leinoa ja jokaisen nuoren runoilijan aloittaneen matkimalla Leinoa. Leino koettiin Virossa voimakkaana yhteissuomalaisuuden herättäjänä.¹²⁸ Molemmat suomalais-virolaiset yhteiskirjailijat tunnustavat siis Leinon vaikutuksen Viron kirjallisuudessa.¹²⁹

III Tasavallat kansan kahden

1. Leino Viron puolestapuhujana

Kuten edellä Leinon ja Kallaksen suhdetta käsiteltäessä näkyi, niin Leino seurasi intensiivisesti myös Viron yhteiskunnallista kehitystä ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheissa, jolloin virolaisten kansalliset pyrintöet etenivät kohti täyttymystään - itsenäisen Viron muodostamista. Tämä tuli näkyviin erityisesti *Sunnuntai* -lehdessä, joka alkoi ilmestyä vuoden 1916 alusta. Tätä kirjallisyhteiskunnallista viikkolehteä oli ruvettu suunnittelemaan vuoden 1915 lopulla. Tällöin mm. Vihtori Kosonen, Leinon entinen kustantaja,¹³⁰ oli halunnut perustaa puoluepolitiikasta riippumattoman vapaan lehden ja päätoimittajaksi hän halusi nimenomaan Leinon.¹³¹ Leino innostuikin asiaan ja onnistui mobilisoimaan hankkeen taakse suuren joukon ystäviään Suomen kuittuuripiireistä. Lehden näytenumero ilmestyi 5.12.1915, ja osakemerkinäkehotuksen allekirjoittajien joukossa näkyi mm. Aino Kallas. Lehden ensimmäinen varsinainen numero ilmestyi 9.1.1916. Toisessa numerossa, 16.1.1916, on pitkä luettelo niistä henkilöistä, jotka ovat lupautuneet *Sunnuntain* avustajiksi. Heidän joukossaan mainitaan myös Aino Kallas, jo-

ten oli odotettavissa, että myös virolainen kirjallisuus olisi tullut hänen kauttaan esitellyksi Sunnuntain palstoilla. Olihan Kallas kirjoittanut mm. Valvojaan juuri noina vuosina varsin aktiivisesti virolaisesta kirjallisuudesta.¹³² Mutta syystä tai toisesta Kallas ei kirjoittanut kertaakaan Sunnuntaihin, vaikka Leinon ja Kallaksen suhteen kiihkein aika ajoittuu juuri Sunnuntain ilmestymisvuosiin 1916-1918.

Yhteiskunnallinen aineisto alkaa lisääntyä Sunnuntaissa maaliskuun valtakumouksen jälkeen vuonna 1917. Leinokin otti useaan kertaan kantaa uuteen poliittiseen tilanteeseen, joka näytti avaavan niin Suomelle kuin Virollekin aivan uusia mahdollisuuksia. Sunnuntaissa 8.4.1917 ilmestyi Leinon artikkeli Venäjän tasavaltojen liitto. Puola, Liettua, Lätti, Viro, Ukraina. Kuten otsikosta näkyy, niin Leino sivusi artikkelissaan myös Viroa. Hän huomautti, että uudessa tilanteessa, mikä Venäjällä oli syntynyt, suomalaisia koski lähinnä Viron kohtalo. Pienenä todisteena tästä oli hänen mukaansa sekin, että Helsingissä oleskelleet virolaiset olivat jo 1.3.1917 pitäneet kokouksen, jossa oli vaadittu Estonia -nimisen tasavallan perustamista. Nimiehdotus on varsin mielenkiintoinen, sillä käytetyissä lähteistä ei ilmene, että missään muualla olisi tehty vastaavaa ehdotusta.¹³³ Talle tasavallalle ei kuitenkaan vaadittu vielä täyttä itsenäisyyttä, vaan Venäjään nähden samanlaista liittosuhdetta kuin Yhdysvaltain osavaltioilla oli keskenään. Leino jätti kuitenkin Viron sivuasiaksi tässä artikkelissa.

Sunnuntaissa 19.8.1917 julkaistiin Leinon runo Terve Ukraina, jossa sivutaan myös Viroa.¹³⁴ Runon toisen säkeistön alkuosa kuuluu:

Kaunis Ukraina, kansojen suola!
Sulla on lippu ja meillä on tie.
Myötäs on myrskyssä Suomi ja Puola,
myös Viro, Lätti ja Liettua lie.

Runo osoittaa, että Leino suhtautui ilmeisesti hiukan skeptisesti tässä vaiheessa Viron ja yleensäkin Baltian maiden itsenäistymismahdollisuuksiin. Suomen ja Puolan hän katsoo olevan samalla vapautumisen tiellä kuin Ukrainankin, mutta Baltian maat ovat vain potentiaalisesti (lie) tuolla samalla tiellä. Tosin lie-sana saattaa olla selitettävissä vain sopivan riimiparin etsimisellä.

Seuraavan kerran Sunnuntai puuttui Viron asioihin vasta Suomen kansalaissodan jälkeen. Sodan aikana Sunnuntai ei luonnollisesti ilmestynyt, sillä Leino oli lehdessään tuominnut jyrkästi punaisten tarttumisen aseisiin ja lähtemisen kapinan tielle. 2.6.1918 Sunnuntaissa on artikkeli Virolaiset. Se on lainattu aikakauslehti Nykyajan numerosta 2-3,1918.¹³⁵ Nykyaika oli itsenäisyysmiesten vuonna 1917 perustaman Uuden päivän klubin viikkolehti. Sen toimittajia olivat Väinö Salminen, Väinö Nyberg, A.R.Niemi ja K.O. Raitio. Artikkelin kirjoittaja on nimimerkki A.R.N. eli Niemi. Gustav Suitskin kävi esiintymässä Uuden Päivän klubissa 17.11.1917, jolloin hän esitteli Suomen ja Viron liittovaltioajatusta.¹³⁶

Artikkeli heijastaa myös Leinon käsitystä tilanteesta, sillä eihän päätoimittaja Leino olisi sitä muuten lehteensä lainannut. Siinä vedotaan suomalaisten heimotunteeseen ja siihen, että suomalaisten on otettava huomioon myös virolaiset omien vaikeuksiensa keskelläkin. Artikkelin vetoomus ei ole silti kovin voimakassanainen, sillä Viro oli tuohon aikaan saksaalaisten miehittämä ja ei ollut viisasta ruveta moittimaan Saksaa, joka oli auttanut valkoisia, joita Leinokin kannatti. Artikkelin rivien välistä voi kyllä lukea ajatuksen itsenäisestä Virosta. Artikkelissa vaadittiin myös sivistyksellistä vaihtoa Suomen ja Viron välille. Tämä oli Leinon lempiajatuksia, jonka hän esitti hyvin näkyvällä tavalla myös Viron matkallaan vuonna 1921.¹³⁷

Viimeisen kerran Sunnuntai puuttui Viron asioihin aivan lehden lopettamisen kynnyksellä 23.6.1918. Tällöin lehdessä julkaistiin selonteko nimellä Sini-Musta-Valkoinen. Viron tasavallan julistamista ja Viron itsenäisyyskampppailua koskevia asiakirjoja. Tiedotus-memorandumi Viron valtiollisesta tilanteesta. Sunnuntai ei mainitse lähdeään, mutta sellainen on löydettävissä. Helsingissä julkaistiin nimittäin toukokuussa 1918 48 -sivuinen dokumenttikoeelma, jonka nimi oli juuri mainittu Sini-Musta-Valkoinen. Viron tasavallan julistamista ja Viron itsenäisyyskampppailua koskevia asiakirjoja.¹³⁸ Eräs kirjaseen toimittajista oli Gustav Suits.¹³⁹ Kirjaseen ensimmäinen dokumentti on Memorandum sur la situation politique de l' Estonie, joka on käännetty sanasta sanaan Sunnuntaihin. Memorandumissa selostetaan Viron poliittista kehitystä, joka sai uuden suunnan maaliskuun vallankumouksen jälkeen Venäjän väliaikaisen hallituksen antaessa määräyk-

sen Viron itsehallinnon perustamisesta. Memorandumin alkuosa ei sisältänyt Suomen kannalta mitään poliittisesti arkaluonteista, mutta loppuosa sitäkin enemmän. Siinä nimittäin selostetaan Viron itsehallintoelinten ns. Vanhinten Neuvoston ja Kansalliskokouksen päätöksiä aivan Viron saksalaismiehityksen kynnyksellä. Päätösten mukaan Virosta tuli muodostaa itsenäinen, puolueeton tasavalta. Päätöksissä ilmoitettiin virolaisten yksimielisesti vastustavan Saksan miehitystä.¹⁴⁰

Leino menetteli dokumentin julkaistessaan melko rohkeasti, sillä saksalaissuuntaus oli Suomessa vielä alkukesästä 1918 melko voimakas. Saksahan oli dokumentissa mainittujen päätösten jälkeen likvidoinut Viron itsehallinnosta sen vähän, mitä siitä oli ollut jäljellä. Virallinen Suomi ei voimakkaan saksalaisdominanssin takia uskaltanut puhua alkukesästä 1918 itsenäisestä Virosta mitään. Viron kysymys vaiettiin kuoliaaksi, kuten Sepo Zetterberg toteaa.¹⁴¹

Dokumenttikokoelma sai silti melkoisesti julkisuutta, sillä sitä referoitiin useissa lehdissä, mutta hyvin varovaisesti vallitsevan saksalaissuuntauksen vuoksi.¹⁴² Leino keräsi epäilemättä tulisia hiiliä päälleen dokumentin julkaisemisella, mutta hänen sympatiansa Virola kohtaan menivät hyötylaskelmien edelle. Olihan Leinolla toki saksalaissympatiansakin, sillä hänelle saksalaiset tulivat vapauttajina Helsinkiin. Punainen valta Helsingissä oli Leinolle hyvin epämiellyttävää aikaa.¹⁴³

Leinolle läheinen Helsingin Sanomat osoitti kuitenkin melkoista siviilirohkeutta vaatimalla Virolle itsenäisyyttä ja saksalaismiehityksen lopettamista jo 19.6. ja 21.6. 1918 julkaistuissa artikkeleissa, joiden otsikko oli Viron kysymys. Leino ei Sunnuntaissa mennyt näin pitkälle. Sini-Musta-Valkoisen lainaamisessakin hän oli varovainen, sillä memorandumi oli sen saksalaisia ajatellen ehkä vaarattomin osa. Dokumenttikokoelmaan sisältyi mm. Viron itsenäisyysjulistus ja ilmeisesti Suitsin kirjoittama loppuhuomautus, jossa kiivasti arvosteltiin Saksan politiikkaa Virossa. Kirjanen loppuu palavaan vetoamukseen: "Mutta olkoon Suomi selvillä siitä, että ainoa vapaaehtoinen valtioliitto, jonka Viron kansa olisi valmis tekemään, olisi oleva Suomen ja Viron kaksoistasavalta, joilla kummallakin olisi omat perustuslakinsa, oma eduskuntansa ja hallituksensa sekä yhteinen ulkomainen edustus, puolustuslaitos, kauppapolitiikka."¹⁴⁴

Leino siis kiinnitti kohtuullisen paljon huomiota Viron valtiollisiin asioihin lehdessään. Leino näyttää seuranneen jotakuinkin ystävänsä Gustav Suitsin linjaa omassa kirjoittelussaan ja lehteen päästämässään Viron valtiollisia pyrkimyksiä koskevassa aineistossa. Päähuomion Leino kohdisti luonnollisesti Suomen pyrkimyksiin. Hän ajoi lehdessä heti maaliskuun vallankumouksen jälkeen voimakkaasti itsenäistymislinjaa. Mutta, kuten Leino kirjoitti Helsingin Sanomissa 12.6.1921 Viron matkansa jälkeen, hänen oli jo vuodesta 1917 lähtien mahdoton ajatella vapaata Suomea ilman vapaata Viroa. Tämä linja näkyy myös sanomalehtimies Leinon toimissa hänen Sunnuntai -kaudellaan.

2. Viro Leinon runoudessa

Venäjän vallankumouksen luomiin mahdollisuuksiin muodostaa itsenäinen Viron valtio liittyvät suurelta osin myös Leinon Viro- aiheiset runot. Edelläkävijöinä Venäjän keisarikunnan läntisten reuna-alueiden itsenäistymispyrkimyksissä olivat Leinon mukaan Suomi ja Puola, mutta hän näyttää alusta asti olleen sitä mieltä, että virolaisten on pyrittävä samaan päämäärään kuin suomalaistenkin - vapaan ja itsenäisen kansallisvaltion muodostamiseen. Leinoa innosti suuresti jo se, että Venäjän väliaikainen hallitus antoi 12.4.1917 määräyksen Vironmaan kuvernementin väliaikaisesta itsehallinnosta. Tämän tapauksen inspiroimana syntyi Leinon voimakas runo Vapaa Viro, jonka hän kirjoitti toukokuussa 1917,¹⁴⁵ joka sisältyy kokoelmaan *Leirivalkeat* (1917). Runosta näkyy, että Leino oli paitsi seurannut Viron tapahtumia, myös tutustunut virolaiseen mytologiaan ja maan historiaan. Muinaisvirolainen jumala Taara manataan jo runon ensimmäisessä säkeistössä auttamaan Suomen sillan yhdistämiä kansoja. Kaupon ja Lembitin mainitseminen antaa runolle historiallista perspektiiviä.¹⁴⁶ Myös Kalevipoegin äiti Linda mainitaan runossa.

Leinon vanhin veli O.A.F. Lönnbohm oli opiskeluaikanaan kirjoittanut samaa aihepiiriä käsittelevän runon *Lemmitty*, joka ilmestyi Suomen ylioppilaskunnan albumissa 9.4.1882. Leino näyttää muistelmiensa perusteella tunteen tämän runon, sillä hän toteaa: "Itse hän (O.A.F.,P.L.) oli antanut muodon omille harrastuksilleen noilta samoilta vuosilta (1870-luvulta P.L.)

runossaan Lembitu, jonka hän oli julkaissut 1880-luvun alkupuolen kukoistavassa ylioppilas albumikirjallisuudessa." ¹⁴⁷ O.A.F.:n runossa mainitaan myös muinaisvirolaisten jumala Taara.

Kuuluisimmaksi tästä runosta on kuitenkin tullut säkeistö, jossa Leino rinnastaa suomalaisten ja virolaisten vapaustaistelun:

Meillä ruotsi, teillä saksa,
sama vihdoin tsaarivalta!
Kertoa ei kieli jaksa,
kuink' ei kuoltu maailmalta,
riittää, että rinnan tiellä
kohdataan nyt riemumiellä.

Leinon runossa on aivan oikea analogia: Suomen ruotsinkielisen ja Viron saksankielisen yläluokan rinnastaminen. Leino joutui näistä sanoistaan tiilille Tartossa 1921 Viron matkansa aikana. Tarton yliopistossa oli tuohon aikaan latinan kielen professorina riikinruotsalainen Johan Bergman, joka ei ollenkaan ymmärtänyt Leinon tarkoitusta. Ilmeisesti hänellä oli se käsitys, että suomalaisten tulisi olla pelkästään kiitollisia heitä sivistäneille ruotsalaisille. Leino kuitenkin selitti kohteliaasti, mitä hän oli säkeillään tarkoittanut. ¹⁴⁸

Leinon runossa on myös mielenkiintoinen valtiollinen profetia, kun hän loi hee! lausumaan.

Yhtä ollaan veljesverta,
puuta yht' on kanteleemme,
yhteen kuuluttiin me kerta,
siispä vapausliiton teemme,
tasavallat kansan kahden
poikki laajan Suomenlahden.

Näihin aikoihin alkoivat viritä keskustelut Suomen ja Viron liittovaltiosta, joten Leinon säkeillä oli todellista poliittista ajankohtaisuutta runollisen heimoustunteen lisäksi. ¹⁴⁹

Osasto, johon runo Vapaa Viro kuuluu, on nimetty Heimokanteleeksi. Leinon liittovaltioajatus näkyy tuossa osastossa sitenkin, että hän on sijoittanut runot Vapaa Suomi ja Vapaa Viro perätysten, ikäänkuin toinen toiselta.

leen kättä lyömään. Hiukan myöhemmin sama ajatus tuli ilmi suorasanaisesti Sunnuntai-lehdessä, jossa Leino kirjoitti 13.1.1918: "Ehkä piankin on myös Viro itsenäinen tasavalta. Silloin syntyy itsestään kysymys näiden kahden veljeskansan toisiinsa suhtautumisesta. On ollut jo julkisuudessa puhetta niiden välisestä unionista." Leinolla näyttää artikkelinsa perusteella olleen mielessään myös reunavaltioajatus, sillä hän arvelee, että saattaisi olla mahdollista yhdistää Itämeren pienet rantavaltiot.

On varmaa, että Leino on saanut virikkeitä liittovaltioajatukselle ystävältään Gustav Suitsilta, joka rupesi vuonna 1917 propagoimaan näkyvästi Suomen ja Viron valtioliittoa. Seppo Zetterberg pitää Suitsia jopa Suomen ja Viron kaksoisvaltion näkyvimpänä profeettana.¹⁵⁰ Sosialistivallankumoukselliseen puolueeseen samana vuonna liittynyt Suits oli muutenkin poliittisesti hyvin aktiivi Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeisinä vuosina. Hän oli merkittävällä tavalla mukana hankkimassa Virolle itsenäisyyttä ns. ulkomaanvaltuuskunnan jäsenenä.¹⁵¹

Liittovaltio -aihetta Leino jatkoi vuonna 1920 ilmestyneessä Ajatar-koelmassa olevassa runossa Pohjan pojat. Se on omistettu virolaiselle eversti Hans Kalmille, joka oli kunnostautunut jo Suomen vapaussodassa ja johti ansiokkaasti Viron vapaussodassa taistelleiden suomalaisten vapaaehtoisten rykmenttiä Pohjan Pojat. Leinon runo on kirjoitettu 12.1.1920, jolloin Pohjan Pojat olivat jo palanneet Virosta. Rykmentti taisteli Virossa helmikuun alusta 1919 saman vuoden maaliskuun loppuun.¹⁵² Suomen ja Viron toivottava yhtyminen näkyy Pohjan pojat -runon kolmannesta säkeistöstä.

Eikö riitä? Milloin saamme
liittoon meidän kahden maamme?
Rakas, rakas heimokunta,
josta nähtiin suurta unta,
eikö koskaan Pohjan mailla
yhdy muiden lasten lailla?

Leino kannusti muillakin runoillaan suomalaisia vapaaehtoisia. Tämä on sikäläkin luonnollista, että Leino olisi itsekin halunnut lähteä suomalaisten vapaaehtoisten mukaan. Leinohan ilmoitti aikeesta Aino Kallakselle kirjeessä 20.1.1919, jossa hän totesi pelottavalla mielenkiinnolla seuraavansa Aino Kallaksen toisen kotimaan, siis Viron, tapahtumia. Leino ilmoit-

ti pateettisesti halunneensa hävitä sotakentille luodin lävistämänä. Koska hän ei ollut saanut toteuttaa haluaan kuolla Suomen vapauden puolesta, niin hän halusi kuolla Viron vapauden puolesta, julisti Leino licentia poeticaa käyttäen.¹⁵³

Mutta Leinon aie ei toteutunut ja eräänlaisena kompensaaiona hän 9.1. 1919 kirjoitti Viroon lähteville Pohjan Pojille ylevätunnelmaisen runon Viron virsi, joka on mukana kokoelmassa Syreenien kukkiessa (1920). Leino osoittaa tässäkin runossa Viron tuntemustaan, sillä nuorten miesten sanotaan matkaavan "Liepehille Paidelinnan". Keski-Virossa sijaitsevassa Paidessa on todellakin linna tai linnoitus, josta vuosisatojen aikana oli käyty lukuisia taisteluita. Se vaihtoi omistajaa useampia kertoja. Leino on kuitenkin voinut tarkoittaa sanaleikkiä, sillä viron kielen 'linn' merkitsee suomen 'kaupunki'. Runossa toivotaan menestystä taistoon lähteville, mutta johtomotiivina siinä silti voidaan nähdä Leinon Suur-Suomi-ajatus: "Vuosisatain toivot teitä seuraa: Suomi suurentakaa!" Leinon Suur-Suomi tässä yhteydessä tarkoittaa Suomen ja Viron sisältävää valtiokokonaisuutta. Suomi-äiti löytyy "laajemmalta, takaa Vienen, Suomenlahden, Peipusjärven rantamalta".¹⁵⁴

Syreenien kukkiessa -kokoelmassa on toinenkin runo, joka liittyy Viron vapaussotaan. Nuori sankari kertoo nimettömästä kuusitoistavuotiaasta, joka kaatuu Virossa. Runo on kirjoitettu 17.1.1919, jolloin ensimmäinen suomalainen vapaaehtoisjoukko, ennen Pohjan poikia Viroon lähtenyt, oli taistellut siellä viikon.¹⁵⁵ Runolla ei tarvitsisi välttämättä olla yhteyttä suomalaisten vapaaehtoisten taisteluihin Virossa, mutta tietoa Leino niistä sai runon kirjoittamisen aikoihin runsaasti, sillä monet suomalaiset lehdet selostivat Viron tapahtumia juuri noina päivinä.

Esimerkiksi Helsingin Sanomat suorastaan pursuaa uutisia Viron taisteluista tammikuussa 1919.¹⁵⁶ Leinon, joka oli Helsingin Sanomien avustaja ja vakinainen lukija, oli mahdoton vältyä Viroa koskevalta informaatiolta alkuvuodesta 1919.

Leinon runo Nuori sankari ilmestyi myös Helsingin Sanomissa 19.1.1919. Runo on päivätty kirjoitetuksi 17.1.1919. Viimeksimainitun päivän Helsingin Sanomista löytyy myös mitä todennäköisin virike Leinon runoon. Lehdessä on uutinen Kovia poikia, jossa kerrotaan nuoresta suomalaisesta vapaaehtoisesta, joka oli haavoittunut vaikeasti Virossa. Hän oli ollut

viisi vuorokautta sairaalassa Tallinnassa ja sen jälkeen Tilkassa Helsingissä. Jo parin vuorokauden kuluttua Tilkaan tulonsa jälkeen hän oli ilmoittanut aikovansa lähteä taas Viroon. Aiemmin hän oli taistellut Karjalassa.

Leino on muokannut selvästikin runonsa lehti uutisen pohjalta. Molemmissa, lehdessä ja runossa, päähenkilö on nuori suomalainen, joka on haavoittunut Virossa.¹⁵⁷ Molemmissa hän on taistellut myös Karjalassa. Leinon säe "hän Viroon matkusti, ei hän lens" saa myös selityksensä lehti uutisesta. Siinä nimittäin sanotaan: "Hän jatkoi siis etenemistään ja näki jo läheltä sen joen, jonka yli hänen oli määrä mennä. Silloin kuuli hän aivan kuin lentokoneen (alleviivaus P.L.) äänen." Leino on siis tarttunut aiheeseen heti, vapaasti assosioiden tietysti, ja toimittanut runonsa viimeistään 18.1. Helsingin Sanomiin.

Syreenien kukkiessa -kokoelmasta löytyy kolmaskin runo, joka liittyy Viroon- tosin vain sivumotiivinsa osalta. Tuo runo on Saksan kumpu, jonka alaotsikkona on Sankarihautaan katsellessa. Leino tarkoittaa Suomen vapausodassa kaatuneiden saksalaisten sankarihautaa Vanhan kirkon puistossa Helsingissä. Leinon dualistista asennoitumista ajan tapahtumiin osoittaa se, että tämä 27.7.1918 kirjoitettu runo huokuu syvää kiitollisuutta Saksaa kohtaan, mutta vain kuukautta aiemmin Leino oli julkaissut Sunnuntaissa dokumentin, jossa ilmoitettiin virolaisten vastustavan yksimielisesti Saksan miehitystä Virossa.¹⁵⁸ Tässä runossa Leino kuitenkin vakuuttaa, että Virokin on oleva ikikiitollinen jaloille saksalaisille,

kiittää Ruotsikin sai, mut ellei kiitä, se jääköön,
on Viro kiittävä viel', Aunus ja Inkerinmaa:
ei sinä ilmoisna ei ikän' orjana astu ne
maataan.

joiden puolesta vuos tään jalon hurmehen vuo.

Leinon dualistinen asennoituminen on ilmeisesti selitettävissä tietämättämyydellä. Leino näki saksalaiset samassa roolissa niin Virossa kuin Suomessakin. Hän ei tiennyt, että saksalaisten suunnitelmissa oli liittää Viro Baltian maista koottavaan saksalaisjohtoiseen valtioon.¹⁵⁹ Jos Leino olisi ollut näistä suunnitelmista selvillä, niin tuskinpa hän olisi vakuuttanut virolaisten jäävän ikuiseen kiitollisuudenvelkaan Saksalle.

Leino seurasi myös runoudessaan Viron vuosien 1918-1919 vaihteessa alkunutta vapaustaistelua, jonka hän yhdisti "suuren" Suomen vapautumiseen.

On huomattava, että "Suomi" on usein Leinon runoissa suomensukuisten heimojen asuma-alan synonyymi, ei siis Suomi- niminen valtio. Näin hän tekee esimerkiksi vuonna 1920 ilmestyneen Ajatar- kokoelman runossa Aunuksen aamu:¹⁶⁰

uusi on usko
tunkeva nyt Viron, Vienan ja Inkerin veriin:
ei iki laukee
yltämme orjuuden yö, vihamiehen ei vaino,
jos ikiraukee
ei ies Moskovan, Pihkovan, Pietarin paino.

Leino siis näki tuon ajan runoudessaan suomensukuisten kansojen käyvän yhteistä taistelua Venäjää vastaan. Ajattaren runossa Vapauden vilja hän manaa samaan rintamaan jo kaikki ns. reunavaltiotkin:

Kuin syyttäjät seisomme aamussa ajan,
Ukraina ja Puola ja Suomi ja Viro,

me selvän nyt vaadimme raakuuden rajan,
kuin lieneekin valtioviekkaus sen siro,
näät Moskova pettää, on pettänyt ennen
ja pettävi tuhanten vuosien mennen.

Viron itsenäistyminen oli Leinolle niin suuri tyydytyksen aihe, että se tuli näkyviin myös runoilija Eino Leinon kynänjäljessä. Ensimmäisen kerran Leino onnitteli itsenäistä Viroa ollessaan vierailemassa siellä vuonna 1921. Hän kirjoitti 17.5.1921 Tartossa runon Eesti vapaa, ensimmäinen!, joka ilmestyi mm. Nuoren Suomen XXXI joulualbumissa vuonna 1921. Leino sijoitti sen myös julkaisematta jääneeseen kokoelmaansa Pohjan yhteys nimellä Eesti vapaa.¹⁶¹ Leino on muuttanut runsaahkosti runoan Pohjan yhteys-kokoelmaansa varten, eniten kolmatta ja viidettä säkeistöä. Mutta perusajatus on säilynyt samana. Leino toivoo hartaasti Viron, tai Eestin, säilyttävän itsenäisyytensä ja kehittyvän kansakuntana. Runo viittaa metrysten ominaisuuksiensa puolesta myös Leinon kaavailemiin kolmansiin virolaisaiheiseen helkavirsiin.

Luoja kaitse Eestin lasta
 sotatielle sortumasta,
 Maaria, kaitse Eestin naista,
 ettei muistais muukalaista,
 Kiesus, kaitse Eestin miestä,
 ettei saksat saisi piestä,
 ettei ryssät rynnäköitsis,
 Eestin mailla, majoill' öitsis. 162

Myös kokoelmassa Shemeikan murhe, mikä ilmestyi vuonna 1924, on itsenäiselle Virolle sen "valtavanhimman" Pätsin kautta omistettu runo Estonia. Tässä runossa Leino palaa yhteen lempimotiiveistaan: Suomen ja Viron erottamattomaan yhteyteen. Tuo yhteyshän oli jo verellä vahvistettu, joten Leinin säkeet eivät ole pelkkää runollista fantasiaa.

Missä on Maleva, siinä on Kaleva,
 meri ja myrsky ja maru,
 kaikaa kannel, mi kansan kahden
 synkkä on sydämentaru.

Eestin ranta jos ruskottaa,
 se valjennee myös kerta,
 missä sen hurme huottelee,
 myös myötä on Suomen verta.

Maleva, viroksi malev, oli muinaisvirolainen sotajoukko. Myös Viron vapaus-sodassa taistelleita eräitä joukko-osastoja kutsuttiin nimellä malev. Maru merkitsee myrskyä. Näillä pienillä alluusioilla Leino osoittaa jälleen tuntevansa virolaista kulttuuritaustaa.

Samassa kokoelmassa on myös Leinin mukaelma Bertel Gripenbergin kuulusta Tarton tanssista, jossa Tarton rauha leimataan häpeälliseksi isänmaan pettämiseksi.

Julkaisematta jääneeseen Pohjan yhteys -kokoelmaan sisältyy muitakin virolaisaiheisia runoja kuin edellä mainittu Eesti vapaa-. Ilmeisesti Leinin

Viron matkan inspiroima runo on Laulutervehdys, jonka Leino on kirjoittanut todennäköisesti 26.9.1921 ja omistanut professori M.J. Eisenille, jonka hän tapasi Virossa vuonna 1921, ja Estonia-yhdistyksen säveltaiteellisen osaston sekakuorolle.¹⁶³ Poljennosta päätellen Leino on ajatellut runon alunperinkin sävellettäväksi, kuten myös omistuksesta ilmenee. Tiedossa ei ole, onko runoa koskaan sävelletty. Johtavana ajatuksena tässäkin runossa on suomalaisten ja virolaisten yhteinen menneisyys ja toivon mukaan myös tulevaisuus.

Pohjan yhteys -kokoelma oli jo ladottavana Otavan kirjapainossa, mutta Leinon kuoltua kustantaja päätti kuitenkin olla sitä julkaisematta. Osa-syynä, taiteellisten syiden ohella, saattoi olla kokoelman selkeä reunavaltioajattelu. Reunavaltiopolitiikkahan oli kärsinyt haaksirikon Suomessa jo vuonna 1922, kun eduskunta antoi epäluottamuslauseen ulkoministeri Hols-tille, joka oli mennyt allekirjoittamaan ns. reunavaltiosopimuksen, jonka eduskunta jätti ratifioimatta. 2.10.1925 kirjoittamassaan kokoelman nimirunossa Leino huutaa reunavaltiot samaan vartioon:

Mutta kansat kaksi, kolme,
neljä, viisi, kuusi!
Viro Lätti, Liettua, myös
Kuuri, Puola huusi:

Emme! Teemme tehtävämme.
Seisomme kuin tuolla
usein yksin seisonneet
on kurjet Pohjan suolla.¹⁶⁴

Edelläolevassa runossa Virokin siis asettuu samaan lännen etuvartioon Suomen kanssa. Kuin vahvistaakseen ajatustaan Leino kirjoitti kokoelmaan toisen runon, jossa hän, nyt maantieteellisesti suppeammin, toistaa asian. Kyseessä on ilmeisesti vuonna 1924 kirjoitettu runo Laaja Latvia, jossa Leino huudahtaa:

Vaan jos yhtä ollaan veljet
Eestin, Latvian ja Suomen,

Moskovan ei auta eljet,
kaunis meill' on kansain huomen. 165

Samaan kategoriaan on luettavissa myös kokoelman runo Itämeren suomalainen, alaotsikkona A.H.Virkkunen in memoriam,¹⁶⁶ jossa Viro tulee esiin Leinolle tyypillisessä suursuomalaisessa yhteydessä: "Turusta Ouluun, Tornioon, Virosta Vianaan, Petsamoon sydänten kirkonkellot soi: "Ies kirpoo, koittaa päivänkoi!", kirjoittaa Väinön heimon innoittunut runoilija Eino Leino.¹⁶⁷

Suomen ja Viron yhteys on siis motiivi, joka yhdistää lähes koko Leinon virolaisaiheista runoutta. Tähän liittyy myös Leinon runo vuodelta 1920, joka on jäänyt suomalaisille tähän asti täysin tuntemattomaksi. Se ei ole mukana edes Leinon tuotannon perusteellisesti tuntevan Aarre M. Peltosen monisteissa, joihin on koottu kaikki tekijän tietoon tulleet Leinon runot kokoelmien ulkopuolelta vuosina 1915-1926.¹⁶⁸ Koska runoa ei tiettävästi ole julkaistu Suomessa missään, niin on perusteltua julkistaa se. Runo ilmestyi virolaisessa sanomalehdessä Vaba Maa 1.11.1920 nimellä Eesti vennad! (Viron veljet!) Runon alaotsikosta ilmenee, että se on luettu virolaisten sanomalehtimiesten vieraillessa Helsingissä 9.10.1920.

Eesti vennad!

Taara aita! Nüüd me võitleme,
ainult oma jõud viib võidule.
Ähvardamas kahte vaba maad
Üks on hädaoht, sest ühes võitlevad.
Kaks on rahvast ühest kalevist
loonud liidu omist malevist,
kuulge kuidas mõirgab põhja pool
vabaduse maru tormihool!

Taara aita! Ei käind tühja teed
Eesti laulud, Eesti silmaveed:
kuulis seda Soome laul ja töö,
kuigi ähvardas meid orjaöö.

Vaba Soome! Vaba Eesti!-hei!
 Need kaks rahvast alla anna ei!
 Kui ei valmid nad veel vabadusele,
 siiski uue päeva koidule.

Taara aita! ei need enam me,
 keda saadab orja küttesse
 Eesti, Soome suurem õnnetus:-
 koitnud rahvastele päev on uus.

Eesti vennad, pole kasuta
 Eesti ema pisarad läinud käduma
 Linda nisadest on tõusnud piima jõud,
 Eesti vabail purjedel on vaba jõud.

Taara aita võidukäigul meest,
 Eesti Eesti, Soome Soome eest,
 kuid siis ainult saame võidule,
 kui me ühel rinnal võitleme.

Tallinna ja Tartu mehed: öö,
 mis kord kaua kattis Eesti töö,
 lubagu, et vaba leiba süö:
 kes mult seda kisub, seda löön.

Lehdessä ei ole mainintaa siitä onko viroksi painettu runo käännetty suomenkielisestä alkutekstistä, vai onko Leino mahdollisesti kirjoittanut sen itse viroksi. Leinon viron kielen taito olisi kyllä, sanakirjan avulla, riittänyt Eesti vennad!- runon tasoiseen riimittelyyn. Näin ollen saataisi olettaa tehneensä todellisen kirjallisen löydön- ainoan tiedossa olevan Eino Leinon itsensä viroksi kirjoittaman runon. Mutta valitettavasti asia ei kuitenkaan ole näin. Helsingin Sanomista 10.10.1920 ilmenee, että 40 virolaisen lehtimiehen kunniaksi järjestetyillä illallisilla ravintola Gradinissa ¹⁶⁹ Leino lausui vieraille sepittämänsä runon, jonka herra Lui-

ga tulkitsi viroksi. Tämä runo ei voi olla mikään muu kuin Vaba Maassa ilmestynyt. Runon kerrottiin saaneen "vilkkaat suosionsoitukset". Seuraavan päivän Helsingin Sanomista näkyy, että runon kääntänyt Luiga oli Viron Helsingin lähetystön sanomalehtiattasea, joten hän ei ole Leinonkin tuntema Juhan Luiga, psykiatri ja esseisti.¹⁷⁰ Runoa on tuskin tarpeen suomentaa. Siinäkin tulee esiin Leinon lempiaihe- Suomen ja Viron kohtalon-yhteys ja Leinon ilo virolaisten saavuttamasta vapaudesta. Muinaisvirolainen Taara manataan tässäkin runossa apuun, kuten Leino teki jo 1917 ilmestyneessä runossa Vapaa Viro.¹⁷¹

Oman lukunsa Leinon virolaisaiheisissa runoissa muodostavat virolaisesta kansanrunoudesta ja- tarustosta virikkeen saaneet runot. Edellä on jo ollut puhetta siitä, kuinka Hella Vuolijoki avasi Kukkian kesänä virolaisen kansanrunouden maailman Leinolle. Tämän kesän tuloksena syntyi balladi Naissaari.¹⁷² Naissaari -balladi on epäilemättä Hella Vuolijoen kertomusten perusteella syntynyt, vaikkei Vuolijoki itse omaa osuuttaan mitenkään korosta muistelmateoksessaan Kummituksia ja kajavia, joka jo nimellään viittaa Leinon balladiin. Vuolijoen muistamattomuus saattaa joutua siitä, että hänellä ei ollut muistelmia kirjoittaessaan mitään lähteitä käytössään ja Kukkia kesästä oli kulunut jo kolmekymmentä vuotta. On mahdollista, että Vuolijoen mainitsemat ja muistamat balladit Kivinen sydän ja joku toinen sen tapainen ovat olleet Naissaaren alkoversioita, kuten Aarre M. Peltonenkin olettaa.¹⁷³ Naissaari -balladin kertosäe "niin kauniisti kajavat veen yli itkee" on tosin jäänyt elävästi Hella Vuolijoen mieleen. Nämä sanat hän painatutti Leinon hautajaisiin lähettämäänsä seppeleeseen.¹⁷⁴

Balladi kertoo Naissaaren niemessä näkyvästä valkeasta paadesta, joka on Leinon mielikuvituksessa muuttunut rakastettuaan ikävöiväksi naiseksi, jonka tuskaa ja rakkauden kaipuuta tuovat julki itkevät kajavat oli lokit. Vuolijoki on tuskin kertonut Leinolle analogista tarinaa, mutta ehkä nunnakivet, kuten Vuolijoki nimitti Kukkianjärven näkyviä kiviä, inspiroivat Leinon kirjoittamaan Naissaaren kivipaadesta.¹⁷⁵ Naissaari -balladia on joka tapauksessa pidettävä Leinon virolaisaiheisista runoista onnistuneimpiin kuuluvana.¹⁷⁶

Virolaiseen kansanrunouteen on johdettavissa myös Leinon runo Kalevan puika kokoelmasta Syreenien kukkiessa, joka ilmestyi vuonna 1920.¹⁷⁷

Kuten aiemmin mainittiin, niin tämän runon alkuversio ei ole ilmeisestikään Äidin itku, jonka Leino kirjoitti Hella Vuolijoen luona syksyllä 1914, kuten Aarre M. Peltonen arvelee.¹⁷⁸ Kalevan pojan esikuvana voidaan perustellusti pitää virolaisten kansalliseeposta Kalevipoegia eli Kalevan poikaa. Kalevan poika on eräänlainen miniatyyri -Kalevipoeg. Leinon runolla ja virolaisten kansalliseepoksella on runsaasti sisällöllisiä yhtymäkohtia. Kansalliseepoksessa Kalevipoeg etsii äitiään kuten runossa Kalevan poika. Kalevipoegilla on monta veljeä kuten Kalevan pojalla. Kalevipoegin isä Kalev kuoli kuten Kalevan pojan isä Kaleva oli kuollut. Kalevipoegin veljet olivat lähteneet vieraille maille kuten Kalevan pojan veljetkin. Kalevipoeg kuulee äitinsä äänen kuten Kalevan poikakin.

Kalevan poika on joka tapauksessa kiistatta virolaisaiheinen ja mitä ilmeisimmin Leinon Viron harrastuksesta virikkeen saanut runo. Leino tunsijo koulupoika- aikaisista harrastuksistaan lähtien niin hyvin virolaisten kansalliseepoksen, että hän pystyi vaivatta käyttämään sen tarjoamaa materiaalia. Kalevan poikaa on myös pidettävä Leinon onnistuneimpiin kuuluvana virolaisaiheisenä runona.

Kuten aiemmin on mainittu, niin Leino suunnitteli vakavissaan virolaisaiheisia helkavirsiiä. Ilmeisesti ajatus syntyi Hella Vuolijoen luona syksyllä 1914. Toisissa helkavirsissä, 1916, ei näy suoranaista virolaisvaikutusta, mutta tämän jälkeen Leino palasi useaan otteeseen aikeeseensa kirjoittaa nyt jo kolmannet, virolaisaiheiset helkavirret. Leino mainitsi Aino Kallaksen mukaan 20.4.1917: " Olen aikonut kirjoittaa vielä kolmannen sarjan Helkavirsiiä",--- Minulla on erään runon aihe- Suomen ja Viron yhdyntä. Jossakin istuu nainen kumarassa, siihen saapuu kannelniekka, hän tuntee yhtäkkiä naisen kuin pitkien aikojen takaa. Seuraa yhteiskuoro. Lukisin sen mielelläni teille, mutta se on vielä aivan muodostumaton."¹⁷⁹ On melko spekulatiivista ruveta osoittamaan joku Leinon runoista täksi virolaisaiheisten helkavirsien kantaversioksi, mutta jos joku Leinon runoista sellaiseksi sopii, niin se on juuri edelläkuvailtu Kalevan poika. Runossahan istuu Kalevan pojan äiti aitan portahalla,"suki suruista päätä, huolellista huojutteli." Kalevan poika tuntee äitinsä äänen ja "Syöksyi hän sylihin äidin, kauan itki kumpainenkin". Suomen ja Viron yhtymisen symboliikka voidaan nähdä tässä mitä selvimmin. Äiti kehottaa vielä poikaa yhdistämään "poiat kuuluisan Kalevan, siskot sillan suomalaisen". Tä-

hän astihan on esitetty, että Leino olisi saanut virolaisaiheisista helkavirsistä valmiiksi vain Vanha pakana -nimisen balladin, mutta on syytä mitä vahvimmin pitää Kalevan poikaa Leinon virolaisaiheisten helkavirsien avauksena. Leino itse ei tätä ole missään maininnut, mutta jos hän on kirjoittanut Kalevan pojan korjatun version, joka on kokoelmassa Syreenien kukkiessa, 1914-1919,¹⁸⁰ niin tuskinpa hän on enää vuonna 1925 muistanut koko asiaa kertoessaan August Annistille, että virolaisaiheisista helkavirsistä hän on saanut valmiiksi vain Vanha pakana -nimisen.¹⁸¹ Leino unohti autuaasti monia paljon tärkeämpiäkin asioita elämänsä viimeisinä vuosina.

Kalevan pojan kuuluminen Leinon virolaisaiheisiin helkavirsiin on jossain määrin epävarmaa. Mutta aivan varmasti niihin kuuluu Vanha pakana-niminen balladi. Sen alaotsikkonakin on virolainen helkavirsi. Leino kirjoitti sen vuonna 1923.¹⁸² Painettuna se on ilmestynyt ainakin Kalevalaseuran vuosikirjassa nr. 6, 1926.

Virolaisissa kansanuskomuksissa on yliluonnollisesta vanapagan-hiidestä olemassa laaja tarinaperinne.¹⁸³ Vanapagan on kansanuskomusten mukaan piruksi muuttunut hiisi, joka taistelee mm. Kalevipoegia vastaan ja on ihmisiä kohtaan vihamielinen. Se viskoo myös kiviä, mm. kirkkojen päälle, ja aiheuttaa näin maaston pinnanmuodon muutoksia.¹⁸⁴

Leinon virolaisella halkavirrellä on hyvin löyhä yhteys virolaisiin vanapagan-tarinoihin. Leinon runo lienee tulkittavissa niin, että sen "ukko utra", joka etsii Lindaa, Kalevipoegin kuollutta äitiä,¹⁸⁵ on vertauskuva Viron kansan pyrkimyksille löytää oma menneisyytensä ja rakentaa tulevaisuutensa omalle, kansalliselle pohjalle. Tähän ajatusrakennelmaan Vanha pakana -nimi, mikäli sen katsotaan olevan alluusio virolaiseen perinteesseen, sopii huonosti, sillä virolaisissa kansantarinoissa vanapagan edustaa negatiivisia, ihmiselle vihamielisiä voimia. Jos Leinon runo halutaan tulkita siten, että sen nimi symboloi Viron kansan pyrkimyksille vastakkaisia voimia, niin silloin nimen valinta olisi perusteltua. Mutta suomalainen lukija, joka ei tunne vanapagan - perinnettä, ei pysty luonnollisesti-kaan tällaista ajatuskudelman luomaan.

Balladista löytyy joitakin detaljinomaisia viitteitä, jotka osoittavat, että virolainen vanapagan -perinne on kuitenkin ollut Leinolle tuttu.

Lukuisat viittaukset kiviin todistavat tämän puolesta, sillä vanapagan tunnetaan Virossa ennen kaikkea kivien viskojana ja kantajana, kivistä erilaisia rakennelmia tekevänä jne. Myös kivettyneet ihmiset liittyvät tähän perinteeseen. Leino kirjoittaa runossa:

Tekivät kiviset kirkot
minun mieltyä sisälle.
Lien ollut kivinen lakki:
paadet päähäni putosi. ¹⁸⁶

Vanapagan -tarinoiden mukaan vanapaganan työt, tavallisesti kivien parissa, keskeytyivät usein siihen, että kukot rupesivat kiennullaan häiritsemään uurastajaa niin paljon, että työ oli keskeytettävä. Balladista voimme lukea:

Kukot kirkon kuulumahan:
"Laji on toinen tänne tullut,
mahdu maahas et sisälle,
ennen kuin eroat meistä " ¹⁸⁷

Mutta kovin paljon enempää nimenomaan vanapagan -perinteeseen liittyvää virolaista ainesta runosta tuskin pystyy löytämään edes alluusionomaisesti. Leino on siis käyttänyt runon nimeen liittyvää virolaista ainesta hyvin niukasti ja muokannut sen vapaasti alkuideasta lähtien. Muuten balladi on selkeästi Viroom liittyvä hyvin runsasta nimistöä myöten. ¹⁸⁸

Leino oli puhunut vanapagan -aiheesta vielä viimeiselle virolaiselle, jonka hän elinaikanaan tapasi. August Annist, tuolloin vielä Anni, kävi tapaamassa Leinoa joulukuussa 1925 Järvenpäässä. Leino mainitsi tällöin, että hän tahtoi edelleen kirjoittaa kolmannet helkavirret virolaisaiheista. Leino uskoi, että virolainen kansanrunous ja mytologia tarjoaisivat kylliksi ainesta. Leino kertoi, että hänellä oli jo tekeillä pari balladia kolmansiin helkavirsiin. Annistin mieleen on jäänyt Leinon kertomus vanapaganasta, joka kierteli pitkin Viron nummia yksinäisenä ja ylpeänä. Vanapaganaa kiusasi kirkonkellojen soitto, joka toi piruparan mieleen pienten ihmisten pienen onnen ja orjamoraalin. Lopulta paholainen tuskastuneena

heitti kallion kirkkojen päälle. ¹⁸⁹

Tämä Leinon kertomus ei vastaa sisällöllisesti hänen julkisuuteen tulleutta Vanha pakana -balladiaan. Leinolla oli tekeillä vuoden 1925 alussa Vanha pakana -niminen helkavirsi. Tämä ilmenee hänen kirjeestään prof. A. O. Väisäselle, joka pyysi Leinolta avustusta Akseli Gallen-Kallelan 60-vuotispäivän kunniaksi julkaistuun Kalevalaseuran vuosikirjaan. Viimeistellikö Leino jo vuonna 1923 kirjoittamaansa Vanha pakana -balladia vai oliko hänellä tekeillä uusi, ei kirjeestä ilmene. ¹⁹⁰

Leinon Annistille kertoma versio ei välttämättä todista sitä, että hänellä olisi ollut tekeillä uusi Vanha pakana. Leino saattoi tuntea, ja todennäköisesti tunsikin, laajemminkin vanapagan -perinnettä, ja on mahdollista, että hän kertoi Annistille tuolloisiin tuntoihinsa sopivan version.

Kuten edellä mainittiin, niin Vanha pakana tuli julkisuuteen Leinon kuoleman jälkeen vuonna 1926 Kalevalaseuran vuosikirjassa. Otto Manninen oli kohennellut Leinon balladia ennen sen julkisuuteen saattamista. ¹⁹¹ Manninen ei ole muuttanut balladin ajatussisältöä, vaan hänen tekemänsä muutokset ovat lähinnä yksittäisten sanojen korvaamisia uusilla lähinnä paremman luettavuuden ja ymmärrettävyyden aikaansaamiseksi. ¹⁹² Mannisen tekemät korjaukset ovat sikälikin oikeutettuja, että Leino ei itsekään ollut Vanhaan pakanaan ainakaan vuoden 1925 alussa tyytyväinen, kuten hänen kirjeestään prof. Väisäselle ilmenee. ¹⁹³

Leinon virolaisaiheinen runous ei nouse esteettisesti arvioituna kovin korkealle hänen tuotannossaan. Se on enimmäkseen kömpelöähköä tendenssirouhua, suurelta osin poliittista ohjelmanjulistusta. Leino halusi runoiltaan alleviivata Suomen ja Viron kohtalonyhteyttä, joka oli hänelle itsestäänselvyys. Tähän vaikutti hänen jo lapsuudestaan asti tuntemansa mielenkiinto veljesmaata kohtaan. Ennen kaikkea vaikuttivat kuitenkin monet paljon antaneet virolaiset kirjalliset tuttavuudet, joihin Kallas ja Vuolijokikin on asiallisesti luettava.

Ehkäpä taiteellisesti kypsimpänä Leinon virolaisaiheisista runoista on pidettävä Elämän koreuteen sisältyvää balladia Naissaari, jossa on nähtävissä suuren runomestarin tuttu kynänjälki. Heikoimpaan päähän sijoittuvat hetken innoituksesta syntyneet tilapäärünöt, kuten esimerkiksi tervehdys Konstantin Pätsille, jolle Leino antoi tuttavallisen nimen Tere!. ¹⁹⁴ Mut-

ta joka tapauksessa Leinon virolaisaiheiset runot todistavat Viron olleen todella lähellä hänen sydäntään. Niin lähellä, että Leinon kansalaisuushakemus hänen Viron matkallaan 1921 tulee ymmärrettäväksi. Se ei välttämättä ollut raiteiltaan suistuneen ja kaltoin kohdellun runoilijan epätoivoa, vaan Leinon Viroa kohtaan tuntemien sympatioiden näkyvin, ehkä toteutustavaltaan hätköity, manifestaatio. Leinoa ei voida näiden runojen perusteella toki sijoittaa samaan suomalais-virolaisten yhteiskirjailijoiden kategoriaan Kallaksen ja Vuolijoen kanssa, mutta merkittävistä lyyrikoistamme Leino on kuitenkin ehkä huomatuimmalla tavalla tuonut Viron tuotannossaan esiin. Tältä kannalta on pidettävä suurena vahinkona, että Leinon voimat ehtyivät ennen kuin hän vakavasti pääsi toteuttamaan suunnitelmiaan virolaisaiheisista helkavirsistä,

IV Uutta isänmaata etsimässä

1. Virolainen odysseia

Eino Leinon Viron matka vuonna 1921 oli kiistatta hänen elämänsä viimeinen suuri kohokohta. Viron matkallaan Leino sai kokea sellaista juhlintaa, mikä ei ollut tullut hänen osakseen Suomessa enää aikoihin.¹⁹⁵ Virallinen Suomi juhli Leinoa hänen täyttäessään 40 vuotta 6.7.1918, mutta vuoden 1918 kiihkeät tunnelmat toivat vaikeuksia Leinollekin, sillä hän oli ruvennut esittämään vaatimuksia jopa yleisen amnestian myöntämisestä punaisille ja tätä ei katsottu hyvällä silmällä Suomen johtavissa piireissä, jotka olivat samalla rahakirstujen vartijoita. Kovin suurta ihastusta herätti tuskin esimerkiksi Leinon marraskuussa 1920 kirjoittama runo Työn sana porvarillisten kulttuurikoryfeoiden joukossa.

Enin moiti maata pientä,
surullista Suomennientä,
kansaa, jonk' ei sielu suurru,
jossa jumaluus ei juurru.

Pimeyteensä vaipukohon !
 Jäähän, hallaan haipukohon!
 Maa ei sydänten, ei aivoin-
 vei sen raakuus veljesraivoin. 196

Leinon tunnetuin punaisten puolesta kirjoittama runo on ehkä Punavankien puolesta, jonka hän tosin kirjoitti Viron matkansa jälkeen 10.8.1921. Leino vetoaa siinä voimakkaasti amneslian puolesta ja esittää tuomionsa tuomitsijoille.¹⁹⁷

Leinon epäsuosioon vaikutti myös se, että hän oli vaihtanut mielipiteitään liian nopeassa tahdissa. Heti vapaussodan jälkeen hän osoitti monin tavoin, sekä artikkeleissaan, mm. Sunnuntaissa, että kaunokirjallisessa tuotannossaan kiittolisuuttaan valkoisille ja saksalaisille.¹⁹⁸

Leinon epäjohdonmukaisuus, joka oli kuitenkin näennäistä, sillä perimältään hän ajoi aina inhimillisyyden asiaa, antoi hänelle epäluotettavan ja tasapainottoman haihattelijan imagon, mikä ei ollut täysin peruusteeton. Eino Leino oli noina vuosina tuulikannel.

Mutta Leinon Viron matkan leimaaminen haihatteluksi ja hetken päähänpistoksi ei ole perusteltua, vaikkei edes Aino Thauvón-Suits ottanut asiaa aluksi vakavasti.¹⁹⁹ Matkaahan oli, tosin hiukan leikkimielisesti, kaaavailtu jo vuonna 1914 Vuolijokien kanssa Kukkialla, kuten aiemmin on selostettu. Mutta maailmansodan puhkeaminen esti matkan, jolle Leinon kumppaniksi olisi lähtenyt todennäköisesti Hella Vuolijoki. Edes maailmansota ei saanut Leinoa unohtamaan aiettaan. Hän kirjoitti Aino Kallakselle 6.8.1917: "Tahdon sitäpaitsi tutustua Viroom ja toivon sen kerran tapahtuvan Teidän opastuksellanne. Älkää vielä heittäkö Tarttoa Emajokeen! Tahdon ensin nähdä tuon pienen, vanhanaikaisen kaupungin ja istua Teidän kanssanne tuossa kahvilassa,²⁰⁰ jossa ihmiset ikävöivät."²⁰¹

Edellä oleva kirje on kirjoitettu Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen, jolloin poliittinen tilanne niin Suomessa kuin Virossakin oli vakiintumatta. Suomen vapaussodan loputtua loppuvuodesta 1918 aikanut Viron vapaussota kesti aina vuoteen 1920 asti. Tilanne normalisoitui Tarton rauhaan helmikuussa 1920, jonka jälkeen Suomikin vasta 7.7.1920 tunnusti Viron de jure.²⁰² Jo saman vuoden lopulla oli Aino Thauvón-Suitsin

korviin kantautunut tietoja siitä, että Leino on aikeissa lähteä kirjallisel-
liselle kiertomatkalle Viroon. Aino Kallas oli puolestaan tiennyt kertoa
Viron itsenäisyyspäivän vastaanotolla 23.2.1921, että Leinon piti mennä se-
kä Viroon että Latviaan.²⁰³ Kallaksen päiväkirjassa, joka on tosin vuo-
den 1921 osalta hyvin puutteellinen, ei ole vahvistusta tälle tiedolle.²⁰⁴

Leino siis ryhtyi toteuttamaan matkaansa niin pian kuin se käytännössä
oli mahdollista. Eino Leino oli kääntynyt vanhan koulutoverinsa Eemil
Tunkelon puoleen pyytäen tämän apua matkajärjestelyihin.²⁰⁵ Tunkelo oli
hiukan skeptinen matkan onnistumiseen nähden ja soitti Aino Thauvõn-Suit-
sille, joka lupasi keskustella asiasta miehensä Gustav Suitsin kanssa, kun
tämä saapuisi pääsiäisenä 1921 Helsinkiin Tartosta, jossa tämä hoiti yli-
opiston kirjallisuuden professorin virkaa.²⁰⁶ Näin Leino oli saamassa
arvokasta ja matkan onnistumisen kannalta aivan välttämätöntä taustatukea.

Samaan aikaan Leino oli ajautumassa tilanteeseen, joka synnytti hänessä
samanlaisen maanpakolaistunnelman kuin vuoden 1908 murroskohdassa, jolloin
hän lähti Roomaan.²⁰⁷ Leino oli taas joutumassa, ainakin omasta mieles-
tään, yhtäläisen eristämisen ja hylkimisen kohteeksi kuin tuolloin. Leino
ei saanut apurahoja sen enempää Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta, Korde-
linin säätiöltä kuin Valtion kirjallisuuslautakunnaltakaan vuosina 1918-
1920 julkaistuista teoksista. Leino julkaisi tällöin paljon arvokastakin
tuotantoa: mm. Juhana Herttuan ja Catharina Jagellonican lauluja, Bellerop-
hon ja Simo Hurtta -runosikermä. Toisin noihin vuosiin mahtuu paljon myös
hetken inspiiraatiosta syntyneitä ja esteettisesti vähäarvoista tilapäärui-
noutta, kuten Ajatar -kokoelma suurimmalta osaltaan.

Vain pari viikkoa ennen Viron matkaansa, 29.4.1921, Leino sorvasi vasta-
lauseen hänen tuotantaan hylkineille: "Jo jonkun kuukauden todettuani,
ettei runotuotantoni kelpaa enää Suomalaisen kirjallisuuden Seuralle, ei
Kordelinin säätiölle eikä valtion kirjallisuuslautakunnalle, pyydän kysyä
vain: Onko tarkoitus tappaa nälkään minut? Ette tule siinä onnistumaan.
Olette yksinomaan kielteisiä ilmiöitä. Miksi siis tuhlata mitään sanoja
teihin? Siksi, ettei edes hautakummullani koskaan sanottaisi: Hän vaiken-
i, hän hyväksyi."²⁰⁸ Kuukautta aiemmin hän kirjoitti purevasti Kordelinin
säätiölle:--- " leikki on loppunut, huvinäytelmä on päättynyt, menkäämme
illastamaan- ilman naamiota."²⁰⁹ Leino oli siis varsin katkeroituneessa

mielentilassa valmistellessaan Viron matkaansa. Muutenkin Suomen myrkytynyt poliittinen ja yhteiskunnallinen ilmapiiri masensi Leinoa, kuten edellä on mainittu.

Leino purki katkeruuttaan erittäin sapeokkaasti Suomen herroihin vielä matkalta palattuaankin Helsingin Sanomien Virolaisissa vaikutuksissa.²¹⁰

Sen valaistuksessa(kuutamon, P.L.) näen Viron, näen Suomen ja koko sen kotipiirin, jonne en muka kelpaa enää. Eikä Suomessa kuitenkaan ole koskaan syntynyt suurempaa laulajaa kuin se joka nyt loihtii tässä, eikä Viroon tule Gustav Suitsia ylpeämpää ja yksinäisempää. Uskokaa nyt hyvät herrat, hetken ministerit. Teistä ei puhuta kymmenen vuoden perästä. Meistä puhutaan sadankin vuoden perästä. Mutta meidät tahtovat tappa nälkään ne kuutamokankarit, jotka yleisistä varoista varastavat-, noh, olkoon minun puheeni mitätön.

Leinon sanat eivät olleet kovin harkittuja, mutta ne varmasti tulivat täydestä sydäimestä.

Gustav Suits onnistui järjestämään Leinon vierailulle hyvät puitteet. Leinon kutsujiksi ja isänniksi olivat lupautuneet Tallinnan kirjallisuusseura, Tarton Pallas-seura, johon kuului monien alojen taiteilijoita ja Viron kirjailijoiden keskusliitto.²¹¹ Matkan moninaisia valmisteluja ja Leinon kiertueen ohjelmiston valintaa ei kannata ruveta tässä selostamaan, sillä Aino Thauvón-Suits on kirjoittanut runsaasti niistä teoksessaan Tuntemani Eino Leino.²¹²

Leino kirjoitti matkalta palattuaan Helsingin Sanomiin kolmiosaisen artikkelisarjan Virolaisia vaikutuksia. Pikakuvia, joka ilmestyi 12.,15. ja 28.6.1921.²¹³ Pikakuvien ensimmäisessä osassa Leino teki tiettäväksi Viron matkansa motiiveja, kun hän vielä kerran palasi häneltä evättyihin apurahoihin. Lisäksi Leino totesi, enteellistä kylläkin, lähteeneensä etsiään itselleen uutta ja itselleen auliimpaa isänmaata. Hän korosti myös tässäkin tutkimuksessa painotettujen henkilökohtaisten siteiden merkitystä

jo parin vuosikymmenen ajalta. Edelleen Leino vetosi rotunteeseen, siihen, että oli mahdotonta kuvitella itsenäistä Suomea ilman itsenäistä Viroa. Keel ja Kirjandus lehti julkaisi nr.8,1978 Leinon Virolaisia vaikutuksia nimellä Eesti muljed. Niiden ensimmäisestä osasta on ilmeisesti sensuuri poistanut em. poliittisen motivoinnin, joka kuuluu alkuperäistekstissä seuraavasti: "--- eiköhän se sama rotunne, sama vapaudenvaatimus,joka jo suurena vallankumouskeväänä- 17 oli tehnyt minulle mahdottomaksi aavistella, ajatella ja runoilla Suomen itsenäistä tasavaltaa ilman toista yhtä itsenäistä Suomenlahden tuolla puolen."²¹⁴

Leino lähti Viron matkalleen laivalla todennäköisesti 14.5.1921, kuten Keel ja Kirjandus-lehti esittää.²¹⁵ Tosin Leinon kirjekokoelmassa on toisenlainen tieto, sillä sen mukaan Leino olisi kirjoittanut Aino Thauvõn-Suitsille omistuskirjoituksen Helsingin- Tallinnan laivalla 16.5.1921.²¹⁶ Mutta on täysin mahdollista, että hajamielinen Leino on muistanut päivämäärän väärin tai kirjoittanut sen niin epäselvästi, että Aarre M. Peltonen on lukenut sen väärin, sillä Keel ja Kirjandus -lehden toimittajat ovat tarkistaneet asian virolaisista sanomalehdistä.²¹⁷

Leinon tulo Viroon huomioitiin laajasti maan lehdistössä, sillä olihan Leino Virossa lähes yhtä tunnettu kuin Suomessakin.²¹⁸ Suomessa ainakin Leinoa lähinnä oleva Helsingin Sanomat tiedotti Leinon matkasta 4.6.1921. Lehti kertoi Leinon kiertueen aikana Virossa ilmestyneistä runokäännöksistä ja Simo Hurtan virontamissuunnitelmista. 7.6.1921 Helsingin Sanomat julkaisi Leinon Tarton yliopistossa 19.5.1921 pitämän esitelmän Tulevaisuuden taide, jota Onerva on siteerannut laajasti.²¹⁹ Kuten liitteenä olevasta Leinon vironnettujen teosten luettelosta näkyy, Leinoa oli käännetty vuoteen 1921 mennessä runsaasti viroksi. Ainakin kirjallisissa piireissä hänet tunnettiin hyvin. Nuoret virolaiset kirjallisuuden harrastajat olivat suorastaan palvoneet häntä mm. Hella Vuolijoen todistuksen mukaan.²²⁰

Tosin suurin osa käännöksistä oli yksittäisiä runoja. Ensimmäinen Leinon kokonaisteos, mikä vironnettiin oli vuonna 1903 suomeksi ilmestynyt Päiväperhoja, joka ilmestyi viroksi 1908 Bernhard Linden kääntämänä nimellä Uhepäevaliblikad.²²¹ Linde (1886-1954) oli esseisti ja kääntäjä, joka toimi aktiivisesti Noor-Eestin ryhmässä ja Varrak- kustantamon johtajana. Varrak julkaisi vuonna 1920 Päiväperhoista uuden painoksen. Molempiin painoksiin on otettu kaikki Päiväperhojen tarinat. Toinenkin Leinon kokonais-

teos, joka viroNETettiin oli proosaa. Se oli vuonna 1910 ilmestynyt kertomuskokoelma Nuori nainen, joka ilmestyi viroksi vuonna 1911 Eduard Virgon kääntämänä nimellä Noor naine.²²² Samaa proosalinjaa jatkoi Gustav Suits suomentamalla Leinon pilakuvan, Leinon oma genre-määrittely, Päivä Helsingissä (1905) nimellä Päev Helsingis (1912). Tästäkin Linden johtama Varrak otti uuden painoksen vuonna 1924.

Mutta Leinon runoteokset saavat odottaa vuonna 1921 edelleen viroNTamistään. Vasta Leinon vierailu avasi portit hänen runoutensa laajalle viroNTamiselle, kuten liitteestäkin näkyy. Silti Leinon yksittäisiä runoja oli toki käännetty runsaasti. Ja monet virolaiset olivat tutustuneet Leinon tuotantoon alkukielellä. Juhani Ahon ohella Leino oli varmasti tunnetuin suomalainen kirjailija Virossa, jos Aino Kallas suomalais-virolaisena yhteiskirjailijana jätetään laskusta pois.²²³

Hyvän kuvan Eino Leinon asemasta Virossa hänen saapuessaan sinne ensimmäiselle vierailulleen saa Gustav Suitsin artikkelista Tervitus Eino Leino-le (Tervehdys Eino Leinolle), mikä ilmestyi Murrang-aikakauslehdessä,²²⁴ Leino sai artikkelin käsiinsä Tartossa Suitsilta itseltään ja totesi sen luettuaan: "Kylläpä on kauniisti sanottu. Sitä vaikeampaa se on. Täytyy kaiken hyvin mennä."

Artikkelissaan Suits toteaa, että Suomen kirjallisuudesta tunnettiin Virossa ennen kaikkea Juhani Aho ja Eino Leino,²²⁶ mikä varmasti piti myös paikkansa. Suits luonnehti lyhyesti ja ylistävästi Leinon suurta vaikutusta Viron uuden runouden synnyssä. Suits antoi suuren tunnustuksen sille opille, mitä hän itse oli saanut Leinon seurassa. Hän arvioi sen jopa suuremmaksi kuin Helsingin yliopiston professoreilta saamaansa, mikä ei anna kovin imartelevaa kuvaa Helsingin yliopiston opetuksen tasosta vuosisadan alussa.

Suits, jolla oli voimakkaita vasemmistosympatioita tuohon aikaan, arvosti artikkelissa myös Leinon jalomielisyyttä, kun tämä oli uskaltanut nostaa inhimillisyyden äänen Suomen punaisten amnestian puolesta. Suits lopetti tervehdyksensä runollisen lennokkaasti:

Tervetuloa keväiseen Viroon, Eino Leino!
Sinun tiesi ei ole kuoleman, vaan elämän
tie, ei talven ja maailmanhämärän vaan
kevään ja auringonnousun tie.

Gustav Suits oli varmasti oikea henkilö toivottamaan Leinon tervetulleeksi Viroon, vaikkei Murrang ollutkaan huomatuimpia foorumeja tuon ajan Virossa. Hän tunsi virolaisista Leinon ilman muuta parhaiten sekä henkilökohtaisesti että tuotannon osalta.

Tässä yhteydessä ei ole syytä ryhtyä selostamaan Leinon Viron vierailua niiltä osin kuin Aino Thauvõn-Suits ja L. Onerva ovat sen jo tehneet.²²⁷ Todettakoon vain lyhyesti, että Tallinnaan tulon jälkeen Leino matkusti Tarttoon, jossa hänellä oli kirjallinen ilta Tarton yliopistossa 19.5. Tämän jälkeen hän oleskeli joitakin päiviä Tartossa käyden myös maaseudulla. Toinen kirjallinen ilta hänellä oli Tallinnassa 24.5. Leino palasi Suomeen 1.6.1921 kaksi viikkoa kestäneeltä matkaltaan. Mutta näihin kahtaan viikkoon mahtui paljon. Ei ole liioiteltua sanoa, että ne olivat Leinon viimeisten vuosien kohokohtakatarsis, joka antoi valoa hänen synkään elämän iltaansa.

Leino kirjoitti, kuten edellä mainittiin, matkastaan Helsingin Sanomiin artikkelisarjan Virolaisia vaikutuksia. Nämä artikkelit osoittavat, että Leino oli pitänyt hyvin mielessään jo vuonna 1914 tekemänsä matkasuunnitelmat. Leino mm. toteutti sen, mitä hän oli Hella Vuolijolle luvannut: hän kävi Tartossa tapaamassa nuoruusvuosiensa runotuttavuutta Anna Haavaa, kansanrunouden tutkija M.J. Eiseniä ja kansanjohtaja Jaan Tõnissonia.²²⁸ Tapaamispa hän psykiatri-esseisti Juhan Luigankin, jolla Hella Vuolijoki oli häntä pelotellut.²²⁹ Leinon artikkeleista näkyy, että hän viihtyi Virossa erinomaisesti. Hän näki sikäläiset olot ehkä liiankin ideaalisesti. Mutta ilmapiiri Virossa oli paljon keveämpi kuin Suomessa, sillä Viron vapaustaistelu ei ollut lyönyt sellaisia haavoja kansakunnan sieluun kuin mitä Suomessa oli tapahtunut. Erityisen ihastunut Leino oli Pallaksen kirjallistaiteelliseen ryhmään.²³⁰ Leino kuvaa lähes haltioituneesti Pallaksen illanviettoa, jonka tunnelma oli hänelle ennen kokematon.

Täytyy tunnustaa, että virolaiset taiteilijat ja taiteilijattaret ovat meitä etevämpiä kevyessä vaivattomassa seurustelussa.

Näin ensi kerran pitkistä kotvasta todellista elämän iloa, joka voi joskus kohota kattoon saakka, mutta jolla aina oli hyvän maun ja viljellyn esteettisen aistin aatelismerkki otsallaan. Tuo huoleton, mutta silti aina omien kauneuslakiensa hillitsemä antautuminen kiitävän, kultaisen tuokion tunnelmaan, jollainen vain "hilpeän tieteen" harjoittajien kesken on mahdollinen, ulottua aina heidän seurauluihinsa ja karkeloihinsa saakka, joissa kummassakin suhteessa he varmasti voittavat meidät.²³¹

Leino todella viihtyi Virossa, minkä Aino Thauvõn-Suitskin moneen kertaan todistaa.²³² Virolaiset tekivät myös parhaansa saadakseen hänet viihtymään. Leino viihtyi niin hyvin, että hän em. Pallaksen illanvieton jälkeen totesi: "Minä en tahdo täältä pois."²³³ Tuskinpa kukaan vielä aavisti, miten tosissaan Leino oli.

Leino havainnoi valppaasti sitä, mitä Virossa tapahtui. Viron kirjallisuuden tulevaisuudesta Leinolla oli valoisa käsitys. Hän kirjoitti, että hän ei voi yhtyä Helsingin Sanomissa ilmestyneeseen virolaisen Faust-käännöksen arvosteluun, jossa oli nähty virolaisen kirjallisuuden tila hyvin pessimistisesti. Kyseessä on Villem Grünthal-Ridalan Helsingin Sanomissa 29.5.1921 eli Leinon matkan aikana ilmestynyt arvostelu, jonka Postimees julkaisi 11.6.1921. Arvostelussaan Ridala toteaa: "Niinkuin muualla maailmassa vallitsee virolaisessakin kirjallisuudessa tätä nykyä jonkinlainen lamaannustila. --- Mitä viime aikoina on tuotettu on enimmäkseen varsin toisarvoista ja useimmiten hyvin satunnaista ja epämääräistä".²³⁴

Leino puolestaan kirjoittaa:

--- uskallan väittää, että sen (Viron,P.L.) taide ja kirjallisuus ei ole koskaan ollut vielä sen lupaavammassa käymis- ja kuohumistilassa, joka ei ole enää vain sokeaa eteenpäinrynnistystä, vaan täysin itsetietoista omien muotojen ja ilmaisujen etsiskelyä. Suomenlahden tuollapuolen on kasvassa uusi kirjallisuus ja taide, jonka kukoistuskausi on jo oven edessä ja jonka älyllisyydestä, skeptillisyydestä ja kriittillisyydestä meikäläisellä pateettisemmalla ja kentien monumentaalisemmalla taiteella voi pianakin olla paljon oppimista. ²³⁵

Leino osui profetiassaan harvinaisen oikeaan. Maailmansotien välinen aika tuotti Virossa lukuisia pysyvän arvon saaneita teoksia. Suomalaiset saattoivat 20- ja 30-luvulla, jolloin Suomen kirjallisuus oli varsin hitaassa kehitysvaiheessa, tutustua virolaiseen kirjallisuuteen siitä oppia ottaakseen, kuten Lauri Viljanen kehotti tekemään tunnetulla huudahduksellaan "Eestin kautta Eurooppaan!".²³⁶

Leinon varmuus nuoren kansan kirjallisuuden elinvoimaisuudesta näyttää olleen hänellä mielessä laajemminkin tuohon aikaan. Dantesta kirjoittamassaan artikkelissa Helsingin Sanomissa 14.9.1921 eli noin kolme kuukautta Viron matkansa jälkeen hän katsoo, että runous kuuluu nimenomaan kansojen lapsuuteen. Leinon mukaan nuoren kansan runoudessa on elämänriemua ja välitöntä näkemystä, joka vanhempien kansojen runoudesta puuttuu. Hän perustelee väitettään esimerkeillä antiikista ja Italiasta ja katsoo ns. kirjallisuuden kulta-ajan kestävänsä yleensä kolmen sukupolven ajan. Virossa Leino ilmeisesti katsoi olevan toisen sukupolven ajan, joten hänen teoriansa mukaan kolmas polvi, joka "on taiturimaisen tuotannon häikäisevä, häikäilemättömän edustaja" olisi astunut esiin n.vuoden 1940 paikkeilla. Mutta tuo sukupolvi sai väistyä sodan ruhjovien voimien edestä.

Leino ei unohtanut matkansa aikana runoudessaankin moneen kertaan viljelemäänsä ajatusta Suomen ja Viron yhteydestä. Leinokin oli jo tosin luopu-

punut poliittisen haaksirikon kärsineestä liittovaltioajatuksesta, mutta Suomen ja Viron läheistä yhteyttä piti Leinon mielestä edelleen kehittää.²³⁷ Hän esiintyi tässä asiassa hyvin näkyvästi, sillä hän julkaisi ihailemalleen Jaan Tõnissonille avoimen kirjeen tämän Postimieheissä 23.5.1921 eli Tartossa oleskelunsa aikana. Kirjeen otsikko on *Fluctuat nec mergitur*, huojuu mutta ei huku, joka on Pariisin tunnuslause. Tällä Leino halusi viitata Tõnissonin epävarmaan poliittiseen asemaan itsenäistyneessä Virossa. Mutta taas Leino profetoi oikein. Tõnisson nousi varsin pian merkittäviin asemiin Viron valtiokoneistossa. Virolaisissa vaikutuksissa on myös oma lunksa Jaan Tõnissonille.²³⁸

Leinon avoimen kirjeen alkuosa on fiktiivisen keskustelun muotoon puettua Jaan Tõnissonin toiminnan ja persoonallisuuden erittelyä, mutta kirjeen lopussa Leino tekee yhden ideaalisen ja kaksi käytännöllistä ehdotusta Suomen ja Viron yhteyden lujittamiseksi. Leino halusi ensinnäkin, että molemmissa maissa vihattaisiin elämänvalhetta missä muodossa se ilmeneekin. Ehdotus on tietysti runoilijan lonnokuudella muotoiltu eikä se herättänyt Tõnissonissa, käytännöllisessä kansanjohtajassa, minkäänlaista vastakaikua. Leino ehdotti myös, että Suomen ja Viron kouluissa opetettaisiin yksi viikkotunti viron ja vastaavasti suomen kieltä. Lisäksi Leino ehdotti, että Suomi ja Viro sopisivat siitä, mikä maailmankieli olisi pakollinen molempien maiden kouluissa.²³⁹

Tõnisson vastasi lähes yhtä lennokkaasti. Hän ylisti Leinoa henkilönä ja runoilijana. Liittovaltioajatuksen Tõnisson hylkäsi. Leinon ehdottama naapurikielen viikkotuntia hän piti suositeltavana.²⁴⁰

Leino toimi matkansa aikana virolaisessa sanomalehdistössä paitsi Suomen sillan rakentajana myös siltojen rakentajana virolaisten välillä. Pallas-ryhmä oli nimittäin asettunut oppositioon konservatiivisena pitämäänsä Tõnissonia ja tämän Postimiestä kohtaan. Leino oli tietenkin vaikeassa välikädessä, koska Pallas oli hänen isäntänsä ja Viroon kutsujansa, ja hän oli niin häkyvällä tavalla osoittanut kunnioitustaan Tõnissonia kohtaan. Leino ratkaisi asian diplomaattisesti. Hän julkaisi Postimieheissä kiitoskirjeen myös Pallakselle.

Kiitos kaikesta Pallakselle, tuon voi-
 makkaan ja henkevän, salamia ja sinistä
 tulta säteilevän Panathenaian kansalaisille
 Sain Teiltä sitä, mitä tarvitsin.
 Ei voi Teitä, minun onnettoman, mutta
 ikuisesti etsivän, armoa löytämättömän
 ja antamattoman hengen heimolaiset, kii-
 toksellaan paremmin tervehtiä, kuin muistaen
 yhden toisen Pallas Athenen kaksikymmentä
 vuotta sitten minulle kuiskaamat sanat:
 Niin sinä aikana, niin sinä aikana
 sydämeni seisahtui,
 kun arkipelaagissa mä
 laineena uin.
 Ja laineessa taivaat silloin
 kiikkuivat
 siinä henget ja tähdet
 loistivat.²⁴¹

Leinon kiitospuheen perään oli vielä liitetty hänen runonsa Mere linn
 (Meren kaupunki, kokoelmasta Halla, 1908), jonka vironsi Leinolle myöhem-
 min paljon iloa tuottanut August Annist.

Mutta Leinon esiintyminen Viron lehdistössä hänen vierailunsa aikana ei
 rajoittunut edelläoleviin kirjoituksiin. Leinon Tarton kirjallisessa il-
 lassa 19.5. pitämä tervehdyspuhe julkaistiin Postimiehessä 23.5. Se eroaa
 tekstiltään jonkin verran Onervan esittämästä versiosta, joka perustuu Lei-
 non alkuperäiseen käsikirjoitukseen.²⁴² Ajatus on kuitenkin molemmissa
 sama. Leino ilmaisee Postimiehessäkin varsin selkeästi katkeruutensa Suo-
 mea kohtaan ja kiitollisuutensa siitä, että hän on saanut tulla Viroon
 "kohmettuneita jäseniään lämmittelemään", mutta toteaa alistuneena, että
 vieraanvaraisuuden lait pakottavat maanpakolaisen takaisin yöhön ja myrs-
 kyyn. Puheesta näkyy, että Leino on jo Suomessa harkinnut mahdollisuut-
 ta valita itselleen uusi isänmaa. Leinon esittämiin lukuisiin tervehdyk-
 siin, mikä tässä kurioositeettina mainittakoon, sisältyi myös hiukan kummas-

tusta herättänyt prof. Taavi Laitisen, tunnetun raittiusmiehen tervehdys, jossa kehoitettiin virolaisia vapauttamaan itsensä viinan myrkytyksestä. Taavi Laitinen oli Leinon kolmannen vaimon Hanna Laitisen holhooja.²⁴³

Leino julkaisi matkansa aikana myös paljon huomiota herättäneen avoimen kirjeen Viron valtionpäämiehelle eli riigivanemalle Konstantin Pätsille, mikä kirje näyttää jääneen huomaamatta niin Thauvõn-Suitsilta kuin Keel ja Kirjandus-lehden toimittajiltakin.²⁴⁴ Leinon kirje ilmestyi hänen Viron matkansa viimeisenä päivänä 1.6.1921 tallinnalaisessa sanomalehdessä Päevaleht. Siinä Leino kiittää Pätsiä tervehdyksestä, jonka hänen kirjallisen iltansa kunniaksi järjestetyillä päivällisillä Tallinassa oli välittänyt sisäministeri Einbund (myöhemmin Eenpalu). Samoin hän kiittää ministereitä Piip ja Kukk, jotka olivat myös olleet läsnä päivällisillä. Leinon arvonantoa Virossa osoittaa kokonaistakolmen ministerin vaivautuminen paikalle.

Kirjeessään Leino palaa tuttuun teemaan. Hän oli lähtenyt etsimään uutta isänmaata, jonka löytymisestä hän ei kuitenkaan ollut varma. Ehkä Leino halusi tässä vauhdittaa Viron kansalaiseksi pääsyään, mitä koskevan prosessin hän oli juuri pannut käyntiin.²⁴⁵ Kirjeessä kannattaa panna merkille myös se, että Leino erikseen painottaa ihastumisestaan virolaisiin kansanihmisiin, joita hän tapasi junassa, maaseutukierroksella ja muuallakin. Erityisesti hän mainitsee ulkoministeri Piipin isän, joka oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen.²⁴⁶ Nämä virolaiset kansantyyppit inspiroivat Leinoa suuresti. Leinoa askarruttivat jatkuvasti kolmannet virolaisaiheiset helkavirret, ja tätä varten hän tutkiskeli vanhojen virolaisten käyttäytymistä ja ajatusmaailmaa.

Leino kirjoitti tästä asiasta myös Virolaisissa vaikutuksissa.²⁴⁷ Hän oli nimittäin käynyt tapaamassa M.J. Eisenia (1857-1934), Tarton yliopiston kansanrunouden professoria. Leinon artikkelista käy ilmi, että tämänkin vierailun aikana hänen mieltään olivat askarruttaneet virolaisaiheiset helkavirret. Leino kirjoittaa:

Tiedusteltuani, missä olisi alkuperäisiä, painosta ilmestyneitä virolaisia kansantaruja saatavissa- tarkoituksia varten, joista vielä on liian aikaista puhua (alleviivaus P.L.)-

hän kiirehti heti kirjastoonsa ojentaen kal-
liiksi lahjaksi minulle kaksi vihkosta julkaise-
miaan "Eesti kohalikud muistejutud"---²⁴⁸
Jo nytkin ne ovat tässä suhteessa sangen
neitseellistä mielikuvitustani paljon he-
delmöttäneet ja kansoittaneet.

Ei ole epäilystäkään siitä, etteivätkö Leinon paljastamattomat aiheet tarkoittaneet juuri virolaisaiheisia helkavirsiä. Samoin on hyvin todennäköistä, että hän on löytänyt vanapagan- aiheen Eisenin kirjasta, sillä vanapagan on virolaisten kansantarinoiden keskeisintä ainesta, jota Eisenkin käsitteli.²⁴⁹ Samasta artikkelista näkyy, että lähetystövirikailija Ville Niskanen oli hankkinut Leinolle myös Eisenin kirjoittaman Eestimaa ajalugun eli Viron historian, joka tarkoittanee jo 1877 ilmestynyttä Eesti-, Liivi- ja Kuramaa ajalugu- teosta. Edelläkuvattua taustaa vasten on myös ymmärrettävissä Leinon haluttomuus lähteä Virosta. Hänhän huudahti lähtöä kiirehtivälle Aino Thauvõn- Suitsille: "En lähde.--- Olen päässyt täällä työn alkuun. Etkö sinä ymmärrä, etten voi riistäytyä irti."²⁵⁰ Leinon mielikuvitus oli alkanut jo työstää virolaisaiheita, mutta Helsinki vei hänet taas syövereihinsä.

Mutta varsinainen pommi Leinon Viron matkalla oli hänen anomuksensa päästä Viron kansalaiseksi ja samalla vapautua Suomen kansalaisuudesta. O-
nierva pitää Leinon ajatusta pähänpistona, mutta sitä se ei ollut. Kuten edellä on selvinnyt Leino toi hyvin monessa yhteydessä esiin halunsa isän-
maan vaihtamiseen. On tietysti vaikea sanoa, paljonko tässä aktiossa oli protestin halua ja paljonko todellista tahtoa tulla Viron kansalaiseksi.

Leinon aietta ei otettu aluksi vakavasti. Friedebert Tuglaskin epäili mahtaisiko Leino sittenkään viihtyä Virossa.²⁵¹ Mutta Leino ryhtyi toimiin palattuaan Tartosta Tallinnaan. Välikätenä Leinolla oli hänen vanha ystävänsä Ville Niskanen, joka oli samana keväänä nimitetty Suomen Tallinnan lähetystön attaseaksi. Leino esitteli ylpeänä Niskaselle lehtileikkeitä Viron kiertueestaan, jotka olivat toinen toistaan ylistävämpiä. Samalla hän toi ilmi katkeruutensa Suomea kohtaan. Jo ensimmäisen tapaamisen aikana Leino ilmoitti Niskaselle laatineensa anomuksen päästä Viron

kansalaiseksi. Seuraavana päivänä Leino oli entistä päättäväisempi ja antoi anomuksensa Niskasen vironnettavaksi. Niskanen oli asiasta tyrmistynyt ja piti hanketta epärealistisena, mutta ei halunnut loukata vanhaa ystäväänsä ja lupasi puhua asiasta epävirallisesti Pätsin kanssa, joka oli Viron ja Suomen ystävyysseuran puheenjohtaja riigivaneman viran haltijan lisäksi. Niskanen kävikin Pätsin puheilla, joka oli perehtynyt jonkin verran Leinon tuotantoon ja ilmoitti olevansa perillä runoilijan tragediasta.²⁵² Päts lähetti parhaat terveisensä runoilijalle ja kiitti arvonnasta Viroa kohtaan, mitä runoilijan aie osoitti.²⁵³

Runoilija Henrik Visnapuu on myös kirjoittanut tästä asiasta Leinon muistoksi laatimassaan kirjoituksessa.²⁵⁴ Visnapuun artikkelista ilmenee, että Leino oli puhunut aikeistaan 25.5.1921 myös Visnapuulle ja muille seurueeseen kuuluneille virolaisille. Tosin Visnapuun artikkelissa on ajoitusvirhe, sillä hän muistelee Leinon tämän jälkeen vielä käyneen Tartossa ja päättäneen jättää sen jälkeen kansalaisuushakemuksen lopullisen hoitamisen syksyksi 1921, jolloin hänen piti tulla uudestaan Viroon. Leino ei käynyt enää Tartossa sieltä lähdettyään, mutta Visnapuun maininta Leinon aikeesta tulla syksyllä uudelleen Viroon voi hyvinkin pitää paikkansa. Onervan päänäpistö- teoriaa vastaan puhuu sekin, että Leino oli jo Tartossa useaan otteeseen puhunut aikomuksestaan päästä Viron kansalaiseksi. Olipa hän Thauvõn-Suitsin kertoman mukaan lähettänyt Tartosta sähkökin asiasta Pätsille, mutta tälle tiedolle ei löydy vahvistusta.²⁵⁵ Leino itsekin vakuuttaa Ståhlbergille osoittamassaan kirjeessä, joka on päivätty 26.5.1921, että kansalaisuudenvaihto ei ole hänelle eilispäivän ajatus.²⁵⁶

Leinon operaatio ei kuitenkaan johtanut mihinkään. Hän oli ja pysyi Suomen kansalaisena. Mahdollisesti ulkoministeri Holsti ja Päts olivat pohtineet asiaa keskenään.²⁵⁷ Päts kävi vierailulla Suomessa toukokuussa 1922, jolloin Holsti oli vielä ulkoministeri. Jos em. tieto pitää paikkansa, niin Leinon operaatio näyttäisi aiheuttaneen päänvaivaa korkealla tasolla. Toteutuessaan Leinon kansalaisuudenvaihto olisi ollut hyvin kiusallinen molemmille maille.

Vielä vuonna 1925, vain kuukautta ennen kuolemaansa, Leino palasi asiaan, kun hänen uuttera virontajansa August Annist kävi häntä tervehtimässä. Leino mainitsi olleensa tosissaan kansalaisuushakemuksessaan, mutta Tõnisson ja

Holsti olivat keskinäisillä neuvottelulla saaneet asian raukeamaan. Holsti siirtyi 1923 Suomen lähettilääksi Tallinnaan. Tõnisson oli tuolloin Viron Riigikogun eli valtiopäivien puhemies, joten ei ole lainkaan mahdotonta, että Leinon asia olisi tullut puheeksi. Täyttä varmuutta siitä, hoitiko joku tallinnalainen asianajaja vielä tuolloin Leinon asiaa ei ole, mutta tällainen tarkoitus Leinolla oli ollut. Yhden hyvän seurauksen Leino oli kuitenkin huomannut- hänen valtioneulakettään oli tämän jälkeen nostettu!²⁵⁸

Viron lehdet eivät unohtaneet Leinoa tämän palattua Suomeenkaan. Postimies julkaisi nimittäin 22., 23. ja 25.6.1921 Leinon Virolaisia vaikutuksia nimellä Muljed Eestist. Tosin lehdessä ei ilmestynyt kolmatta osaa, jossa ovat Pikakuvat X- XVI. Helsingin Sanomissakin ne ilmestyivät vasta 28.6.1921. Melkoista kohua Virossa herätti myös se, että Leinon kansalaisuus-hakemus julkistettiin siellä, kuten Leino oli alunperin tarkoittanutkin, Päevaleht- sanomalehdessä.²⁵⁹

Eikä Leinokaan unohtanut Viroa matkansa jälkeen. Vain kaksi viikkoa paluunsa jälkeen hän esiintyi jälleen virolaisen auditorion edessä, nyt Helsingissä. Noin 800 virolaista koululaista oli saapunut ystävyysvierailulle Helsinkiin. Yliopiston juhlasalissa järjestettiin heille 15.6.1921 juhla, jossa Leinokin esiintyi. Hän esitti vironkielisen puheen, jonka oli kääntänyt neiti Kallas.²⁶⁰ Lisäksi Leino lausui kolme runoan, kaksi viroksi ja yhden suomeksi.²⁶¹ Leino mainitsee kirjeessään Aino Thauvõn-Suitsille 27.6.1921 lausuneensa paitsi yliopistolla myös saaristossa virolaisille. Hän sanoi myös Virosta tulleen tuhansia vieraita.²⁶²

26.7.1921 Leino lähetti äskeisen matkansa isännälle ja virontajalleen Bernhard Lindelle sähkeen, jossa ilmoitti tulevansa Viroom syyskuussa "pakinoimaan" eli ilmeisesti esiintymään uudelle kiertueelle, mutta tästä suunnitelmasta ei tullut mitään.²⁶³

Tallinnassa sijaitsevasta Friedebert Tuglasin museosta löytyy myös dokumentteja, jotka todistavat Leinon jatkuvasti ajatelleen Viroom menoa matkansa jälkeen. Leino on ensinnäkin matkansa aikana 17.5.1921, jolloin hän oli Tartossa, antanut Tuglasille Ajatteren omistuskirjoituksella: "Hra Tuglasele muistoksi pieneksi tämän kirjan tekijän Tarton käynnistä veljellisen ja virkaveljellisen kädenlyönnin kanssa." Matkansa jälkeen Leino lähetti teoksensa Vanha pappi(1921) Tuglasille, jossa on omistuskirjoitus: "Hra ja Prouva Fr. Tuglasele mälestuseks kevadest 1921 ja lootuses

kohata sirelite öitstes uuel aastal 1922."²⁶⁴ Todennäköisesti Aino Thauvõn-Suits on antanut Leinolle käänösapua omistuksen vironتاميسessa, sillä vaikka Leino hallitsikin jossain määrin viroa, niin omistuksessa on niin paljon hyvää kielenhallintaa vaativia muotoja, että ne eivät olisi Leinolta onnistuneet. Thauvõn-Suits vaikutti Vanhan papin syntyyn kertomuksillaan isästään, kirkkoherra Thauvõnista.²⁶⁵ Leino piti Tuglasiin yhteyttä vielä vuonna 1923, jolloin hän pyysi avustusta suunnittelemaansa pasifistiseen aikakauslehteen Työn rauha. Samanlaisen kirjeen hän lähetti myös Bernhard Lindelle 15.5.1923.²⁶⁶

Leinon Viron matka sai aikaan todellisen Leino-kuumeen Virossa. Kuten liitteenä olevasta bibliografiasta näkyy, Viron lehdistö otti Leinon hyvin näkyvästi vastaan. Mutta tätä merkittävämpää on kuitenkin se, että Leinon runous teki lopullisen läpimurron Virossa. Jo vuonna 1922 ilmestyivät Helkavirret (ensimmäinen sarja) kahtena vironnoksena: Helkalaulud A. Annin ja Pühad laulud V.Ridalan kääntäminä.

Helkalaulud ilmestyi koulujen käyttöön tarkoitetussa maailmankirjallisuuden sarjassa, joten Leinon runouden leviämislle Viron nuorison keskuuteen oli nyt hyvät edellytykset. Annist kirjoitti teokseen kymmensivuisen esittelyn Eino Leinon tuotannosta, jossa hän hyvin asiantuntavasti esittelee Leinon runouden pääpiirteet. Annist tuo esiin myös sen polemiikin, jota Leinon ympärillä Suomessa oli käyty.

Ridala käänsi myös helkavirsien ensimmäisen sarjan kokonaisuudessaan. Käänösten lähempi vertailu menee tämän tutkimuksen tehtävänasettelun ulkopuolelle, mutta voidaan todeta, että Ridalan käänökset eivät ole kestäneet ajan koetusta niin hyvin kuin Annistin. Vuonna 1972 ilmestyneessä Leinon antologiassa Kaunimad laulud ei ole yhtään Ridalan käänöstä, mutta sen sijaan Annistin koko Helkalaulud on kelpuutettu mukaan, tosin hiukan muutuneessa asussa. Aino Thauvõn-Suits antaa näistä käänöksistä väärän tiedon, kun hän väittää, että sekä Ridalan että Annistin käänökset olivat ilmestyneet jo Leinon vierailun aikana.²⁶⁷ Annist nimittäin lähetti vasta 30.6.1922 Leinolle kirjeen, jossa hän pyysi lupaa julkaista vironتامansa Helkavirsien ensimmäisen sarjan. Annist ei tiennyt Leinon osoitetta, joten hän oli lähettänyt kirjeen Otto Mannisen välityksellä, joka lähetti sen edelleen Leinolle "Helkavirsien viriämäsijoilta" eli Kangasniemeltä.

Kirjeestä käy ilmi, että Annist ja Ridala kävivät eräänlaista kilpajuoksua Leinon virontajina, sillä hän totesi kirjeessään: " Kun olen koettanut kääntää mahdollisimman helppotajuisesti, niin toivon vähintään siinä suhteessa työni säilyttävän jonkunlaisen arvon Ridalankin käännösten rinnalla." Ridalan Pöhdä laulud oli siis ilmestynyt jo aiemmin.²⁶⁸ Kirjeessään Annist sanoi toivovansa, että Leinon Helkavirret ilmestyisivät Viron Kirjallisuuden Seuran koulukirjallisuuden toimiston Maailmankirjallisuuden merkkiteosten sarjassa, jossa ne ilmestyivätkin.²⁶⁹

Leino antoi luvan hyvin nopeasti, hänellä ei ollut mitään rahantuloa vastaan noihin aikoihin, sillä jo 18.10.1922 hän kiittää Annistia saamastaan Helkalaulujen virolaisesta painoksesta kirjeellä, joka ei sisälly Aarre M. Peltosen toimittamiin Leinon kirjekokoelmiin:²⁷⁰

Aug. Anni

Tartto

Rakas sukuveli.- Pyydän lausua tautivuoteeltani ("von meiner Madrassengruft") sulimmat kiitokseni Teille Helkalaulujen virolaisesta painoksesta, jonka olette ollut kyllin ystävällinen minulle lähettääksenne.

Kunnioittaen

Hki 18.10.22. Eino Leino

:osoitteeni Liisank. 27,

Suits, josta aina tiedän saavani postilähetykseni

Kirje on korutonta kertomaa- kirjaton, karjaton mies, julistamaton kansallisorunilija Eino Leino vailla osoitetta kiittämässä sydämellisesti sukulajeään, virolaista kääntäjänsä ja ihailijaansa, lähes ainoan tukensa ja turvansa Tarton yliopiston kirjallisuuden professorin puolison Helsingin osoite poste restantena. Noihin aikoihin Leino oli hoidettavana Eiran sairaalassa.²⁷¹

2. Viimeiset terveiset

Leino näyttää elämänsä viimeisinä vuosina, jolloin hän kaiken muun har-
 kkitsemattoman lisäksi solmi avioliiton hermostollisesti sairaan Hanna Lai-
 tisen kanssa, hakeneen tukea Virosta. Hän oli Viron matkallaan tutustunut
 kuuluisaan virolaiseen psykiatriin ja samalla etevään kirjallisuudentunti-
 jaan Juhan Luigaan, josta Hella Vuolijoki oli jo kertonut hänelle Kukkian
 kesänä.²⁷² Ilmeisesti kesäkuussa 1922 Leino on hahmotellut Luigalle lähe-
 tettävää sähkettä joka osoittaa toisaalta Leinon luottamusta virolaisiin
 ystäviinsä ja toisaalta sen, että Leinon tila on ollut mitä vakavin. Säh-
 keen luonnos, ilmeisesti sähkettä ei koskaan lähetetty, on ylipyyhintöineen
 järkyttävä dokumentti.

med.

Prof Dr Luiga

Tallinna

käväistä heti

Voitteko ~~tulla kiirei~~

maiseksi Helsinkiin sai-
 raan ystävänne her-

Eino Leinon toivomuksesta
~~no~~diagnoosia tekemään?

Eino Leino ²⁷²

Hyvällä tahdolla sähkeen luonnoksen voi lukea niin kuin Aarre M. Pel-
 tonen on sen lukenut Leinon kirjekokoelmaan: "Voitteko käväistä heti Helsin-
 gissä sairaan ystävänne Eino Leinon toivomuksesta?"²⁷³

Leinon viimeiset vuodet eivät olleet hänelle todellakaan iloista vaellus-
 ta. Mutta Viro, joka oli tullut hänelle kuin unelmaksi, tarjosi kuitenkin
 ilonaiheita. Virolaiset teatterit esimerkiksi osoittivat kiinnostusta
 Leinon näytelmiä kohtaan. Heti Leinon Viron matkan jälkeen 4.6.1921 oli

Helsingin Sanomissa uutinen, jonka mukaan Tallinnan Draamateatteri olisi halunnut ottaa Leinon näytelmän Simo Hurtta ohjelmistoonsa jo näytäntokaudella 1921-1922 . Bernhard Linden piti kääntää näytelmä. Tämä suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut. Mutta Simo Hurtta tuli lavalle Virossa. Sen ensi-ilta helmikuussa 1925 Tallinnan Estonia-teatterissa oli todellinen teatteritapaus. Näytelmän käänsi August Annist ja Leino muokkasi näytelmän lopun uudelleen virolaista esitystä varten. Pääosissa olivat Viron teatterin ehkä tuon ajan valovoimaisimmat tähdet Erna Villmer, Juhan Luigan entinen puoliso, ja Ants Lauter. Bernhard Linde kiitti arvosteluissaan erityisesti Villmerin suoritusta. Leino itsekin oli toivonut Villmeriä tähän osaan. Esityksen ohjasi tunnettu teatterimies Hanno Kompus.²⁷⁴ Onerva mainitsee Tallinnan Draamastudion käännättäneen Maan parhaat.²⁷⁵ Näin on mahdollisesti tapahtunut, mutta Maan parhaat ei tullut Draamastudion ohjelmistoon.²⁷⁶

Viimeinen virolainen, jonka Leino tapasi, oli August Annist, joka joulukuussa 1925 lähti hakemaan henkilökohtaisesti lupaa Simo Hurtta- näytelmän viroonnosta varten.²⁷⁷ Annist ei ollut vuosikausiin tavannut Leinoa ja heidän välilleen sukeutui siksi pitkä keskustelu, jossa käsiteltiin hyvin laajasti Leinon Viron matkaa vuonna 1921.²⁷⁸ Leino kaskuili vieraalleen pitkään matkastaan, josta hänelle oli jäänyt lukuisia tapauksia elävästi mieleen. Leino ei ollut unohtanut Tartonmaan lainehtivia viljapeltoja eikä Tarton sireenin ja kastanjan tuoksun täyttämiä öitä. Leino sanoi varmasti tulevansa keväällä 1926 Viroon. Hän tahtoi nähdä Muhun saaren ja Setumaan,²⁷⁹ joista hän toivoi löytävänsä samanlaista primitiivistä elämää kuin Suomen Karjalasta. Tämä on täysin selvä viittaus siihen, että Leinolla oli mieleessään aineiston hakeminen näiltä alueilta virolaisaiheisia heikavirsiä varten, minkä hän Annistille paljastikin. Lopuksi Leino lähetti vielä terveisensä Suitseille, Tuglasille ja kaikille, kaikille. Hän vakuutti varmasti tulevansa Viroon. Annist lopettaa muistokirjoitukseksi tarkoitettun artikkelinsa:

Pieni epäily häivähti minussa tuolloin, kun kuulin hänen hapuilevia sanojaan keväisestä Viroon tulosta. Mutta kuinka olisin voinut arvata, että jo niin varhain, että jo samana keväänä, kun jälleen kukkivat Tartossa tuoksuvat sireenit ja valkoiset kastanjat, ei ole enää Eino Leinoa, ei ole enää ollenkaan.

Eikö ole? Mutta onhan: elää Kouta, elää ylpeä Ylermi ja pyhä Yrjänä, elää epäilevä Räikkö, ikuisesti taistelevat veljet Oterma ja Katerma, alati puhuu kaunista legenda "sininen risti" suomalaisten korprien takaa, jossa "läikkyi tyynet järvet", kaikkia Suomen suvun "tummia" nuoria lohduttaa se tieto, että "säikkyivät isätkin ennen, toki aikansa elivät". Ja lukemattomissa lauluissa elää myös edelleen ihminen Eino Leino, rakastaa ja kärsii, valitsee ja iloitsee, seisoo vartiossa kansansa puolesta, parantaa sen haavat, kärsii sen kanssa. Eino Leino elää edelleen- ja lähettää terveisiä kaikille, kaikille.²⁸⁰

Tuskinpa empaattisempaa nekrologia olisi Leinolle voitu kirjoittaa.²⁸¹

Mutta vielä Annistin vierailun jälkeenkin Leino vakuutti tulevansa Viroon. Vain n. kolme viikkoa ennen kuolemaansa hän lähetti Lindelle viimeiseksi jääneen teoksensa Elämäni kuvakirja, johon Leino kirjoitti omistuksen: " Näkemiin ensi vuonna keväisessä Eestissä, sen suurenmoisissa puutarhoissa."²⁸² Linde oli pyytänyt Leinoa tulemaan Viroon jo Simo Hurtan ensi-iltaan Tallinnaan helmikuussa 1925, mutta tuolloin Leino vastasi: "En, en minä tule nyt, mutta kyllä tulen keväällä taas kotimaahasi, silloin kun syreenit kukkivat. Silloin tahdon nähdä uudelleen Eestin ja ystäväni siellä."²⁸³

Syksyllä 1925 Aino Thauvón-Suits lupasi, että hän tulee hakemaan Leinon keväällä 1926 Tarttoon Suitsien luo.²⁸⁴ Lindelle lähetetyt viestit todistavat, että hän puhuu totta. Leinon piti todella mennä keväällä 1926 Viroon, Tarton syreenien tuoksuun, mutta tuota kevättä Leino ei enää nähnyt. Viron kukkivat puutarhat jäivät hänelle vain mielikuvaksi, kangastukseksi viimeisestä onnellisesta ajasta hänen kohtuuttoman kovina viime vuosinaan. Ehkäpä kauan suunnitellut kolmannet helkavirretkin olisivat syntyneet, jos Leino olisi päässyt Viroon, josta hänellä oli niin innostava ja kaunis muisto vuoden 1921 voittoisilta päiviltä.

Eino Leino on todella elänyt Virossa kuolemansa jälkeenkin, kuten liitteenä olevasta Leinon viromnostien luettelosta näkyy.

Erityisen merkittävä tapaus oli vuonna 1972 ilmestynyt Leinon runo-antologia *Kaunimad laulud* (*Kauneimmat laulut*), joka on varmasti paras ja laajan Leinon runojen käännöksistä millään kielellä ilmestynyt valikoima.²⁸⁵ Kun Leinon syntymästä tuli kuluneeksi sata vuotta vuonna 1978, niin Virossa Leinoa juhlittiin melkein näkyvämmiin kuin Suomessa. Neuvosto-Viron kirjailijaliitto, kulttuuriministeriö, televisio ja paikallinen ystävyysseura järjestivät Tallinnan raatihuoneella näyttävät satavuotisjuhlut. Suomea tilaisuudessa edusti Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden apulaisprofessori Maria-Liisa Kunnas. Juhlaesitelmän tilaisuudessa piti Tarton yliopiston Viron kirjallisuuden professori, lyriikan tutkijana tunnettu professori Karl Muru. Muru totesi esitelmässään mm. seuraavaa:

Eino Leinon juhla on Suomen kirjallisuuden suuri juhlapäivä. Otamme lämpimin sydämin siihen osaa myös Suomenlahden tällä rannalla, sillä Eino Leinon tarina on samalla kaunis luku kansojen kulttuurivaihtoa.²⁸⁶

Näin todella on. Eino Leinon tarinaan kuuluu erottamattomana ja keskeisenä osana hänen suhteensa Viroon. Kerrankin voimme olla varmoja siitä, että Suomi on ollut kulttuurivaihdossa myös antavana osapuolena. Eino Leino ei omaksunut koskaan "ison veljen" asennetta suhteessaan Viroon ja virolaisiin, mutta hän oli epäilemättä "iso veli" monillekin Viron kirjallisen maailman vaikuttajille. Leinon tuotannon parhaan osan murskaava nerokkuus pakotti heidätkin antautumaan. Mutta inhimillisellä, yksilöllisellä tasolla Leino oli myös saavana osapuolena. Elämänsä vaikeimpina aikoina hän sai paljon, niin aineellisesti kuin henkisestikin, virolaisilta ystäviltaan, jotka eivät koskaan kääntäneet hänelle selkäänsä, kuten niin monet suomalaiset Leinolle tekivät.

V Päätelmiä

Eksplisiittisellä tasolla on todettava, että Viro ei ole merkinnyt Leinon tuotannossa keskeistä elementtiä. Suuri osa siitä, mitä hän on virolaisaiheiden inspiroimana kirjoittanut, ei kuulu hänen tuotantonsa kestävimpiin ja parhaimpaan osaan. Mutta tämä on sittenkin pinnallinen tulkinta, sillä Leino sai toki niin paljon Virosta ja virolaisista, että se heijastuu yleisellä ja samalla implisiittisellä tasolla hänen tuotannossaan. On selvää, että heimotunne, permiläisyys, suursuomalaisuus, kuuluminen Väinön lasten perheeseen, minkä nimikkeen Leino sille antaakin, on saanut paljon virikkeitä Leinon Viron harrastuksesta ja samalla värittänyt suurta osaa hänen tuotannostaan aina nuoruuden patriotismista 1920-luvun suuren Suomen lauluihin. Leinon runojen tulkinnassa tätä seikkaa ei ole otettu riittävästi huomioon. August Annist osoittaa, että Leinon heimoharrastus on syytä ottaa huomioon mm. Helkavirsien toisen sarjan balladeja tulkittaessa.²⁸⁷ Leino oli paitsi kansallinen myös yhteissuomalainen romantikko tai uusromantikko, kuten hän itse itseään nimitti. Esimerkiksi Viljo Tarkiainen ei postuumissa teoksessaan Eino Leinon runoudesta (1954) ota lainkaan huomioon Leinon Viron harrastusta. Samoin Suomen kirjallisuuden IV osassa, jossa on pitkä Leinoa koskeva Rafael Koskimiehen tutkielma, on tämä aspekti sivuutettu täysin lukuunottamatta yhtä valokuvaa, jossa Leino keskustelee Gustav Suitsin kanssa. Maria-Liisa Kunnas, tehtävänasettelustaan johtuen oikeutetustikin, sivuuttaa myös Leinon virolaisvaikutteet.²⁸⁸ Leinoa voidaan hyvällä syyllä pitää pansuomalaisena runoilijana. Hänen pansuomalaisuutensa virolaisuus kuuluu erottamattomana ainesosana, ei kuitenkaan poliittisena suursuomalaisuutena vaan heimoustunteena.

Aarre M. Peltonen on osoittanut väitöskirjassaan,²⁸⁹ jossa käsitellään Leinon Helkavirsien ensimmäistä sarjaa, siis varsin suppeaa, mutta sitäkin merkitsevämpää osaa Leinon tuotannosta, että virolaista taustaa ei ole syytä lyödä laimin silloin, kun halutaan saada aikaan mahdollisimman pitävä tulkinta Leinon runoudesta. Peltonen pystyy osoittamaan myös virolaisen vaikutuksen osuuden Leinon mestariteoksen takana.²⁹⁰ Peltonen tutkimus todistaa, että Eino Leino ja Viro ei ole yhdentekevä aihe Leinon kaikkein arvokaimmankaan tuotannon tulkinnassa.

Jälkikäteen on tietysti mahdoton rekonstruoida kaikkea sitä, mitä Leino on saanut suhteestaan Viroom ja virolaisiin. Mutta tuskinpa kukaan hänen aikaisistaan merkittävistä suomalaiskirjailijoista, jos Kallas ja Vuolijoki jätetään huomioonottamatta, oli siinä määrin perehtynyt virolaiseen kulttuuripiiriin kuin Leino ja tuskin yhdellekään heistä Viro ja virolaiset merkitsivät henkilökohtaisesti niin paljon.

Tämä tutkimus on peruskartoitus aiheesta Eino Leino ja Viro tehtävänäsetelunsa mukaan. Tässä tutkimuksessa on rajoitettu Leinon elinaikaan ja näkökulma on ollut suomalainen. Mutta kuten Heldur Niit ansiokkaassa arvioinnissaan Eino Leinosta huomauttaa,²⁹¹ aihe tarjoaisi vielä paljon tutkittavaa. Virolaiset tutkijat voisivat selvittää esimerkiksi sen, mikä tosiasiallinen vaikutus Leinolla on ollut virolaiseen runouteen, erityisesti Noor-Eestin ryhmään ja Gustav Suitsiin. Samoin voitaisiin tutkia Leinon vastaanotto Virossa ja häntä koskevat yleisemmätkin arvioinnit. Leinon henkilöhistoriaan on todennäköisesti saatavissa vielä valaistusta virolaisista lähteistä, vaikka merkittävimmät asiat ovatkin jo tulleet esille.

Jokaisella tarinalla on loppunsa. Niin myös tarinalla Eino Leinosta ja Virosta. August Annist on tulkinut Leinon aina sykhdyttävän Väinämöisen laulun tavalla, joka kuvastaa jyhkeästi jotain siitä keskeisestä, mitä Leino on Virolle antanut.

Palju on laule ja palju ka laulikuid leida.
 Üks see on laul,
 mis üle muu:
 inimese, aate ja vaimu armutu laul.
 Vaibuvad rahvad,
 vaibu ei võim see,
 laulnud mis rahva rinda on lausuja suur..

LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

Lyhenteet lähdeluettelossa

1. Vrt. Aarre M. Peltosen toimittamat Leinon esseekokoelmat Maailmankirjailijoita, 1978, ja Pohjolan kirjailijoita, 1979.
2. Ks. Leino 1965, s. 170-172
3. Thauvõn-Suits 1958.
4. Merkittävimmät niistä löytyvät tämän tutkimuksen lähdeluettelosta.
5. Kurman 1972. Ks. myös Kuldsepp 1977 ja Laitinen 1973 I.
6. Kurman 1972, s. 41-42.
7. Arwidsson 1909, s. LXXIX.
8. Mnemosyne 1822, s. 175-176.
9. Salu 1967, s. 213.
10. Anttila 1931, s. 399
11. Sama, s. 401-402.
12. Ks. Salu 1967.
13. Lõnnrotin Viron matkasta, ks. myös Kurman 1972.
14. Suomen silta- käsitteestä Suomen ja Viron suhteiden symbolina, ks. Laitinen 1973 II.

15. Kohtamäki 1956, s. 74-75.
16. Sulo Haltsonen on selostanut Virittäjässä 1961, s. 67-72, Ahlqvistin Vatjan ja Viron matkoja.
17. Haavio 1973, s. 575.
18. Ks. Kauppinen 1952, s. 242-243.
19. Koskimies 1968, s. 79-86
20. Kirjallinen Kuukauslehti 1869, s. 195-200, 221-230 ja 250-257.
21. Ks. Ruskopilviä, Kuopio 1963, s. 6-20.
22. Leino 1965, s. 171.
23. Peterburg 1869.
24. Leino 1965, s. 170-172. Koit ja Hämarik, mitä Leino käyttää koko Viron runoutta luonnehtivana kuvana, on F.R. Faehlmannin seipitänän pseudomyyttinen tarina.
25. Ks. Virolaisia vaikutuksia, Helsingin Sanomat 12.6.1921.
26. Ks. s. 8.
27. CAF näki toki Viron yhtenä kokonaisuutena. Yksi kieli, yksi kansa ja tulevaisuudessa ehkä yksi Viron valtiokin on hänen kansallisromanttisesti sävyttynyt ajattelutapansa.
28. Ensimmäinen kirje ilmestyi Uudessa Suomettaressa nr. 69, 9.6.1877 ja viimeinen, järjestysnumeroltaan XX, 22.5.1878. Todellisuudessa kirjeitä ilmestyi kuitenkin vain 17, sillä XV ja XVIII kirjettä

ei US:sta löydy. Monissa kirjeissä oli tosin pitkiä jatko-osia, joten jos ne lasketaan erillisiksi matkakirjeiksi, niin kirjeitä ilmestyi yli 20.

29. Uusi Suometar nr. 43, 10.4.1878.
30. Näiden selvitys, ks. Uusi Suometar nr. 116, 26.9.1877.
31. Uusi Suometar nr. 120, 6.10.1877.
32. Sama.
33. Uusi Suometar nr. 78, 29.6.1877.
34. Uusi Suometar nr. 81, 7.7. 1877.
35. Uusi Suometar nr. 61, 22.5.1878.
36. Uusi Suometar nr. 61, 22.5.1878.
37. Uusi Suometar nr. 121, 8.10.1877.
38. Uusi Suometar nr. 48, 23.4.1878.
39. Uusi Suometar nr. 49, 24.4.1878.
40. Uusi Suometar nr. 57, 14.5.1878 lisälehti.
41. Uusi Suometar nr. 61, 22.5.1878.
42. O.A.F. Lönnbohmin arkisto, kansio 14, Kertomus olostä Tartossa ja Muistelmia Virosta: Uuden kansallisen elämän aamurusko 1870-1880-luvulla.

43. O.A.F. Mustonen, Suomalais-virolainen sanasto Ahlqvistin lukemistoa varten, Helsingissä 1882 Viipurin Kirjallisuuden Seuran kustantamana.
44. Suomi III-7, Helsinki 1893.
45. Kasimirhan juhlallisella tavalla antoi Eino Lönnbohmille runoilijanimen Eino Leino 12-vuotiaan koululaisen esikoisrunon Kajaanin Linna ilmestyttyä OAF:n toimittamassa Hämeen Sanomissa 26.9.1890.
46. Ks. Nykysuomen sanakirja.
47. Niit 1973, s. 163
48. Leino 1968, s. 516.
49. Ks. EKA III, s. 37 ja 330.
50. Talve 1953.
51. Andresen 1975, s. 616.
52. Thauvõn-Suits 1964, s. 182.
53. Andresen 1975, s. 616.
54. Talve 1953, s. 344. Talve tosin viittaa tässä yhteydessä mm. Onerva 1932, I, s. 273, mutta tuolta sivulta ei löydy mainintaa Suitsista tai edes suurlakosta.
55. Onerva 1932 II, s. 264 ja Talve 1953 s. 353, nr. 49
56. Ks. Thauvõn-Suits 1958, s. 6 ja s. 122 eteenpäin.
57. Andresen 1975, s. 616. Andresenin lähteenä on ollut luultavasti Thauvõn-Suits 1964. Ks. mt. s. 107

58. Niit 1973, s. 162
 59. Suits 1921.
 60. Thauvoñ-Suits 1964, s. 166-167.
 61. Sinimets 1937
 62. Leino 1905
 63. Webermann 1961.
 64. Andresen 1975.
 65. Leino itsehän oli suomentanut Haavaa, kuten edellä selostettiin. Kuvaavaa on, että ensimmäinen suomeksi ilmestynyt virolaisen kirjailijan runoteos oli Bernard Kangron Liekehtivä jälki, 1956, suom. Lauri Kettunen ja sitä seuraava vasta 1979 ilmestynyt Marie Underin antologia Puutarhan syksy.
 66. Alunperin Tasuja, 1880.
 67. Alunperin Liina, 1877. Suomennoksista, ks. Kuldsepp 1977.
 68. S. 150-152.
 69. Ks. myös Kunnas 1972, s. 43
 70. Ks. Sinimets 1937, s. 284.
 71. Ks. Talve 1953.
 72. Leino 1961, s. 266 ja Talve 1953, s. 347-348.
 73. Talve 1953, s. 358.
 74. Suits 1921, s. 6.
-

75. Talve 1953, s. 349, n. 31.
76. Thauvón-Suits 1958, s. 6.
77. Ks. Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed, IX, Tartu 1976, s. 140.
78. Tuglasin oleskelusta Helsingissä pakolaisvuosina, ks. esim. Andresen 1968, s. 18-24.
79. Ks. Tuglas 1960.
80. Kallas 1978, s. 11. Ks. myös Leino 1962, s. 259.
81. Thauvón- Suits 1958, s. 19.
82. Andresen 1968, s. 56. Kriitiline intermezzo on ilmestynyt uudestaan vuonna 1966 julkaistussa valikoimassa Marginaalia. Marginaalia tarkoittaa pienimuotoisista esseistiikkaa. Vuoden 1966 Marginaalian Kriitiline intermezzo eroaa kuitenkin monissa kohdin alkuperäisestä Kriitillisestä intermezzosta. Alkuperäisen tekstin kappale 10, jossa Tuglas arvioi sitä, mitä kestäväää Viron kirjallisuudessa on ilmestynyt, on jätetty kokonaan pois. Futurismia käsittelevästä kappaleesta 13, alunperin 14, on jätetty futurismista puhuttaessa pois Marinettin nimi.
83. Thauvón-Suits 1958, s. 19.
84. Pisuhänd, 1913. 'Pisuhänd' on para, uskomusolento, jonka kuviteltiin hankkivan omistajalleen erilaisia tuotteita.
85. Andresen 1979, s. 56.
86. Ks. Paar sammukest 1976, s. 114-118.

87. Andresen 1975, s. 617. Ks. myös Paar sammukest 1976, s. 166.
88. Tuglasin novelleja pidetään edelleenkin virolaisen novellistiikan ehdottomaan kärkeen kuuluvina.
89. Leino 1911.
90. Vuolijoki 1947, s. 14.
91. Odaliski on turkkilaisen haaremin orjatar tai tanssijatar.
92. Vuolijoki 1947, s. 18-19.
93. Vuolijoki 1947, s. 29 ja Onerva 1932 II, s. 142-143.
94. Onerva 1932, II, s. 144.
95. Vuolijoki 1947, s. 35-36.
96. Tämänkin lupauksen 1921 jo joltisestikin alkoholisoitunut Leino piti niin hyvin kuin se alituisesti alkoholia tarjoilevissa virolais-seurueissa oli mahdollista.
97. Vuolijoki 1947, s. 94-96.
98. Ks. Vuolijoki 1947, s. 100-107 ja Onerva 1932 II, s. 149-151.
99. Ks. sama kuin edellä.
100. Vuolijoki 1947, s. 30.
101. Thauvón-Suits 1958, s. 62-63.
102. Vuolijoki 1947, s. 136-140.

103. Peltonen 1977 I, s. 167-168.
104. Ks. Laitinen 1973 I, s. 153-159.
105. Leinon mielestä Aino Suoniossa ei ollut vielä näkyvässä alkuperäinen persoonallisuus. Puutteista huolimatta hän katsoi kuitenkin runojen olevan yleensä kokoonpanoltaan ehyitä. Kokoelman toista osaa, balladisarjaa Elvi ja Elviiga, Leino piti kehittyneenä kuin ensimmäistä. Näin oli luotu perusta Leinon ja Kallaksen kirjalliselle yhteydelle.
106. Onerva 1932 I, s. 180.
107. Päivälehti 20.23.1902.
108. Kallakset muuttivat Viroon vuonna 1903.
109. Ks. Laitinen 1973 I, s. 13.
110. Meren takaa I ja II, ks. Laitinen 1973 I, s. 57-69.
111. Ks. Laitinen 1973 I, s. 60.
112. Ks. Laitinen 1973 I, s. 61.
113. Mere tagant I 1905, Mere tagant II 1908 ja Ants Raudjalg 1907. EKA III käsittelee sekä Hella Vuolijoen että Aino Kallaksen myös virolaiseen kirjallisuuteen kuuluvina kirjailijoina.
114. Aihe olisi lähemmän tutkiskelun arvoinen.
115. Laitinen 1973 I.
116. Kallas 1911.

117. Kirjallisuutta otsikon alla arvostellaan samassa osastossa Leinon Työn orja- romaani, arvostelijana nimimerkki J.S., Kallaksen Merentakaisia lauluja ja aiemmin esillä olleet Friedebert Tuglasin Vilkkuvatuli.
118. Leinohan oli itsekin kääntänyt Haavaa. Ks. s. 9-12.
119. Kallas 1911, s. 10 ja 30. Kallaksen katsaus kannattaa muistaa aina silloin, kun on kyse Suomen ja Viron kirjallisista suhteista. Se on erityisen asiantuntevasti laadittu.
120. Suits ja Tuglas olivat molemmat myös poliittisesti aktiiveja kirjailijoita kuten Leinokin. Suitsin ja Tuglasin poliittisesta toiminnasta Suomen ja Viron itsenäistymisprosessin yhteydessä, ks. esim. Zetterberg 1977.
121. Kallas 1978 II, s. 26. Ehkäpä Leinolla oli vielä mielessään Vuolijoen runsaat pari vuotta aiemmin kertomat kuvat Tartosta. Ks. s. 22.
122. Ks. Thauvõn-Suits 1958.
123. Leino 1962, s. 46-47.
124. Ks. Leino 1962 ja Kallas 1978 II.
125. Oskar Kallas koki hyvin kipeästi Leino- episodin. Ks. Kallas 1978 II.
126. Leino 1962, s. 33. Leino aloitti Karjalan kuninkaan kirjoittamisen heinäkuussa 1917. Peltonen 1977 I, s. 109.
127. Kallas 1918, s. 68.
128. Vuolijoki 1947, s. 96-97.

129. Leinon vaikutuksesta Virossa, ks. myös EKA III, s. 39, 329, 345, 348,349 ja 503.
130. Kosonen julkaisi Leinon Naamioiden neljännen ja viidennen sarjan vuonna 1909.
131. Onerva 1932 II, s. 185.
132. Ks. esim. Valvojan vuosikerrat 1912, 1914 ja 1916.
133. Zetterberg 1977 ei tunne ehdotusta ollenkaan.
134. Leino sisällytti tämän runon myös vuonna 1918 ilmestyneeseen Vapauden kirjaan.
135. Ks. Zetterberg 1977, s. 103.
136. Ks. Zetterberg 1977, s. 43-44.
137. Ks. s. 58.
138. Kannessa otsikko myös saksaksi.
139. Ks. Zetterberg 1977, s. 102.
140. Ks. Sini-Musta-Valkoinen, s. 3-6.
141. Zetterberg 1977, s. 100.
142. Sama s. 102-103.
143. Vrt. Leinon teos Helsingin valloitus, 1918.
144. Sini-Musta-Valkoinen, s. 48.

145. Ks. Peltonen 1977 I, s. 99.
146. Kauppo oli liiviläispäällikkö, joka yhdessä saksalaisten ristiritarien kanssa sortoi virolaisia, kunnes sai surmansa yhdessä virolaisten päällikön Lembitin (Lemmityn) kanssa ns. Madisin (Mantsin) päivän taistelussa Viljandin lähistöllä vuonna 1217.
147. Leino 1965, s. 172.
148. Thauvón-Suits 1958, s. 84-85.
149. Ks. Zetterberg 1977, s. 38-49.
150. Zetterberg 1977, s. 207.
151. Suitsin toiminnasta, ks. esim. Zetterberg 1977, s. 38-49, 51, 75, 78, 83, 102, 112, 207 ja 250.
152. Pohjan Pojista ja suomalaisten vapaaehtoisten toiminnasta Viron vapaussodassa, ks. Helanen 1921.
153. Leino 1962, s. 46.
154. Pohjan Pojat lähtivät Viroon 12.1. ja 11.1. oli heidän lähtöparaatinsa. Helanen 1921, s. 344-345.
155. Peltonen 1977 I, s. 163 ja Helanen 1921, s. 237-262.
156. Ks. mm. 5.1., 7.1., 9.1., 13.1., 14.1., 15.1., 16.1., 17.1., 18.1., 19.1. jne. Lisäksi lehdessä on tammikuun ajalta kymmenittäin muitakin Viroa koskevia artikkeleja ja uutisia. 16.1. Helsingin Sanomat omisti kokonaisen sivun Virolle jne.
157. Runossa sankari tosin kuolee. Ei tietysti ole mahdotonta, että uutisen suomalainen urhokin kuoli Tiikkaan.

158. Ks. s. 49.
159. Ks. Uustalu 1968, s. 15-21.
160. Runo oli ilmestynyt jo vuoden 1919 Nuoren Suomen XXIX joulualbumissa s. 2 nimellä Suursuomalaisuuden laulu. Leinon suursuomalaisuudesta, ks. myös Sihvo 1973, s. 296-300 ja 328-332.
161. Ks. Peltonen 1977 II, s. 15.
162. Nuori Suomi 1921, s. 45.
163. Ks. Peltonen 1977 II, s. 15.
164. Peltonen 1977 II, s. 12.
165. Peltonen 1977 II, s. 18.
166. A.H. Virkkunen oli Leinon osakuntatoveri. Hän oli Turun yliopiston rehtori ja historian tutkija. Leino sai virikkeen runonsa nimeen Virkkusen tutkimuksista Itämeren suomalaiset itsenäisyytensä aikana (1894) ja Itämeren suomalaiset saksalaisen valloituksen aikana 1159-1229 (1907). Virkkunen kuoli 17.11. 1924.
167. Peltonen 1977 II, s. 14 ja 139.
168. Peltonen 1977 I ja II.
169. Gradin, joka sijaitti Bulevardi 2:ssa ja myöhemmin Klaus Kurjen paikalla, oli Leinon suosima paikka. Ks. Peltonen 1978, s. 192-193.
170. Sanomalehtiattesea Luiga saattaa olla tunnettu virolainen lehtimies Georg Luiga, joka oli mm. Päevälehtin päätoimittaja.

171. Ks. s. 34.
172. Naissaari sijaitsee Tallinnan edustalla ja on hyvin nähtävissä laivalla Tallinnaan mentäessä.
173. Leino 1968, s. 684.
174. Vuolijoki 1947, s. 110. Leino olisi halunnut kirjoittaa ne Kukkialle suunnittelemansa huvilan päätyyn.
175. Vuolijoki 1947, s. 101-102.
176. Tekijän tiedossa ei ole esiintyykö virolaisessa kansanperinteessä Leinon balladin tapaista tarinaa. Naissaari esiintyy ainakin vanapagan- tarinoissa. Erään tarinan mukaan Naissaari olisi syntynyt vanapaganin kuolleen vaimon ruumiista. Ks. Laugaste-Liiv 1970, s. 284.
177. Runon tarkasta kirjoittamisajankohdasta ei ole tietoa. Aarre M. Peltonen arvelee sen tulleen kirjoitetuksi. 1914-1919. Peltonen 1977 I, s. 167-168.
178. Ks. s. 24
179. Kallas 1978 II, s. 40.
180. Peltonen 1977 I, s. 168. Kalevan pojan alkuversio ilmestyi nimellä Armi Helsingin Sanomissa 5.1.1919.
181. Anni 1926.
182. Peltonen 1977 II, s. 57 ja 166.
183. Vanapagan merkitsee paholaista, pirua.

184. Vanapagan perinteestä ka. Laugaste-Liiv 1970, lyhyt selvitys esim. EKA I, s. 81-84. Virolaiskirjailijoista mm. A.H. Tammsaare on käyttänyt vanapagan-motiivia teoksessaan Põrgupõhja uus vanapagan, suomennettuna Hornanperän uusi paholainen. 1964.
185. Tässäkin runossa on siis sama äidinetsimisen motiivi kuin Kalevan pojassa, mikä näyttäisi vahvistavan Kalevan pojan ja Vanhan pakanan yhteyttä.
186. Peltonen 1977 II, s. 56.
187. Sama.
188. Siinä esiintyvät nimet Eesti, Tanskan linna (Taani linn > Tallinn= Tanskan linna), Rääveli (Reval= Tallinna), Linda, Petseri, setukaiset, Emä-virta (Emajoki), Tarttu, Maru-Maleva (Myrsky-Maleva, sotajoukko), Kave-Kaleva (Kave merkitsee naista, myös virossa), Tanikan linna (Tanskan linna).
189. Anni 1926.
190. Leino 1961, s. 195 ja 320.
191. Leino 1961, s. 320.
192. Esim. liian linnanrouvan pro lempeän emännän, taas teitä Kave-Kalevan pro teitä käymähän Kalevan, Lien ollut kivinen lakki pro Kivilakki ollut lienen. Alkuperäisessä asussaan Vanha pakana ilmestyi vuonna 1949 Leinon runovalikoimassa Kirjokeppi, Leino 1949, s. 185-186.
193. Leino 1961, s. 195.
194. Ks. Peltonen 1977 II, s. 53. Runo on kirjoitettu Pätsin Suomen vierailun aikana 16.5.1922.

195. Tosin Leinon ystävät, heidän joukossaan Gustav Suits, järjestivät Leinon 30- vuotistaiteilijajuhlan 26.9.1920. Ks. Thauvón-Suits 1958, s. 34.
196. Peltonen 1977 II, s. 37. Runo ilmestyi mm. Maaseudun Sanomissa 1.1.1921 nimellä Pajalaulu ja Suomen Sosialidemokraatissa 27.8.1921 Työn sana- nimisenä. Ks. Leino 1949, s. 166.
197. Peltonen 1977 II, s. 47. Se ilmestyi Suomen Sosialidemokraatissa 12.8.1921. Ks. myös Leino 1949, s. 171.
198. Ks. Leinon teokset Helsingin valloitus 1918, Väyryn sotakoulu 1918, Vapauden kirja, esipuhe Maaliskuun mietteitä v. 1918,1918 ja Elina, 2. painos nimellä Punainen sankari 1919. Leinon mielipiteistä ja toiminnasta vapaussodan jälkeen, ks. Kunnas 1976 ja Onerva 1932 II, s. 225-236.
199. Thauvón-Suits, 1958. s. 36-37.
200. Leino tarkoitti ilmeisesti Wernerin kahvilaa Tartossa, jossa hän oleskeli paljon matkallaan vuonna 1921, Ks. Thauvón-Suits 1958,s. 83.
201. Leino 1962, s. 31.
202. Uustalu 1968, s. 65. Tiedon Suomen tunnustamisesta vei Tallinnaan erikoislentokoneella Aino Kallaksen puoliso Oskar Kallas. Ks. Kallas 1978 II, s. 184. Suomi oli ensimmäinen Viron de jure tunnustanut valtio Neuvosto-Venäjän jälkeen.
203. Thauvón-Suits 1958, s. 36.
204. Kallas 1978 II.
205. Tunkelo oli kielentutkija.
206. Thauvón-Suits 1958, s. 36-37.

207. Ks. Onerva 1932 I, s. 330-361.
208. Leino 1962, s. 184.
209. Sama, s. 195.
210. Leino 1921 III.
211. Leino 1921 I. Viimeksimainittu oli oikeammin Viron kirjailijoiden keskuskomitea. Ks. Keel ja Kirjandus nr. 8, 1978, s. 492.
212. Thauvõn-Suits 1958, s. 40-45 ja 53-59. Ks. myös Onerva 1932 II, s. 263-279.
213. Leino 1921 I, II ja III.
214. Keel ja Kirjandus- lehden poisto ei ole tehty erehdyksessä, sillä se on osoitettu hakasulkeissa olevilla kolmella viivalla.
215. Nr. 8, 1978, s. 491.
216. Leino 1961, s. 292.
217. Keel ja Kirjandus-lehden tieto tuntuu luotettavalta, sillä Leino ja hänen seuralaisensa Aino Thauvõn-Suits matkustivat Tallinnaan tulon seuraavana päivänä, sunnuntaina, junalla Tarttoon. Ks. Thauvõn-Suits 1958, s. 66. 14.5.1921 oli lauantai ja 15.5. 1921 sunnuntai.
218. Leinon vierailu Viron lehdistössä, ks. Keel ja Kirjandus nr. 8, 1978, s. 491.
219. Ks. Onerva 1932 II, s. 268.
220. Vuolijoki 1947, s. 96-97.

221. Linde oli eräs Leinon vastaanottajista Tallinnassa. Ks. Thauvõn-Suits 1958, s. 63.
222. Virgo oli perustanut Maa-Kustantamon, joka julkaisi Noor naine- teoksen. Virgo käänsi viroksi myös Vuolijokea. Ks. EKA III, s. 330 ja 457-458.
223. Suomen kirjallisuudesta Virossa, ks. Soome kirjandus eesti keeles-Suomen kirjallisuus eestiksi, Raamatud 1881-1978, koostanud V. Kabur ja Loddes, eessõna N.Andresen, Tallinn 1979.
224. Suits 1921. Murrang eli Murros ilmestyi Tartossa vain vuoden 1921 ajan. Sitä toimittivat August Alle, Linde ja Suits. Lehden linja oli radikaalivasemmistolainen ja se ajoi vasemmistovoimien yhdistämistä.
225. Thauvõn-Suits 1958, s. 68. Ks. myös s. 19-20.
226. Suits ei mainitse Kallasta, mikä osoittaa hänen ilmeisesti lukeneen Kallaksen enemmän Viron kuin Suomen kirjallisuuteen.
227. Thauvõn-Suits 1958, s. 57-96, Onerva 1932 II, s. 263-279.
228. Leino 1921 II.
229. Thauvõn-Suits 1958, s. 65. Hella Vuolijoki olettaa muistelmissaan, että Leino ei olisi tavannut Luigaa. Vuolijoki esittää samalla toiveen, että Luiga olisi voinut auttaa Leinoa. Vuolijoki 1947, s. 146. Leino todella vetosikin Luigaan vuonna 1922. Ks. s. 66. Vuolijoen teksti osoittaa sen, miten petollista on kirjoittaa muistelemiaan ilman mitään lähteitä.
230. Pallas toimi Tartossa 1918-1940. Se perusti myös koulun kuvaamataiteilijoiden valmistamiseksi. Pallakseen kuului tunnetuista kirjailijoista mm. Leinon läheinen ystävä Friedebert Tuglas ja August Alle.

231. Leino 1921 I.
232. Thauvón-Suits 1958.
233. Sama, s. 75.
234. Helsingin Sanomat 29.5.1921.
235. Leino 1921 I.
236. Ks. Saarenheimo 1966, s. 85-86.
237. Gustav Suits oli luopunut liittovaltioajatuksista jo vuonna 1919.
Ks. Zetterberg 1977, s. 207.
238. Leino 1921 II. Keel ja Kirjandus-lehden Virolaisten vaikutusten käännöksistä on Tõnissonia koskeva jakso jätetty kokonaan pois, mikä on myös osoitettu. Siperiaan vuonna 1940 kyyditty Tõnisson näkyy edelleen olevan arka aihe. Ks. Keel ja Kirjandus nr. 8, 1978, s. 497.
239. Virossa englantia sai enemmän jalansijaa kuin Suomessa, jossa saksa dominoi sotien välisenä aikana.
240. Onerva 1932 II s. 270-271.
241. Postimees 26.5.1921.
242. Vrt. Onerva 1932 II, s. 267.
243. Ks. Thauvón-Suits 1958, s. 71 ja 124.
244. Onerva on sitä lyhyesti selostanut. Ks. Onerva 1932 II, s. 274-275.

245. Ks. jäljempänä tekstissä.
246. Vrt. Thauvõn-Suits 1958, s. 94.
247. Leino 1921 II.
248. Eesti kohalikud muistejutud I-III, Tallinn 1920.
249. Eisen oli julkaissut jo 1893 ja 1896 Vanapagan jutud I-II.
250. Thauvõn-Suits 1958, s. 97.
251. Thauvõn-Suits 1958, s. 83.
252. Lähteestä ei käy ilmi, mitä Päts täällä tarkoitti. Ehkä hän oli tietoinen Leinoa kohdanneesta syrjinnästä tai Leinon varsin pitkälle kchittyneestä alkoholismista. Leinon alkoholismista, ks. Peltonen 1978, s. 165-200.
253. Niskanen 1955.
254. Visnapuu 1926.
255. Ks. Thauvõn-Suits 1958, s. 82-84.
256. Anomusten tekstit, ks. Onerva 1932 II, s. 364-365 ja virokseksi Visnapuu 1926. Tekstit vastaavat toisiaan.
257. Thauvõn-Suits 1958, s. 84.
258. Anni 1926 ja Visnapuu 1926.
259. Onerva 1932 II, s. 273.

260. Kyseessä on ilmeisesti Aino Kallaksen joko Virve tai Laine- tytär. He olivat syntyneet 1901 ja 1902, olivat siis "neitejä", ja oleskeli-
vät tuohon aikaan Helsingissä.
261. Helsingin Sanomat 16.6.1921, Suomen ja Viron kanssakäyminen oli
tuohon aikaan hyvin vilkasta. Virossa kävi mm. suomalaisia lehti-
miehiä, Laulumiehet- kuoro, partiolaisia, opettajia jne. Ks. Hel-
singin Sanomat 27.5., 29.5. ja kesäkuun numerot 1921. Virosta tuli
Suomeen mm. em. koululaisryhmä, 560 opettajaa yhteissuomalaiseen
koulukokoukseen, Tungal- kuoro Tallinnasta Helsingin laulujuhliille
jne. Ks. Helsingin Sanomat mm. 16.6., 20.6., 25.6. ja 27.6.
262. Thauvõn-Suits 1958, s. 111-112.
263. Leino 1961, s. 181.
264. Hra ja Rouva Fr. Tuglasille muistoksi keväästä 1921 ja toivossa koh-
data sireenien kukkiessa uutena vuotena 1922.
265. Ks. Thauvõn-Suits 1958, s. 109-112.
266. Leinon kortti Tuglasille 14.5.1923 (SKS) ja Leino 1961, s.167.
267. Thauvõn-Suits 1958, s. 71
268. Annist ja Ridala olivat kilpailleet Helkavirsien virontamisessa jo
Leinon Viron vierailun aikana. Ks. liite: Eino Leinon tuotanto vi-
roksi.
269. Annistin kirje SKS:n arkistossa.
270. Kirje SKS:n arkistossa.

271. Thauvõn-Suits 1958, s. 186
272. SKS:n arkisto.
273. Leino 1962, s. 133.
274. Kodumaa 5.7. 1978 ja Tormis 1978, s. 50 ja 410. Seuraavan kerran Simo Hurtta esitettiin Virossa Vanemuine- teatterissa vuoden 1939 helmikuussa. Kodumaa 5.7.1978 ja Tormis 1978, s. 438.
275. Onerva 1932 II, s. 275-276.
276. Ks. Tormis 1978.
277. Simo Hurtta ilmestyi vuonna 1927 viroksi.
278. Tämän keskustelun kuvauksesta voi saada myös viitteen Leinon mahdollisiin sairauksiin. Annist nimittäin kirjoittaa:" - - - ei alkoholin myrkky ole se, mikä tekee vaikeaksi ja hapuilevaksi hänen puheensa, vaan tauti, parantumaton ja vastustamattomasti etenevä (progressseeruv)."
279. Siellä hänen vanhin veljensä O.A.F. Lönnbohm oli käynyt keräämässä Leinonkin mieltä kiehtonutta virolaista kansanrunoutta jo vuonna 1877.
280. Anni 1926.
281. Myös Gustav Suits kirjoitti Leinosta lyhyen nekrologin.Ks. Looming nr. 10, 1926.
282. Leino 1961, s. 293,
283. Onerva 1932 II, s. 276. Tätä kirjettä ei löydy Aarre M. Peltosen toimittamista kirjekokoelmista. Onerva on ilmeisesti saanut sen Lindeltä hankkiessaan materiaalia Leinon biografiaan varten.

284. Thauvón-Suits 1958, s. 216-217.
285. Käännöksen ja yleensäkin Leinon Viron suhteiden perusteellinen arviointi, ks. Niit 1973. Ks. myös Andresen 1972, Antologiasta kannattaa panna merkillä erityisesti Debora Vaarandin lukuisat onnistuneet käännökset.
286. Sirp ja Vasar 7.7.1978.
287. Ks. Kullm Eino Leino hõimuballaadi, Looming nr. 10, 1926.
288. Kunnas 1972. Hän olisi silti voinut mainita, että sivulla 43 oleva sitaatti on Leinon Gustav Suitsin esikoiskokoelmasta Elu tuli tekevästä arvostelusta.
289. Peltonen 1975.
290. Ks. Peltonen 1975, s. 92, 140, 328, 332, 350, 389, 394, 402, 405, 425, 433, 435 ja 438. Peltosen käyttämistä lähteistä, jotka liittyvät tämän tutkimuksen teemaan, ks. Peltonen 1975 lähdeluettelosta Annist 1922, Kallas, A. 1954, Kallas, O. 1901, Loorits 1957, Lönnbohm 1893, Salu 1965, Thauvón-Suits 1958 ja 1964, Väisänen 1924 ja Äidin haudalla 1902.
291. Niit 1973.

LÄHTEET

I Eino Leinon tuotanto:

Kootut teokset I-XVI, Helsinki, 1926-1932.

Leino 1949. (ks.jäljempänä.)

Peltonen 1977 I. (ks. jäljempänä)

Peltonen 1977 II. (ks. jäljempänä.)

Runot I-IV, Keuruu 1961-1968. Toimittanut Aarre M. Peltonen.

II Arkistolähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS): kirjekokoeimat.

Friedebert Tuglase majamuseum, Tallinn: kokoeimat.

III Painamattomat lähteet:

Peltonen 1977 I= Peltonen, Aarre M., Eino Leinon runot ja suomennokset 1915-1920, Tampereen yliopisto. Kotimainen kirjallisuus. Monistesarja n:o 9. Tampere.

Peltonen 1977 II= Peltonen, Aarre M., Eino Leinon runot ja runosuomennokset 1920-1926, Tampereen yliopisto. Kotimainen kirjallisuus. Monistesarja, n:o 10. Tampere.

Peltonen 1978= Peltonen, Aarre M., Perustutkimuksia Eino Leinosta. Tampereen yliopisto. Kotimainen kirjallisuus. Monistesarja, n:o 16. Tampere.

IV Kirjallisuus:

Andresen 1968 = Andresen, Nigol, Friedebert Tuglas, Tallinn.

Andresen 1975 = Andresen, Nigol, Eino Leino hinnanguid eesti kirjandusele, Keel ja Kirjandus, nr. 10.

Andresen 1979 = Andresen, Nigol, Terendusi, Tallinn.

Anni 1926 = Anni, August, Eino Leino viimsed hõimutervitused, Looming nr.1.

Anttila 1931 = Anttila, Aarne, Elias Lönnrot, Elämä ja toiminta I-II, Helsinki.

Arvidsson 1909 = Arvidsson, Adolf Ivar, Tutkimuksia ja kirjoitelmia, suomentaneet Severi Nuormaa ja Ed. Rein, Helsinki.

EKA I = Eesti kirjanduse ajalugu I, toim. A.Vinkel, Tallinn 1965.

EKA III = Eesti kirjanduse ajalugu III, toim. H.Puhvel, Tallinn 1969.

Haavio 1937 = Haavio, Martti, Suomalaiset ja Viron kansallinen herääminen, Suomalainen Suomi nr. 8.

Helanen 1921 = Helanen, Vilho, Suomalaiset Viron vapaussodassa, Helsinki.

- Kallas 1911= Kallas, Aino, Merentakaisia lauluja, Helsinki.
- Kallas 1918= Kallas, Aino, Nuori Viro, Helsinki.
- Kallas 1978 I = Kallas, Aino, Elämäni päiväkirjat 1 1897-1916, Keuruu.
- Kallas 1978 II = Kallas, Aino, Elämäni päiväkirjat 2 1917-1931, Keuruu.
- Kauppinen 1952 = Kauppinen, Eino, Kirjallinen Kuukauslehti, Helsinki.
- Kohtamäki 1956 = Kohtamäki, Ilmari, Ankara puutarhuri, Helsinki.
- Koskimies 1968 = Koskimies, Rafael, Nuijamieheksi luotu, Keuruu.
- Kuldsepp 1977 = Kuldsepp, Toivo, Viron kirjallisuus Suomessa Pieksämäki.
- Kunnas 1972 = Kunnas, Maria-Liisa, Mielikuvien taistelu. Psykologinen aatetausta Eino Leinon tuotannossa. Forssa.
- Kunnas 1976 = Kunnas, Maria-Liisa, Kansalaissodan kirjalliset rintamat, Vaasa.
- Kurman 1972 = Kurman, George, Literatures in Contact, Finland and Estonia, New York.
- Laitinen 1973 I = Laitinen, Kai, Aino Kallas 1897-1921, Keuruu.
- Laitinen 1973 II = Laitinen, Kai, Suomen silta, Kanava nr. 7.
- Laugaste-Liiv 1970 = Laugaste, E. ja Liiv, E., Muistendid vanapaganast, Tallinn.
- Leino 1905 = Leino, Eino, Virolainen runoilija - Gustaf Suits, Helsingin Sanomat 28.10.
- Leino 1911 = Leino, Eino, Friedebert Tuglas: Vilkkuva tuli, Helsingin Sanomat 6.12.
- Leino 1921 I = Leino, Eino, Virolaisia vaikutuksia. Pikakuvia, Helsingin Sanomat 12.6.
- Leino 1921 II = Leino, Eino, Virolaisia vaikutuksia. Pikakuvia, Helsingin Sanomat 15.6.
- Leino 1921 III = Leino, Eino, Virolaisia vaikutuksia. Pikakuvia, Helsingin Sanomat 28.6.
- Leino 1949 = Leino, Eino, Kirjokeppi, toimittaneet Eino Kauppinen ja Aarre M. Peltonen, Helsinki.
- Leino 1961 = Leino, Eino, Kirjeet taiteilijatovereille, arvostelijoille ja tutkijoille, toim. Aarre M. Peltonen, Keuruu.
- Leino 1962 = Leino, Eino, Kirjeet Aino Kallakselle, ystäville ja yhteisöille, toim. Aarre M. Peltonen Helsinki.

- Leino 1965 = Leino, Eino, Muistelmat. Kulttuurikuvat. Tunnustukset. I 1878-1901, toim. Aarre M. Peltonen, Keuruu.
- Leino 1968 = Leino, Eino, Runot IV, toim. Aarre M. Peltonen, Keuruu.
- Niit 1973 = Niit, Heldur, Eino Leino taas Eestis, Looming nr. 1.
- Niskanen 1955 = Niskanen, Ville, Muistokuvia Eino Leinosta II, Suomen Kuvalehti nr. 2.
- Onerva 1932 I= L. Onerva, Eino Leino. Runoilija ja ihminen I, Helsinki.
- Onerva 1932 II = L. Onerva, Eino Leino. Runoilija ja ihminen II. Helsinki.
- Paar sammukest 1976 = Paar Sammukest eesti kirjanduse uurimise teed, Uurimusi ja materjale IX, toim. M.Kahu, Tartu.
- Peltonen 1975 = Peltonen, Aarre M., Maanpiiristä metafysisiseen. Tutkimus Eino Leinon ensimmäisen sarjan helkavirsien rakenteesta, synnyistä ja tulkinnasta. Tampere.
- Saarenheimo 1966 = Saarenheimo, Kerttu, Tulenkantajat, Porvoo.
- Salu 1967 = Salu, Herbert, Elias Lönnrotin mukaelmat Viron kirjallisuudesta. Juhlakirja Kauko Kyyrön täyttäessä 60 vuotta. Tampere.
- Sihvo 1973 = Sihvo, Hannes, Karjalan kuva, Joensuu.
- Sinimets 1937 = Sinimets, S., Soome mõjudest Gustav Suitsu luules, Eesti Kirjandus nr. 6.
- Suits 1921 = Suits, Gustav, Tervitus Eino Leinole, Murrang nr. 2.
- Talve 1953= Talve, Ilmar, Noor Gustav Suits Soomes 1901-1911, Tulimuld nr.6.
- Thauvõn-Suits 1958 = Thauvõn-Suits, Aino, Tuntemani Eino Leino, Porvoo.
- Thauvõn-Suits 1964 = Thauvõn-Suits, Aino, Gustav Suitsu noorus, Lund.
- Tormis 1978 = Tormis, Lea, Eesti teater 1920-1940. Tallinn.
- Tuglas 1960 = Tuglas, Friedebert, Mälestused, Tallinn.
- Uustalu 1968 = Uustalu, Evald, Eesti vabariik 1918-1940 Lund.
- Webermann 1961 = Webermann, Otto A., Eino Leino Gustav Suitsin arvostelijana, Virittäjä nr. 2.
- Visnapuu 1926 = Visnapuu, Henrik, Eino Leino Eestis, Looming nr. 5.
- Vuolijoki 1947 = Vuolijoki, Hella, Kummituksia ja kajavia, Helsinki.
- Zetterberg 1977 = Zetterberg, Seppo, Suomi ja Viro 1917-1919, Helsinki

LIITE

EINO LEINON TUOTANTO VIROKSI 1902-1978

Alkuteoksen ilmestymisvuosi ja kääntäjä sulkeissa

I Runoteokset

1922

1. Helkalaulud, Eestindanud ja sissejuhatuse kirjutanud
A. Anni. Tartu.
(Helkavirsiä, 1903, A. Anni.)
2. Pühad laulud. Soome keelest autori loaga V. Ridala.
Tallinn.
(Helkavirsiä, 1903, V. Ridala.)

1972

3. Kaunimad laulud. Koost. A. Annist ja D. Vaarandi. Tallinn.
(Kauneimmat laulut. Käännetty teoksista Eino Leinon kauneimmat runot, 1954, ja Eino Leinon Valitut teokset I, 1939.)
Maaliskuun lauluja, 1896: Yli metsän koitti jo päivän koi ,
Marjamaani, Haaveilevalle siskolle, Mä metsän polkuja kuljen,
Aatekuteet, toiveniidet, Hyljätyn valitus. Tarina suuresta
tammesta, 1896: Kevätkantaatti. Yökehrääjä, 1897: Marjatan
laulu, Pohjan neien kuolo, Lemminkäisen äiti, Mikä on laulu
lainehilla, Oi, muistatko vielä sen virren, Emo etsien huoneesta
huoneeseen käy, Tuonen tytön laulu (väärässä osastossa
näytelmästä Tuonelan Joutsen, 1898.), Hän onneton rannalle
uinui, Jo lapset laivoja veistää, Legenda, Soita somer, helkkä
hiekkä!, Syystunnelma, Hanget soi. Sata ja yksi laulua,
1898: Rauha, Aamulaulu, Juhannus, Meri kuutamolla, Näin unta
kesästä kerran, Mitä on tää?, Luonnossa luminen ilta, Irma-
impi, Aino-neiti. Ajan aalloilta, 1899: Myö kalliista henkesi.
Heisinki sumussa, Hiihtäjän virsiä, 1900: Hyvä on hiihtäjän
hiihdellä, Yksin hiihtäjä, Hymni , Pellervon laulu, Tuijotin
tulehen kauvan, Oi, varjele Herra mun järkeäin, Rauhattoman

rukous, Laulu onnesta, Laulun lapsi (väärässä osastossa, kokoelmas-
ta Pyhä kevät, 1901), Hautalaulu, Mirjamin laulu, Yö. Pyhä kevät,
1901: Aleksis Kivi, Jumalan vanki, Virta venettä vie, Surut, Hymni
tullelle, Auringon opetus, Kangastuksia, 1902: Jumalan tammi,
Aika, Imatran tarina, Tahtoisin nähdä ma Kartagon naisen, Lapin kesä,
La Tricoteuse, Armain kuoleman ajatus, Kimmon kosto, Minun tieni,
Temppeleiherra, Luojan leipä, Jumalien keinu, Väinämöisen laulu,
Helkavirsiä, 1903: kokonaan. Talviyö, 1905: Talviyö, Carmen saeculare,
Kumpi on kauniimpi?, Pro Humanitate, Niin olekin maani matka, Revon-
tulet, Nocturne, Erotessa, Köynnös, Kultaiset langat, Tuulikannel,
Kansan henki, Iku-Turso, Halla (Väärässä osastossa, Halla, Päiväper-
hoja, 1903.) Halla, 1908: Minä, Yksilön murhe, Elegia, Vaalin
valta, Railo jäässä, Maan valitus, Sinikan laulu. Tähtitarha, 1912:
Maan hädässä, Pyhä Martti, Pikku Helka, Lapsen kirkko. Painuva
päivä, 1914: Painuva päivä, Syyslehtiä, Mies mieheltä. Elämän
koreus, 1915: Kylmä ilta, Suvi-illan vieno tuuli. Helkavirsiä,
toinen sarja, 1916: kokonaisuudessaan paitsi Herramme Vapahtajamme.
Leirivalkeat, 1917: Conceptio artis, Niin kaukaa ja sentään läheltä
niin. Juhana herttuan ja Catharina Jagellonican lauluja, 1919:
Confessio cordes. Syreenien kukkiessa, 1920: Syys-aamu, Kutoi
kangasta elämä. Shmeikan murhe, 1924: Heinäkuun lapsi, Löysä-
läisen laulu. Kääntäjät: August Annist (33 runoa), Ellen Niit
(1 runo), Ants Oras (1 runo), Gustav Suits (4 runoa), Debora Vaa-
randi (85 runoa).

II Proosateokset

1908

4. Ühepäeva liblikad. Lühikesed jutud. Soome keelest B. Linde. Tartu.
(Päiväperhoja. Pieniä tarinoita, 1903, Bernhard Linde.)

1911

5. Noor naine. Neli jutustust. Tegija lubaga eestistanud E. Wirgo.
Tallinn.
(Nuori nainen, 1910, Eduard Virgo.)

1912

6. Päev Helsingis. Kirjaniku loaga tlk. G. Suits. Tartu.
(Päivä Helsingissä. Pilakuva, 1905. Gustav Suits.)

1920

7. Ühepäeva-liblikad. Lühikesed jutud. Soome keelest tlk.
ja eessõnaga varustanud B. Linde. 2. tr. Tallinn.
(Päiväperhoja, 2. painos, Bernhard Linde.)

1924

8. Päev Helsingis. Naljapilt. Kirjaniku loaga tlk. G.Suits
2. tr. Tallinn.
(Päivä Helsingissä, 2. painos, Gustav Suits.)

1926

9. Musti. Loomajutt. Tlk. S. Holberg. Tartu.
(Musti. Eläintarina, 1916, S. Holberg.)

III Näytelmät

1927

10. Simo Hurt. Ajalooline näidend 5-s vaatuses Soome Põhja sõja ajalt.
A. Anni tõlge ja eessõna. Tartu.
(Simo Hurta. 5-näytöksinen historiallinen näytelmä 1908. Naamioita.
Kolmas sarja, August Annist.)

IV Yksittäiset runot

1902

11. Suvi ja tali. Eino Leino järele G. S-s. Kiired 3, Tarttu.
(Todennäköisesti Lapin kesä, Kangastuksia, 1902, Gustav Suits.)

1903

12. Jumalate kiik. Eino Leino järele soome keelest K. Vahur. Postimees 16.9.
(Jumalten keinu, Kangastuksia, 1902, Gustav Suits.)

1904

13. Mis on kaunim? Eino Leino järele G. S-s. Linda nr. 29.
(Kumpi on kauniimpi, Talviyö, 1905, Gustav Suits.)

1912

14. Ülermi. Eino Leino luuletuskogust "Helkavirsiä" tõlkinud J. Aavik. Peterburi Teataja Kirjandusline-teadusline lisa nr. 17. (Ylermi, Helkavirsiä, 1903, Johannes Aavik.)

1920

15. Eesti vennad! Eino Leino luuletus ette loetud Eesti ajakirjanikkude võõruskäigul Helsingis 9. okt. 1920. Vaba Maa 1.11. (Eestin veljet! Nimi todennäköinen, (Georg)Luiga.)

1921

16. Ihalembi. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Päevaleht 22.6. (Ihalempi, Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
17. Kuu lapsed. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Postimees 6.8. (Kuun lapset, Helkavirsiä, toinen sarja, 1916, Villem Ridala.)
18. Mere linn. Luuletus. Tlk. A. Annist. Postimees 26.5. (Meren kaupunki, Halla, 1908, August Annist.)
20. Meresuplejad neid. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Postimees 20.5. (Meren kylpijä-neidot, Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
21. Neitsit ja Pajari poeg. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Vaba Maa 24.5. (Impi ja Pajarin poika, Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
22. Orja opeg. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Postimees 31.5. (Orjan poika. Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
23. Räikkö rähka. Luuletus. Tlk. A. Anni. Postimees 31.5. (Räikkö räähkä, Helkavirsiä, 1903, August Annist.)
24. Sinine rist. Luuletus. Soome keelest tlk. V. Ridala. Päevaleht 25.5. (Sininen risti. Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
25. Tumemeelik. Tlk. A. Anni. Murrang nr. 3-4. (Tumma, Helkavirsiä, 1903, August Annist.)
26. Tüüri tüdruk. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Vaba Maa 21.5. (Tyyrin tyttö, Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)
27. Ylermi. Luuletus. Tlk. V. Ridala. Postimees 12.5. (Ylermi, Helkavirsiä, 1903, Villem Ridala.)

1926

28. Aleksis Kivi. Luuletus. Tlk. A. Anni. Looming nr. 2. (Aleksis Kivi. Pyhä kevät, 1901, August Annist.)

29. Eleegia. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 1.
(Elegia, Halla, 1908, August Annist.)
30. Halla. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 10.
(Halla, Helkavirsiä, toinen sarja, 1916, August Annist.)
31. Hallad. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 2.
(Halla, Päiväperhoja, 1903, August Annist.)
32. Lapi suvi. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr.2.
(Lapin kesä, Kangastuksia, 1902. August Annist.)
33. Metsa uinunud. Luuletus. Eestistanud A.Anni. Noorusmaa nr. 3.
(Metsään nukkunut, Tuulikannel, 1919, August Annist.)
34. Märtsikuu laul. Luuletus. Eestistanud A.Anni. Noorusmaa nr.3.
(Maaliskuulla, Maaliskuun lauluja, 1896, August Annist.)
35. Ninive lapsed. Luuletus. Eestistanud A.Anni. Noorusmaa nr.2.
(Niniven lapset, Talviyö, 1905, August Annist.)
36. Pro humanitate. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr.2.
(Pro humanitate, Talviyö, 1905, August Annist.)
37. Rääkkö rähkä. Luuletus. Eestistanud A.Anni. Noorusmaa nr.3.
(Rääkkö rähkä, Helkavirsiä, 1903, August Annist.)
38. Soomelinn. Luuletus. Tlk. A.Anni. Kevadik nr. 1.
(Suomen linna, Leirivalkeat, 1917, August Annist.)
39. Ukri Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 10.
Ukri, Helkavirsiä, toinen sarja, 1916, August Annist.)
40. Vana pakana. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 10.
(Vanha pakana, 1923, ei kokoelmassa, August Annist.)
41. Vanha pakana. Virolainen helkavirsi. Luuletus. Üliõpilasleht nr. 3.
(Sama)
42. Väinämöise laul. Luuletus. Tlk. A.Anni. Looming nr. 2.
(Väinämöisen laulu, Kangastuksia, 1902, August Annist.)
- 1928
43. Armunud. Luuletus. Tlk. H.Jänes. Kodukolle nr. 24.
(Rakastunut, Lemmenlauluja, 1919, H. Jänes.)
44. Vaatasin tulesse kaua. Luuletus. Tlk. H.Jänes. Kodukolle nr.24.
(Tuijotin tulehen kauan, Hiihtäjän virsiä, 1900, H.Jänes.)

1931

45. Maanteehulguse laul. Luuletus. Tlk. A.Oras. Looming nr. 5.
(Löysäläisen laulu, Shemeikan murhe, 1924, Ants Oras.)
46. Rahvuskaart. Luuletus. Tlk. G.Suits. Looming nr. 5.
(Kansalliskaarti, Halla, 1908. Gustav Suits.)
47. Toone näitsiku laul. Luuletus. Tlk. G.Suits. Looming nr. 5.
(Tuonen tytön laulu, Tuonelan joutsen. Näytelmäruno, 1898, Gustav Suits.)
48. Valikuvabadus. Luuletus. Tlk. G.Suits. Looming nr. 5.
(Vaalin valta, Halla, 1908. Gustav Suits.)

1934

49. Soome antoloogia III. Soome laule ja ballaade. Tartu.
(Suomalaisia lauluja ja balladeja. Sisältää seuraavat Eino Leinin runot: Jumalten keinu(Kangastuksia, 1902, Gustav Suits.), Kumpi on kauniimpi (Talviyö, 1905, Gustav Suits.), Hyvä on hiihtäjän hiihdellä (Hiihtäjän virsiä, 1900, August Annist.), Hymni tulelle (Pyhä kevät, 1901, August Annist.), Iki-Turso (Talviyö, 1905, August Annist.), Väinämöisen laulu (Kangastuksia, 1902, August Annist.), Lapin kesä (Kangastuksia, 1902, August Annist.), Halla (Päiväperhoja, 1903, August Annist.), Pro humanitate (Talviyö, 1905, August Annist.), Kansalliskaarti (Halla, 1908, Gustav Suits.), Aleksis Kivi (Pyhä kevät, 1901, August Annist.), Tuonen tytön laulu, (Tuonelan joutsen, 1898, Gustav Suits.), Elegia (Halla, 1908, August Annist.), Ylermi, Tumma, Ukri,(Helkavirsiä, 1903, August Annist.), Halla (Helkavirsiä, toinen sarja, 1916, August Annist.), Vanha pakana (1923, August Annist.), Löysäläisen laulu (Shemeikan murhe, 1924, Ants Oras.), Vaalin valta (Halla, 1908, Gustav Suits.).

1935

50. Suuskleja laul. Luuletus. Tlk. A.Anni. Postimees 5.1.
(Hyvä on hiihtäjän hiihdellä, Hiihtäjän virsiä, 1900, August Annist.)

1937

51. Valimik soome kirjandust. Koost. B.Linde ja O.Kukkur. Tallinn.
(Valikoima suomalaista kirjallisuutta. Sisältää seuraavat Eino Leinin runot: Jumalten keinu (Kangastuksia, 1902, Gustav Suits.), Hymni

tulelle (Pyhä kevät 1901, August Annist.), Kansalliskaarti (Halla 1908, Gustav Suits.), Kumpi on kauniimpi (Talviyö 1905, Gustav Suits.), Lapin kesä (Kangastuksia, 1902, August Annist.), Aleksis Kivi (Pyhä kevät, 1901, August Annist.), Tumma (Helkavirsiä 1903, August Annist.), Kouta (Helkavirsiä 1903, August Annist.), Tuuri (Helkavirsiä, 1903, August Annist, Villem Ridala, Johannes Aavik.), Elegia (Halla, 1908, August Annist.)

1940

52. Märtsikuu laul. Luuletus. Tlk. A.Anni. kodu nr. 5.
(Maaliskuulla, Maaliskuun lauluja, 1896, August Annist.)

1957

53. Lapi suvi. Luuletus. Soome keelest tlk. E.Niit. Noorus nr. 2.
(Lapin kesä, Kangastuksia, 1902, Ellen Niit.)
54. Päikese õpetus. Luuletus. Soome keelest tlk. E.Niit. Noorus nr. 2.
(Auringon opetus, Pyhä kevät, 1901, Ellen Niit.)

1960

55. Lind läks magama. Meeskoori laule. 1. Tartu.
(Todennäköisesti Linnulle kirkkomaalla, Kangastuksia, 1903 kääntäjä tuntematon.)

1970

56. Suveõhtu mahe tuul. Lõhe jääs. Sinikka laul. Lapse kirik. Külm õhtu. Nii kaugełt ja siiski lähedałt. Luuletused. Tlk. D.Vaarandi. Nõukogude Naine nr. 2.
(Suvi-illan vieno tuuli, Elämän koreus, 1915, Railo jäässä, Halla, 1908, Sinikan laulu, Halla, 1908, Lapsen kirkko, Tähtitarha, 1912, Kylmä ilta, Elämän koreus, 1915, Niin kaukaa ja sentään läheltä niin, Leirivalkeat, 1917, Debora Vaarandi.)
57. Tuulekannel. Talveöö. Carmen saeculare. Conceptio artis, Nokturn. Luuletused. Tlk. D. Vaarandi. Looming nr. 8.
(Tuulikannel, Talviyö 1905, Talviyö, Talviyö, 1905, Carmen saeculare, Talviyö, 1905, Conceptio artis, Leirivalkeat, 1917, Nocturne, Talviyö, 1905, Debora Vaarandi.)

1971

58. Aino, Neitsi Irma. Lemminkäise ema. Lahkudes. Luuletused. Tlk. D. Vaarandi. Noorus nr. 1.
(Aino-neiti, Sata ja yksi laulua, 1898, Irma-Impi, Sata ja yksi laulua, 1898, Lemminkäisen äiti, Yökehrääjä, 1897, Erotessa, Talviyö, 1905, Debora Vaarandi.)

1978

59. Pühad on pihlakad punased. Hulkurpoiss. Mägedel puhuvad suured tuuled. Toone tüdrukulaul. Matus. Talve taiad. Luuletused. Tlk. D. Vaarandi. Looming nr. 7.
(Pyhät on pihlajat pihalla, Maaliskuun lauluja, 1896, Kulkuripoika, Sata ja yksi laulua, 1898, Vuorilla kulkevat suuret tuulet, Sata ja yksi laulua, 1898, Tuonen tytön laulu, Tuonelan joutsen, 1898, Hautaus, Painuva päivä, 1914, Talven taiat, Halla, 1908, Debora Vaarandi.)
60. Maanteel. Luuletus. Tlk. D. Vaarandi. Sirp ja Vasar 7.7.
(Maantiellä, Yökehrääjä, 1897, Debora Vaarandi.)

V Yksittäiset proosakertomukset

1903

61. Korraldus. Kirjanduslik lühipala. Eino Leino järele soome keelest I. Köpp. Linda nr. 45.
(Järjestys, Päiväperhoja, 1903, I. Köpp.)
62. Ise. Eino Leino järele soome keelest -Õ-. Linda nr. 38.
(Itse, Päiväperhoja 1903, -Õ- (tuntematon).)

1904

63. Kullatükk Eino Leino järele soome keelest -Õ-. Linda nr. 40.
(Kultapala, Päiväperhoja, 1903, sama.)

1905

64. Kiilkärblased. Väikesed jutud. Eesti keelde P. Pärn. Linda nr. 1 ja 2.
(Päiväperhoja, 1903 (katkelma), Bernhard Linde.)
65. Tõde ja vale. Eino Leino järele soome keelest P. Pärn. Rahva Lõbu leht nr. 3.
(Totuus ja valhe, Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)

1906

66. Kiituselaul lollusele. Tlk. P. Pärn. Lendleht 1906-1907 nr. 2.
(Tuhmuuden ylistys, Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)

67. Peractum est. Ilukirjanduslik pala. Tlk. B.Linde. Lendleht nr. 1.
(Peractum est. Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)
68. Professori lõuna-uinak. Jutustus. Eino Leino järele soome keelest
P.Pärn. Sõnumete lisa.
(Professorin ruokalepo, Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)
1907
69. 1. Luule kosilased. 2. Perpetum mobile. Tlk. P.Pärn. Isamaa kalender.
(1. Runottaren kosijat, 2. Perbetum mobile, Päiväperhoja, 1903,
Bernhard Linde.)
70. Sipo Nevalainen. Eino Leino järele P.Pärn. Oma Maa nr. 4.
(Sipo Nevalainen, Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)
1911
71. Kullatükk. Eino Leino järele soome keelest Annila. Eesti kodu nr. 15.
(Kultapala, Päiväperhoja 1903, Niggul.)
1923
72. Kullatükk. Ilukirjanduslik pala. Tlk. E.P. Naisterahva soov nr. 1.
(Kultapala, Päiväperhoja, 1903, E.P.)
73. Meri ja päike. Ilukirjanduslik pala. Eestistanud B.Linde. Norusmaa nr.2.
(Meri ja päivä, Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.) Nõid. Lühijutt.
Eestistanud B.Linde.Nõurusmaa nr. 2. (Noita, Päiväperhoja, 1903,
Bernhard Linde.)
1937
74. Valimik soome kirjandust. Koost. B.Linde ja O.Kukkur. Tallinn.
(Valikoima suomalaista kirjallisuutta. Sisältää seuraavat Eino Leinon
kertomukset: Noita, Päiväperhoja, 1903, Lemminkäinen ja Pohjan neiti,
Päiväperhoja, 1903, Bernhard Linde.)
1978
75. Ninatarkus. Kirjanduslikke harrastusi. Sarlakid ja filoloogia.
Katkendeid mälestusteraamatust "Minu elu pildiraamat". Edasi 2.7.
(Parran pärinää, Kirjallisia harrastuksia, Tulirokko ja filologia,
katkelmia Elämäni kuvakirjasta, 1925, Toivo Kuldsepp.)

VI Lehtiartikkelit

1910

76. Soome näitelavakunst. Väike läbilõige. (Tõlge Noor-Eesti jaoks saadetud originaalist.) Noor-Eesti nr. 1.
(Suomen näyttämötaide. Pieni läpileikkaus. Käännös Noor-Eestiä varten lähetetystä alkuperäisestä käsikirjoituksesta.)

1913

77. Kuidas peab kirjandust lugema? Eino Leino järele Helsingin Sanomaist. V.E. Postimees 12.12.
(Kuinka kirjallisuutta tulee lukea?, Villem Ernits.)

1921

78. Eino Leino kiri Eesti Riigivanemale. Päevaleht 1.6.
(Eino Leinon kirje Viron valtionpäämiehelle.)
79. Fluctuat nec mergitur. Avalik kiri Vaba Eesti suurele eestvõitlejale Jaan Tõnissonile. Postimees 23.5.
(Fluctuat nec mergitur. Avoin kirje vapaan Viron suurelle esitaistelijalle Jaan Tõnissonille.)
80. Muljed Eestist. Kiirkujutused. Postimees 22.6., 23.6. ja 25.5.
(Virolaisia vaikutuksia. Pikakuvia.)
81. Pallas. Tänu ja tervitus Eesti noortele kirjanikkudele ja kunstnikkudele. Postimees 26.5.
(Pallas. Kiitos ja tervehdys Viron nuorille kirjailijoille ja taiteilijoille.)
82. Tervitus Soomest. Eino Leino tervituskõne kirjanduslisel õhtul ülikooli aulas 19. mail. Postimees 23.5.
(Tervehdys Suomesta. Eino Leinon tervehdyspuhe kirjallisessa illassa yliopiston juhlasalissa 19. toukokuuta.)
83. Tuleviku kunst. Eino Leino kõne saksa keeles 24. mail. s.a. kirjanduslikul õhtul Tallinnas. Käsikirjast tlk. H.Jänes. Vaba Maa 5.6.
(Tulevaisuuden taide. Eino Leinon puhe saksaksi 24. toukokuuta tänä vuonna kirjallisessa illassa Tallinnassa. H. Jänes.)

HENKILÖHAKEMISTO

Aavik, Johan 12
 Ahlqvist, August 3,4,73
 Aho, Juhani 54
 Allas, Carl 5,8,26
 Alle, August 88
 Anni (st), August 46,47,48,59,62,64,65,67,68,70,71,91,92
 Arvidsson, A.I. 2,3
 Aspelin, J.R. 4
 Bergman, Johan 35
 Bornhöhe, Eduard 15
 Dante, Alighieri 57
 Eenpalu, Kaarel 60
 Einbund, ks. Eenpalu, Kaarel
 Eisen, M.J. 41,55,60,61
 Faehlmann, Friedrich Robert 3,73
 Flaubert, Gustave 19
 Gallen-Kallela, Aksele 48
 Godenhjelm, Bernhard Fredrik 4
 Goethe, J.W. 12
 Gripenberg, Bertil 40
 Günthal-Ridala, Villem, ks. Ridala, Villem
 Haava, Anna 9-12,15,28,55,76
 Haavio, Martti 4
 Haltsonen, Sulo 73
 Heine, Heinrich 12
 Hermann, Karl August 8
 Holsti, Rudolf 41,62,63
 Homén, Olaf 16
 Horatius 12
 Hurt, Jakob 8
 Jannsen, J.V. 8
 Kallas, Aino 1,5,13,18,21,24-31,36,45,49,50,51,54,79,80,86,88,91

Kallas, Laine 91
Kallas, Oskar 25,26,86
Kallas, Virve 91
Kalm, Hans 36
Kangro, Bernard 76
Kauppo 82
Kettunen, Lauri 76
Kivi, Aleksis 18
Koidula, Lydia 5,15,28
Kompus, Hanno 67
Koskimies, Rafael 4,70
Kosonen, Vihtori 30,81
Kreutzwald, Friedrich Reinhold 3
Krohn, Aino, ks. Kallas, Aino
Krohn, Julius 5
Kukk, Johan 60
Kunnas, Maria-Liisa 69,70
Kurman, George 2
Laitinen, Hanna 60,66
Laitinen, Kai 24
Laitinen, Taavi 60
Lauter, Ants 67
Leino, Kasimir 9,24,75
Lembit 82
Liiv, Juhan 28.
Linde, Bernhard 53,63,64,67,68,88,92
Luiga, (Georg) 43,44,83
Luiga, Juhan 44,55,66,67,88
Lönnsöhm, O.A.F. 1,4-10,26,34,35,73,75,92.
Lönnsöhm, Elias 3,72
Manninen, Otto 12,16,29,48,64.
Muru, Karl 69
Musset, Alfred de 12
Niemi, A.R. 32

Nietsche, Friedrich 19
Niit, Heldur 1,13,71
Niskanen, Ville 61,62
Nyberg, Väinö 32
L.Onerva 2,13,21,53,55,59,61,92
Peltonen, Aarre M. 23,42,44,45,53,66,70,72,92
Piip, Ants 60
Ploompuu, Jaak 12
Päts, Konstantin 48,60,62,85,90
Raitio, K.O. 32
Ridala, Villem 28,56,64,65,91
Rosenplänter, Johan Heinrich 2,3
Salminen, Väinö 32
Schiller, Friedrich von 19
Schoultz, Freya 21
Setälä, E.N. 12
Sinimets, S. 14
Stålhberg, K.J. 62
Suburg, Lilli 15
Suits, Gustav 2,12-22,28,29,30,32,34,36,51,52,54,55,67,68,71,80,85,88
89,92,93
Svan, C.G. 4
Talve, Ilmar 12,13
Tammsaare, A.H. 85
Tarkiainen, Viljo 70
Thauvõn-Suits, Aino 2,13,17-20,22,24,50,52,53,55,56,61-65,67,87
Tolvanen, Hilja 18
Tõnisson, Jaan 22,55,58,62,63,89
Tuglas, Friedebert 13,17-22,29,30,61,63,64,67,68,77,78,80,88,91
Tunkelo, Emil 51,86
Under, Marie 76
Vaarandi, Debora 93
Veijola, Yrjö 12
Wiedemann, Ferdinand 5

Vilde, Eduard 19
Viljanen, Lauri 15,57
Villmer, Erna 67
Virgo, Eduard 54,88
Virkkunen, A.H. 42,83
Visnapuu, Henrik 62
Vuolijoki, Hella 21-24,30,44,45,49,50,53,55,66,79,80,88
Vuolijoki, Sulo 21
Vuolijoki, Vappu 21
Väisänen, A.O. 48,
Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari 4
Zetterberg, Seppo 33,36

TEOSHAKEMISTO

Eino Leino

I Runoteokset

1. Ajan aalloilta 16
2. Ajatar 36,39,51,63
3. Bellerophon 51
4. Elämän koreus 22,23,48
5. Halla 59
6. Helkalaulud 64,65
7. Helkavirsiä, ensimmäinen sarja 64,65,70,91
8. Helkavirsiä, toinen sarja 45,70
9. Juhana Herttuan ja Catharina Jagellonican lauluja 29,51
10. Kaunimad laulud 69,93
11. Kirjokeppi 85
12. Leirivalkeat 7,34
13. Maaailman kanne] 11,12
14. Pöhad laulud 64,65
15. Shemeikan murhe 40
16. Simo Hurтта, toinen sarja 51
17. Syreenien kukkiessa 23,37,38,44,46
18. Vanha pappi 63,64
19. Vapauden kirja 81,86

II Proosateokset

20. Elina 86
21. Elämäni kuvakirja 9,68
22. Helsingin valloitus 81,86
23. Naisen orja 19
24. Noor naine 54,88
25. Nuori nainen 54
26. Olli Suurpää 27
27. Onnen orja 19
28. Paavo Kontio, Lakitieteen tohtori 19

29. Pankkiherroja 19
30. Punainen sankari 86
31. Päev Helsingis 54
32. Päivä Helsingissä 17,54
33. Päiväperhoja 53
34. Rahan orja 19
35. Työn orja 19,80
36. Vöyrin sotakoulu 86
37. Uhepäevaliblikad 53

III Näytelmät

37. Karjalan kuningas 29,80
38. Maan parhaat 67
39. Naamiot. Neljäs ja viides sarja 81
40. Simo Hurтта 53,67,68,92

IV Esseeteokset

40. Suomalaisen kirjallisuuden historia 29
41. Suomalaisia kirjailijoita 29

V Yksittäiset runot

42. Armi 84
43. Aunuksen aamu 39,83
44. Eesti vapaa 39,40
45. Eesti vapaa, ensimmäinen 39,40
46. Eesti vennad 42,43,44
47. Estonia 40
48. Itämeren suomalainen 42
49. Kajaanin linna 75
50. Kalevan poika 23,24,44,45,46,84,85
51. Kouta 68
52. Laaja Latvia 41,42
53. Laulutervehdys 41
54. Meren kaupunki 59
55. Mere linn 59

56. Naissaari 22,23,44,48,84
57. Nuori sankari 37,38,82
58. Nuorten laulu 16
59. Oterma ja Katerma 68
60. Pajalaulu 86
61. Pohjan pojat 35
62. Pohjan yhteys 41
63. Punavankien puolesta 50,86
64. Päivän poika 16
65. Räikkö Räähkä 68
66. Saksan kumpu 38
67. Suursuomalaisuuden laulu 83
68. Tarton tanssi 40
69. Tere ! 48,85
70. Terve Ukraina 31
71. Työn sana 49,86
72. Vaimojen valituslaulu 23
73. Vanha pakana 46,47,48,85
74. Vapaa Suomi 35
75. Vapaa Viro 7,34,35,44
76. Vapauden vilja 39
77. Viron virsi 37
78. Väinämöisen laulu 71
79. Yksin hiihtäjä 12
80. Ylermi 68

VI Teossuunnitelmat

a. Runoteokset

81. Helkavirsiä, kolmas sarja 39,45,46,47,49,60,61,67
82. Pohjan yhteys 39,40,41

b. Yksittäiset runot

83. Kivinen sydän 44
84. Äidin itku 23,44

Eduard Bornhöhe

I Proosateokset

85. Kostaja 15

86. Tasuja 76

J.W. Goethe

I Näytelmät

87. Faust 56

Anna Haava

I Runoteokset

88. Luuletused. Teine vihk 9,10

II Yksittäiset runot

89. Kun oisin kuollut 12

90. Kunne kuljen? 11

91. Küll hiilgavad tähed 9,11

92. Kyllä tuikkivat tähdet 9,10,11

93. Oh kuhu lähen ma? 9

94. Oh oleksin ära surnud 9

95. Oh ära sa küsi 9,11

96. Oi, kunne kulje? 9,10,11

97. Oi, oisimpa kuollut! 9,12

98. Oi, älä sä kysy! 9,12

99. Älä sä kysy 12

Aino Kallas

I Runoteokset

100. Lauluja ja Ballaadeja 24,79

101. Merentakaisia lauluja 28,80

II Proosateokset

102. Ants Raudjalg 27,28

103. Kirsti 25

104. Kuloa ja kevättä 25

- 105. Meren takaa I 25-28
- 106. Meren takaa II 25-28
- 107. Mere tagant I 79
- 108. Mere tagant II 79

III Esseeteokset

- 109. Nuori Viro 30

IV Yksittäiset proosakertomukset

- 110. Kesä 26
- 111. Kirkkoherra ja lukkari 26
- 112. Pieni kiinalainen aasi 26
- 113. Pyhän isän lähetti 26
- 114. Saarenmaan profeetta 26
- 115. Salakuljettaja 26
- 116. Sotilaan äiti 26
- 117. Varjoja 25

Bernard Kangro

I Runoteokset

- 118. Liekehtivä jälki 76

O.A.F. Lönnbohm

I Runoteokset

- 119. Ruskopilviä 73

II Yksittäiset runot

- 120. Lemmitty 34,35

Jaak Plooppuu

I Yksittäiset runot

- 121. Myöhästynyt kevät 12

Lilli Suburg

I Proosateokset

122. Liina 15,76

Gustav Suits

I Runoteokset

123. Elu tuli 12-16,93

II Yksittäiset runot

124. Kevade laul 16

125. Lõpp ja algus 15

126. Noorte laul 16

A.H. Tammsaare

I Proosateokset

127. Hornanpesän uusi paholainen 85

128. Põrgupõhja uus vanapagan 85

Friedebert Tuglas

I Proosateokset

129. Liivakell 18

130. Õhtutaevas 20

131. Vilkkuva tuli 19,20,80

II Esseeteokset

131. Marginaalia 77

III Yksittäiset proosakertomukset

132. Iltataivas 20

133. Kesäyön rakkaus 20

134. Kukkaisessa infernossa 18

135. Lillelises infernos 18

136. Midia 20

137. Tuomen helpeet 20

138. Vilkkuva tuli 20

IV Yksittäiset esseet

139. Ajan henki I 19

140. Ajan henki II 19

141. Aja vaim 19

142. Kriitiline intermezzo 18,77

143. Kriitillinen intermezzo 18,77

Marie Under

I Runoteokset

144. Puutarhan syksy 76

Eduard Vilde

I Näytelmät

145. Pisuhänd 77

146. Vihtahousu 19

Hella Vuolijoki

I Yksittäiset runot

147. Sotalaulu 23

Muut

I Runoteokset

148. Kalevala 18

149. Kalevipoeg 3,24,45

II Yksittäiset runot

149. Salme 3

Summary

The relations between Finland and Estonia can be traced back to the National Romanticism of the 1800's. While gradually becoming aware of their national identities, Finland and Estonia grew aware of each other as the closest ethnic relative. The first builders of the so-called Finnish bridge, i.e. the connections between Finland and Estonia were in Finland A.I. Arvidsson, Elias Lönnrot and August Ahlqvist.

Eino Leino's eldest brother O.A.F. Lönnbohm belonged to the most enthusiastic group of Estophiles of the generation following on Ahlqvist. He went on several long trips to Estonia, in order, amongst other things to collect folk songs. As a schoolboy, Eino Leino lived with his eldest brother who introduced him to Estonian literature and to the conditions prevailing in Estonia. Indeed, O.A.F. Lönnbohm had a crucial role in awakening Leino's interest in Estonia. At the early age of 21, Leino translated poems of the Estonian poetess Anna Haava for a magazine called "Nyky aika" ("The Present").

The most significant of Leino's Estonian author acquaintances were Gustav Suits and Friedebert Tuglas, viht both of whom he was closely acquainted. Leino's influence on the poetry of the young Gustav Suits was significant. Leino was also the reviewer of Suit's first volume of poetry "Elu tuli" ("Fire of Life"), this receiving encouraging criticism from him. Suits' Finnish-born wife Aino Thauvõn-Suits was a good friend of Leino's and almost his custodian during his most difficult bohemian period.

Friedebert Tuglas often contributed short stories and essays to the magazine "Sunnuntai" (Sunday), edited by Leino. Leino reviewed Tuglas' volume of short stories "Vilkkuva tuli" ("The flickering fire"). Leino proved to be right in this review, seeing in Tuglas the excelling modern representative of the Estonian short story.

The Estonian-born writer Hella Vuolijoki introduced Leino to Estonian folk songs, an area which she had studied thoroughly. Vuolijoki was

instrumental in giving Leino the idea of writing a third volume of "Holy Songs" ("Helkavirsiä") on Estonian themes. This aim was however, unfortunately, not to be realised, due to Leino's premature death. It was also as a result of Vuolijoki's inspiration that Leino went on a literary tour of Estonia in 1921.

Aino Kallas who based almost all of her works on Estonian themes was also an influence on Leino in his interest in Estonia. Kallas was the foremost expert in the Estonian literature of Leino's day. It was as a result of his relationship with Kallas that Leino maintained his interest in the events occurring in Estonia. After all, Estonia was Kallas' second country.

After the March revolution in Russia, Leino devoted a lot of attention to the developments in Estonian politics, in his magazine "Sunday" ("Sun-nuntai") amongst others. Leino was of the opinion that the Estonians too should strive for national independence. It went without explanation to Leino that on both sides of the Gulf of Finland there should be an independent republic.

Leino's poetry dealing with Estonia was mainly connected with the period when both Finland and Estonia attained independence. These politically coloured poems do not belong to the longer-lasting of Leino's works. They are, nevertheless, a part of the feeling of ethnic-linguistic relationship which is to be seen throughout his works. A second group of Leino's Estonian-motivated poetry comprises poems deriving their subjects from Estonian folklore. The most noteworthy of these is perhaps the ballad "Naissaari", inspired by Hella Vuolijoki.

After the Finnish War of Independence, Leino experienced the same feeling of being rejected and pressured as he had felt in 1908, when in Ibsenian style, he went into exile to Rome. His works were not appreciated, grants that he applied for were not given him. Leino himself was of the opinion that this was partly due to his not joining in the clamour for vengeance against the vanquished in the War of Independence, the Reds. This fact as well as the sympathies he had for Estonia while a schoolboy, led to Leino's applying for Estonian

citizenship while on a visit to Estonia in 1921. This act was not one made on the spur of the moment, but seems to be based on considerable thought. It must be said that he never did become an Estonian citizen.

Leino's literary tour of Estonia, where he was assisted by the Suits's was a great success. He was fêted in a manner never before seen in Estonia. His poetry was translated on a grand scale, and as early as 1922 his "Holy Songs" ("Helkavirsiä") appeared in two translations. Leino was popular in Estonia, and became even more so after his visit. Only Juhani Aho and Aino Kallas might be compared to him in this regard.

Leino did not forget Estonia on his return to Finland, quite the contrary. He reaffirmed on several occasions to his friends that he would be returning to Estonia. In the spring of 1926 Leino was to move to Tartu to live with the Suitses but he did not live to do so. Eino Leino died in January, 1926.

Leino would like to have written a third volume of "Holy Songs" on topics and themes drawn from Estonia. Only one ballad intended as part of this volume saw completion, "Old Nick" ("Vanha pakana"). It is quite probable that moving to Estonia could have inspired Leino to write the "Holy Songs" he had been planning to write for the last five years of his life.

Leino is also held in high regard in present-day Estonia. 1972 saw the publication of a large anthology "Kaunimad laulud" ("The most beautiful songs") which is the best Leino anthology published in a foreign language.

Insufficient attention has been paid to date to Leino's interest in Estonia in the evaluation of his work. He is a strongly pan-Finnic poet, with a vision of one united Finnic people. Even though the Estonian influence in this regard is not explicitly of great significance, it has without a doubt contributed to the character of his works.

Errata

5.

4, 13. rivi alhaalta, muitakin, p.o. muitakin

9, 3. rivi alhaalta, oisimpa, p.o. oisimpa

56, 12. rivi ylhäältä, ulottua, p.o. ulottuu

58, 12. rivi ylhäältä, Tonissónin, p.o. Tónissonin

64, 16. rivi alhaalta, asiantuntavasti, p.o. asiantuntevasti

70, 5, rivi ylhäältä, virolaisista, p.o. virolaisilta

97, 3. rivi alhaalta, Heisinki, p.o. Helsinki

100, 1. rivi ylhäältä, Aavik, p.o. Aavik

118,14. rivi alhaalta, viht. p.o. with